Kartlegging av utvalgte kulturlandskap i Hedmark i 2007

Resultater fra biologiske og kulturhistoriske registreringer i 13 kommuner

MILJØFAGLIG UTREDNING AS

Fylkesmannen i Hedmark

Larsen, B. H. & Fjeldstad, H. 2008. Kartlegging av utvalgte kulturlandskap i Hedmark i 2007. Resultater fra biologiske og kulturhistoriske registreringer i 13 kommuner. Fylkesmannen i Hedmark. Rapport nr. 02/08. ISBN: 978-82-92424-29-2.

Kartlegging av utvalgte kulturlandskap i Hedmark i 2007

RESULTATER FRA BIOLOGISKE OG KULTURHISTORISKE REGISTRERINGER I 13 KOMMUNER

Forsidefoto: Beitebakkene ved Løkken sør for sentrum i Øvre Rendalen har god hevd og store biologiske verdier.

FYLKESMANNEN I HEDMARK
Landbruksavdelingen
Parkgt. 36 - 2317 Hamar
Telefon 62 55 10 00 – Telefaks 62 55 12 01

Rapport

Tittel: Kartlegging av utvalgte kulturlandskap i Hedmark i 2007. Resultater fra biologiske og kulturhistoriske registreringer i 13 kommuner.	**Rapport nr.:** 02/08 **Dato:** Mai 2008

Forfatter(e): Bjørn Harald Larsen Helge Fjeldstad	**Antall sider:** 196
Prosjektansvarlig: Karoline Finstad Vold	
Finansiering: Fylkesmannen i Hedmark og Kongsvinger kommune	**ISBN-nr:** ISBN 978-82-92424-29-2 9788292424292

Sammendrag:

Kulturhistoriske og biologiske verdier er kartlagt i 53 områder i til sammen 13 kommuner i Hedmark. Etter sammenslåing av noen områder i løpet av prosessen er 47 kulturlandskap beskrevet og verdisatt. Områdene ble valgt ut av kommunene selv og befart av biologisk ekspertise. Kulturhistoriske verdier er hovedsakelig basert på eksisterende informasjon fra områdene. Kartleggingen ble utført etter samme metodikk som i den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap på første halvdel av 1990-tallet.

I alt ble 4 områder vurdert som spesielt verdifulle kulturlandskap (klasse 1), 21 områder som verdifulle kulturlandskap (klasse 2) og 19 områder som registrerte kulturlandskap (klasse 3), mens 3 områder ble vurdert å være uten spesielle natur- og kulturverdier (uprioritert). Områdene er utførlig beskrevet og skjøtselsråd er gitt for hvert enkelt område.

4 emneord:

Kulturlandskap, Hedmark, biologisk mangfold, kulturmiljø

Referanse:

Larsen, B. H. & Fjeldstad, H. 2008. Kartlegging av utvalgte kulturlandskap i Hedmark i 2007. Resultater fra biologiske og kulturhistoriske registreringer i 13 kommuner. Fylkesmannen i Hedmark. Rapport nr. 02/08. 196 sider.

Forord

På oppdrag fra Fylkesmannen i Hedmark, landbruksavdelingen og Kongsvinger kommune har Miljøfaglig Utredning AS utført en kartlegging og registrering av verdifulle kulturlandskapsområder i 13 kommuner i fylket. Arbeidet er gjort i samarbeid med Hedmark fylkeskommune, kulturvernseksjonen.

For Miljøfaglig Utredning AS har biolog Bjørn Harald Larsen vært hovedansvarlig. I tillegg har naturforvalter Helge Fjeldstad deltatt under feltarbeid og rapportskriving, og utarbeidet kartene i rapporten. Kontaktperson hos Fylkesmannen i Hedmark har vært rådgiver Karoline Finstad Vold.

Kommunene ved kulturlandskapsansvarlig på landbrukskontorene har deltatt under befaringene. Disse takkes for praktisk tilrettelegging og bistand med framskaffelse av kartmateriell mv.

Registreringsskjemaene for de ulike områdene følger rapporten som utrykte vedlegg og kan fås ved henvendelse til Fylkesmannen i Hedmark, landbruksavdelingen.

Raufoss / Oslo, 01/05 2008

Miljøfaglig Utredning AS

Bjørn Harald Larsen *Helge Fjeldstad*

Innhold

FORORD 4
INNHOLD 5
SAMMENDRAG 7
1 INNLEDNING 10
2 METODE 11
2.1 VALG AV OMRÅDER 11
2.2 REGISTRERING OG VERDISETTING 11
2.3 DATAINNSAMLING 14
2.4 BEARBEIDING AV DATA 15
3 REGISTRERINGER 16
3.1 LØTEN KOMMUNE 17
3.1.1 Østre Skogbygd (L1) 17
3.1.2 Vestre Skogbygd (L2) 21
3.1.3 Rokoberget og Stensåsen (L3) 25
3.2 NORD-ODAL KOMMUNE 30
3.2.1 Fjell / Mellomfjell (NO1) 30
3.2.2 Rovelstad (NO2) 33
3.2.3 Bekkegrenda (NO3) 37
3.2.4 Sandsjøen – Svennebyvika (NO4) 40
3.3 EIDSKOG KOMMUNE 45
3.3.1 Gaustad (Ei1) 45
3.3.2 Korskjølen (Ei2) 49
3.3.3 Rambøl-Rud (Ei3) 52
3.3.4 Sootkanalen (Ei4) 55
3.4 GRUE KOMMUNE 59
3.4.1 Tvengsberget (G1) 59
3.4.2 Kalneset (G2) 62
3.4.3 Hytjanstorpet (G3) 65
3.4.4 Bergajordet (G4) 69
3.5 ÅSNES KOMMUNE 73
3.5.1 Bashammeren / Sætre-Åslia (Ås1) 73
3.5.2 Bjørneby / Såset (Ås2) 76
3.5.3 Tyskeberget (Ås3) 79
3.5.4 Kontorpet (Ås4) 83
3.6 VÅLER KOMMUNE 87
3.6.1 Risberget (V1) 87
3.6.2 Enberget (V2) 90
3.7 ELVERUM KOMMUNE 94
3.7.1 Nøtåsen (El1) 94
3.7.2 Hernes (El2) 98
3.7.3 Hagaroa (El3) 102
3.7.4 Horndalen Nordskogsbygda (El4) 105
3.7.5 Julussa (El5) 108
3.7.6 Kynnberget (El6) 112
3.8 TRYSIL KOMMUNE 115
3.8.1 Varåholla / Nyhus (Tr1) 115
3.8.2 Skjærberget (Tr2) 119

3.8.3 Sætre (Tr3) 123
3.8.4 Lutnes (Tr4) 126
3.8.5 Ljørdalen (Tr5) 130
3.8.6 Skåret (Tr6) 134
3.8.7 Galåsen (Tr7) 138
3.8.8 Vestby (Tr8) 141
3.8.9 Strandbygda / Øverbygda (Tr9) 144
3.9 ÅMOT KOMMUNE 149
3.9.1 Bergslia (Åm1) 149
3.9.2 Øvre Åsbygda (Åm2) 153
3.9.3 Blikberget (Åm3) 156
3.10 RENDALEN KOMMUNE 160
3.10.1 Lomnessjøens østside (R1) 160
3.10.2 Løkken-Brua og Bullbakkene (R2) 163
3.10.3 Østagrenda (R3) 167
3.10.4 Haugset (R4) 172
3.11 TOLGA KOMMUNE 175
3.11.1 Hodalen (To1) 175
3.12 TYNSET KOMMUNE 179
3.12.1 Bjørgan (Ty1) 179
3.12.2 Fåset / Fådalen (Ty2) 185
3.13 ALVDAL KOMMUNE 190
3.13.1 Vestatil / Baugslia (A1) 190

4 DISKUSJON/ERFARINGER 194
4.1 VALG AV OMRÅDER 194
4.2 EVALUERING AV METODE 194

5 KILDER 196
5.1 SKRIFTLIGE KILDER 196

VEDLEGG (utrykt): Registreringsskjemaer for de enkelte områdene

Sammendrag

Bakgrunn

Fylkesmannen gir gjennom regionalt miljøprogram for Hedmark tilskudd til verdifulle kulturlandskap som høstes ved beite eller slått. I 2007 ønsket landbruksavdelingen å kartlegge områder som dekker et noe større areal der beiter og slåttemark er en del av arealet i tillegg til fulldyrkede arealer. Kommunene i Hedmark har kommet med innspill til aktuelle områder. I sin vurdering av områder har kommunene lagt vekt på kriterier som blant annet biologisk mangfold, tilgjengelighet, kulturminner og kulturmiljøer, estetikk og landskapsbilde.

Metode

Oppdraget har bestått i innsamling av eksisterende informasjon og eget feltarbeid i perioden 08.06.-15.10.2007. Eksisterende informasjon finnes i form av litteraturkilder, opplysninger i databaser og på Internett. Lokaliteter med antatt spesielle naturverdier ble prioritert undersøkt under feltarbeidet, men mest tid ble brukt på å få et helhetlig inntrykk av tilstand, hevd, bygningsmiljøer, kulturminner, landskapselementer og mangfold i naturtyper, vegetasjonstyper og flora. Hedmark fylkeskommune har basert sine vurderinger først og fremst på eksisterende informasjon, men har også befart enkelte områder.

Områdene ble vurdert, rangert og verdisatt etter samme metode som ble brukt under den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap på begynnelsen av 1990-tallet. Kulturlandskapene verdsettes biologisk og kulturhistorisk etter denne metoden i forhold til 13 ulike kriterier. En samlet vurdering ender opp med verdiklassene 1 = spesielt verdifulle/nasjonalt viktige kulturlandskap, 2 = verdifulle/regionalt viktige kulturlandskap og 3 = registrerte/lokalt viktige kulturlandskap. I tillegg er det denne rapporten benyttet klassen uprioritert (U) for områder uten særlige natur- eller kulturverdier. Avgrensningen av områdene har skjedd med bakgrunn i en vurdering av det helhetlige landskapsbildet.

Registreringer

Kommunene meldte inn til sammen 59 områder. Disse var fordelt på 13 kommuner fra Eidskog i sør til Tolga i nord. Etter en utvelgelsesprosess foretatt av landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Hedmark og kulturvernetaten i Hedmark fylkeskommune, ble 53 av disse kartlagt. I løpet av feltarbeidet ble noen områder slått sammen eller utelatt pga tidligere registreringer med samme verdisetting, slik at det her rapporteres i alt 47 kulturlandskapsområder. Disse fordelte seg slik på verdiklasser: 4 områder i klasse 1, 21 områder i klasse 2, 19 områder i klasse 3 og 3 uprioriterte områder. Tabell 0.1. gir en oversikt over de kartlagte områdene i de 13 kommunene.

Tabell 0.1 Oversikt over registrerte kulturlandskapsområder i 13 kommuner i Hedmark sommeren/høsten 2007. 1 = Spesielt verdifulle kulturlandskap, 2 = Verdifulle kulturlandskap, 3 = Andre registrerte områder, U = uprioritert / uten spesielle kulturlandskapsverdier.

Kommune	Område	Type kulturlandskap	Verdi-klasse
Løten	Østre Skogbygd	Skogbygd	2
Løten	Vestre Skogbygd	Skogbygd	3
Løten	Rokoberget og Stensåsen	Skogbygd	2
Nord-Odal	Fjell / Mellomfjell	Lavlandsbygd	2
Nord-Odal	Rovelstad	Lavlandsbygd	U
Nord-Odal	Bekkegrenda	Lavlandsbygd	3
Nord-Odal	Sandsjøen-Grøna	Lavlandsbygd	2
Eidskog	Gaustad	Lavlandsbygd	3
Eidskog	Korskjølen	Skogbygd	2
Eidskog	Rambøl-Rud	Lavlandsbygd	2
Eidskog	Sootkanalen	Skogbygd	2
Grue	Tvengsberget	Skogbygd	3
Grue	Kalneset	Skogbygd	3
Grue	Hyjanstorpet	Skogbygd	1
Grue	Bergajordet	Lavlandsbygd	3
Åsnes	Bashammeren	Lavlandsbygd	3
Åsnes	Bjørneby-Såset	Lavlandsbygd	3
Åsnes	Tyskeberget	Skogbygd	2
Åsnes	Kontorpet	Skogbygd	3
Våler	Risberget	Skogbygd	3
Våler	Enberget	Skogbygd	2
Elverum	Nøtåsen	Skogbygd	2
Elverum	Hernes	Lavlandsbygd	2
Elverum	Hagaroa	Lavlandsbygd	U
Elverum	Horndalen Nordskogsbygda	Skogbygd	3
Elverum	Julussa	Spesielle kulturlandskap	2
Elverum	Kynnberget	Skogbygd	3
Trysil	Varåholla / Nyhus	Skogbygd	2
Trysil	Skjærberget	Skogbygd	3
Trysil	Sætre	Spesielle kulturlandskap	2
Trysil	Lutnes	Spesielle kulturlandskap	2
Trysil	Ljørdalen	Skogbygd	3
Trysil	Skåret	Skogbygd	3
Trysil	Galåsen	Skogbygd	3
Trysil	Vestby	Skogbygd	U
Trysil	Strandbygda / Øverbygda	Dalbygd	2
Åmot	Bergslia	Dalbygd/skogbygd	2
Åmot	Øvre Åsbygda	Dalbygd/skogbygd	3
Åmot	Blikberget	Skogbygd	1
Rendalen	Lomnessjøens østside	Dalbygd	2
Rendalen	Løkken-Brua og Bullbakkene	Dalbygd	1
Rendalen	Østagrenda	Dalbygd	2
Rendalen	Haugset	Dalbygd	3
Tolga	Hodalen	Fjellbygd	2
Tynset	Bjørgan	Fjellbygd	1
Tynset	Fåset / Fådalen	Dalbygd/Fjellbygd	2
Alvdal	Vestatil / Baugslia	Dalbygd	2

Diskusjon

Kommunenes valg av områder og metoden er diskutert avslutningsvis. Utvalget synes hovedsakelig basert på estetikk, kulturhistoriske kvaliteter og synlighet/tilgjengelighet – mindre på biologiske verdier og hevd/tilstand. En del områder er imidlertid valgt pga tidligere registreringer av verdifulle naturtyper i kulturlandskapet, særlig i nordre del av fylket og på Finnskogen.

Metoden vurderes som god for å verdisette større, helhetlige kulturlandskap, men har svakheter når det gjelder å fange opp mindre områder med spesielle naturkvaliteter, samt når det gjelder verdisetting av intensivt drevne storskala kulturlandskap. De sistnevnte kan oppnå høy verdi selv om biologiske verdier knyttet til kulturmark har forsvunnet de siste årtiene. Dette skyldes at slike områder ofte får høy verdi når det gjelder kontinuitet i jordbruksvirksomhet, har mange kulturminner, verdifulle bygningsmiljøer og god tilgjengelighet/synlighet.

1 Innledning

Fylkesmannen gir gjennom regionalt miljøprogram for Hedmark tilskudd til verdifulle kulturlandskap som høstes ved beite eller slått. Tilskudd kan gis til:

- Jordbruksarealer i seterområder der arealene sammen med seterhusene utgjør et helhetlig setermiljø.
- Innmarksbeiter som er kartlagt og klassifisert som spesielt verdifulle.
- Artsrike slåttemarker som er kartlagt og klassifisert som spesielt verdifulle.

Det er ikke utført spesielle kartlegginger for å identifisere viktige områder i seterlandskapet i fylket. Når det gjelder arealene som faller inn under punkt 2 og 3 er det foretatt flere kartlegginger, bl.a. gjennom de kommunale naturtypekartleggingene og av større, helhetlige landskap gjennom prosjektet "Nasjonal kartlegging av verdifulle kulturlandskap" i 1993. Supplerende naturtypekartlegging i kulturlandskapet har blitt utført i 2005 og 2006 av Norsk institutt for naturforskning (NINA). Denne kartleggingen tok i hovedsak for seg enkeltlokaliteter som beiter og gammel slåttemark. Kartleggingen er ikke ferdig rapportert, men en foreløpig rapport foreligger (Often m.fl. 2007).

I 2007 ønsket fylkesmannens landbruksavdeling å kartlegge områder som dekker et noe større areal der beiter og slåttemark er en del av arealet i tillegg til fulldyrkede arealer. Kommunene i Hedmark har kommet med innspill til aktuelle områder. I sin vurdering av områder har kommunene lagt vekt på kriterier som blant annet biologisk mangfold, tilgjengelighet, kulturminner og kulturmiljøer, estetikk og landskapsbilde. Størrelsen på områdene varierer. Det er stort sett avgrensede grender og/eller områder bestående av 5-15 gardsbruk.

Områdene skulle avgrenses ut fra biologiske og kulturhistoriske verdier samt en vurdering av det helhetlige landskapsbildet, eventuelt med en utskilling av kjerneområder der det er naturlig. Kommunene har foreslått en avgrensning av områdene i sine innspill. Denne er vurdert i felt av forfatterne og i noen tilfeller justert slik at området favner enhetlige områder og naturlige landskapsrom. Større skogområder er holdt utenom dersom disse ikke blir eller i stor utstrekning har blitt beitet.

Miljøfaglig Utredning ble engasjert av landbruksavdelingen for å utføre kartleggingen. Arbeidet ble utført i samarbeid med fylkeskommunen, som har hatt ansvar for å vurdere kulturminner og bebyggelse innenfor områdene. I denne rapporten er det foretatt en samlet vurdering av de kartlagte områdene med hensyn til både biologisk mangfold og kulturminner/kulturmiljøer. Den samlede vurderingen er gjort av forfatterne med innspill fra Hedmark fylkeskommune når det gjelder kulturhistoriske verdier.

2 Metode

2.1 Valg av områder

Landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Hedmark inviterte kommunene til å komme med innspill til aktuelle områder med spesielle kulturlandskapskvaliteter i sin kommune. Til sammen ble det meldt inn 59 områder fra 13 kommuner. I etterkant meldte Eidskog inn ytterligere 5 områder. Områdene ble valgt ut fra helhetlig perspektiv, der både biologiske og kulturhistoriske kvaliteter ble vektlagt, samt faktorer som tilgjengelighet, synlighet og tilstand/hevd.

En del områder ble tatt ut av lista før registreringene startet. Ett område som ble kartlagt i forbindelse med Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i 1993 (Løseth 1994) ble fjernet fra lista før registreringene startet (Sollia i Stor-Elvdal). Noen mindre utmarksområder (Letningslia i Tolga, Kalvemarka i Åmot og Elverumsengene/Hornmoen langs Jømna i Elverum) ble også tatt ut tidlig i prosessen, samt sentrumsområdene Tolga og Koppang (Stor-Elvdal).

Enkelte tidligere kartlagte områder ble oppsøkt i felt, men dersom det er ikke var grunnlag for å endre verdi i forhold til registreringene i 1993, er ikke disse områdene rapportert. Dette gjelder Børli i Eidskog, Løvhaugen i Grue, Hof-Åsa/Åsnes-Åsa i Åsnes og Ulvåstrendene i Elverum. De tidligere kartlagte områdene hvor vi gjorde registreringer i 2007, og det var grunnlag for å endre verdi, blir imidlertid rapportert nå. Dette gjelder Risberget i Våler, Skjærberget i Trysil og Bergslia i Åmot.

Tilbake ble det stående 53 områder i 13 kommuner: Tolga, Tynset, Alvdal, Rendalen, Åmot, Trysil, Elverum, Løten, Våler, Åsnes, Grue, Eidskog og Nord-Odal. I løpet av prosessen (feltarbeid og bearbeiding av data, innhenting av eksisterende informasjon) ble noen områder slått sammen (Skjellstadviken og Sandsjøen/Grøna i Nord-Odal, Strandbygda og engene, Strandbygda og elveholmene og Øverbygda i Trysil og Hernes landbruksområde og engene Hernes i Elverum), slik at det her rapporteres i alt 47 områder i disse 13 kommunene.

2.2 Registrering og verdisetting

Fra oppdragsgiver var det et ønske at den samme metodikken som ble benyttet under prosjektet ”Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap” (se Østebrøt 1992) også skulle brukes under kartleggingen i Hedmark i 2007.

Denne metodikken baserer seg på kartlegging i forhold til et sett med kriterier som skal vurdere kulturlandskapsområdenes biologiske og kulturhistoriske verdier. I utgangspunktet skulle kriteriene evalueres på en tredelt skala (lav, middels og stor verdi). For å kunne skille områdene ytterligere ble det i Hedmark brukt en skala fra 1-10 der 10 var høyeste verdi. Disse ble senere omregnet til lav, middels og stor

verdi (Løseth 1994). Under registreringen i Hedmark i 2007 ble bare skalaen liten - middels - stor benyttet, men det ble differensiert med å bruke overgangsverdiene liten-middels og middels-stor.

Følgende hovedkriterier ble benyttet i "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" (Østebrøt 1992) og under kartleggingen i 2007:

- Kontinuitet – områder hvor tradisjonelle driftsformer er holdt i hevd gjennom kontinuerlig drift, med kontinuitet i byggeskikk og bosettingsmønster, og hevd av andre kulturspor.
- Representativitet – områder som er gode eksempler på det typiske i region, fylke eller landsdel både når det gjeller bosettingsmønster, driftsformer, kulturmarkstyper og bebyggelse/faste kulturminner.
- Særpreg – områder med særegenheter som forsterker, eventuelt avviker fra det typiske i region, fylke eller landsdel, områder med stor egenverdi.
- Sjeldenhet – områder som inneholder truete arter og kulturmarkstyper (vegetasjonstyper, naturtyper) og sjeldne kulturlandskapselement (bebyggelse, grøftesystem, veier med mer).
- Mangfold – områder med mange forskjellige kulturmarkstyper (naturtyper eller rester av slike) og kulturminner av vekslende alder, samt rik flora og fauna (artsrikdom, stort individantall).
- Inngrep/påvirkning – områder som i senere tid ikke har vært utsatt for negativ påvirkning i form av større inngrep i landskapet, for eksempel kraftlinjer, bakkeplanering, bekkelukking, gjødsling og kalking av seminaturlige slåtte- og beitemarker, gjengroing, tilplanting, uheldig byggeskikk/ombygging med mer.
- Helhetlig landskap – områder som utgjør et komplett og godt bevart miljø som ikke er ødelagt av inngrep i senere tid, men har beholdt sine biologiske og kulturhistoriske kvaliteter.

For ytterligere å kunne skille mellom verdifulle områder har metodikken også følgende støttekriterier:

- Verdi for friluftsliv, tilgjengelighet og tettstedsnærhet
- Størrelse
- Hevd/tilstand
- Verdi for forskning og pedagogikk
- Skjønnhet/estetisk verdi
- Symbol- og identitetsverdi

Ut fra disse kriteriene deles kulturlandskapene i følgende landskapstyper:

1. Representative/typiske landskap
2. Særpregede landskap

3. Mangfold-landskap med stor artsrikdom og variasjon

I Hedmark ble det nedsatt ei kulturlandskapsgruppe i tilknytning til den nasjonale registreringen. Gruppa fant at denne inndelingen egnet seg dårlig for å skille kulturlandskap i fylket. De brukte derfor inndelingen referert nedenfor i sitt arbeid (Løset 1994):

- Fjellbygder. Disse bygdene er lokalisert i nordlige deler av fylket.
- Skogbygder. Skogbygdene finner vi for det meste i de midtre og østlige delene av Hedmark, men det finnes også noen skogbygder i de sørlige delene av fylket.
- Dalbygder. Disse befinner seg for det meste i de store dalførene i fylket.
- Lavlandsbygder. Lavlandsbygdene er lokalisert til områdene ved Mjøsa og de sørlige delene av fylket.
- Seterlandskap (barskogssetrer, setrer i fjellskog/bjørkeskogsbeltet og fjellsetrer).
- Spesielle kulturlandskap. Dette er en samlekategori med områder som ikke direkte faller inn under noen av de andre gruppene.

Denne siste inndelingen viser i hovedsak hvor kulturlandskapet er lokalisert, men sier lite om områdets kvaliteter – slik inndelingen brukt i den nasjonale registreringen til en viss grad gjør. Under registreringen i 2007 ble det derfor valgt å benytte begge disse inndelingen under rapportering, for å vise både lokalisering og hvilke verdier som er viktigst.

Bedømmelsen av de ulike kriteriene er gjort innenfor hver hovedkategori – ikke mellom områder i ulike kategorier. Denne bedømmelsen danner grunnlaget for plassering av områdene i klasser (Løseth 1994):

Klasse 1. Spesielt verdifulle områder

Klasse 2. Verdifulle områder

Klasse 3. Andre registrerte områder

Denne inndelingen i klasser har blitt videreført under registreringsarbeidet i 2007. Vi har vurdert det slik at klasse 1 er områder av nasjonal verdi, klasse 2 er områder av regional verdi og klasse 3 er områder av lokal verdi. I tillegg har vi brukt betegnelsen ”Uprioritert” for områder uten spesielle verdier, verken når det gjelder kulturhistorie eller biologisk mangfold.

Innenfor mange av kulturlandskapsområdene som ble befart i fylket i 2007 har det fra tidligere vært lokalisert en eller flere verdifulle naturtyper knyttet til kulturlandskap. Disse er kartlagt etter en annen metodikk (Direktoratet for naturforvaltning 2006). I denne kartleggingen er truete vegetasjonstyper (Fremstad & Moen 2001) og arter (Kålås et al. 2006) viktige kriterier for å skille ut og verdsette lokaliteter. Disse lokalitetene er bare kort omtalt i rapporten. Fyldigere beskrivelser med arts-

lister finnes i kommunale databaser og på Naturbase (Direktoratet for naturforvaltning 2008).

Særlig verdifulle lokaliteter innenfor områdene omtales kort, samt at det gis en vurdering av potensielle naturtypelokaliteter. I de tilfeller vi har tilstrekkelig kunnskap om en lokalitet til å foreta en verdsetting er dette gjort, men som regel har lokalitetene blitt så overflatisk undersøkt at verdisetting ikke har vært mulig. I tillegg gis det noen anbefalinger om skjøtsel for å bevare og utvikle naturverdiene på enkeltlokaliteter og i områdene som helhet.

2.3 Datainnsamling

Eksisterende informasjon

Eksisterende biologisk informasjon om de innmeldte områdene ble samlet inn. Generelt var kunnskapsnivået om mange områder lavt. Men en del sentrale kilder hadde viktig informasjon om enkeltlokaliteter innenfor flere områder. Dette gjelder spesielt Stabbetorp & Often (2003) sin kartlegging av kulturbetinget biologisk mangfold i grensetraktene i Sørøst-Norge, og den supplerende kulturlandskapskartleggingen som ble utført i Hedmark i 2006 (Often m.fl. 2007). I tillegg kan også nevnes kartleggingen Fremstad (1998) gjorde av elvekanter langs Trysilelva og Ljøra.

Men den viktigste informasjonen om naturverdier i områdene stammer fra Naturbase (Direktoratet for naturforvaltning 2008). De kommunale rapportene om kartlegging av biologisk mangfold er i liten grad blitt benyttet, da opplyninger på lokalitetsnivå er å finne i Naturbase. Alle aktuelle kommuner med unntak av Grue, Åsnes og Åmot har sine datasett av naturtyper ute på Naturbase. Fra Grue og Åmot har vi fått foreløpige kart og beskrivelser av naturtyper fra fylkesmannens miljøvernavdeling. Når det gjelder Åsnes har kommunen fått midler av miljøvernavdelingen for å digitalisere sine naturtypelokaliteter, men dette har ikke blitt gjort ennå. Vi har derfor ikke kunnet benyttet data fra denne kommunen i rapporten.

Også Artsdatabankens nye karttjeneste Artskart har vært sentral når det gjelder opplysninger om funn av rødlistearter i områdene.

Fylkeskommunen har i sitt arbeid med bygningsmiljøer og kulturminner også i stor utstrekning basert seg på nasjonale dataregistre som SEFRAK og Askeladden.

Egne feltregistreringer

I alt ble 53 områder i 13 kommuner befart i løpet av sommeren og høsten 2007. Feltarbeidet startet opp i Trysil 07.06. og ble ikke avsluttet før 15.10. i Rendalen. Totalt ble 16 dager benyttet i felt. I tillegg hadde også Hedmark fylkeskommune noen dager i felt i forbindelse med prosjektet.

Hele det aktuelle området ble befart, men bare mindre arealer innenfor området ble kartlagt mht biologisk mangfold. Det ble lagt vekt på å gjøre detaljregistreringer på beiter, slåtteenger eller hagemarker el. som ut fra hevd og tilstand hadde potensial

for truete vegetasjonstyper eller kravfulle arter knyttet til kulturmark.

På artsnivå ble forekomst av karplanter og beitemarkssopp prioritert. Ut fra kjent kunnskap er dette de organsimegruppene som egner seg best for å identifisere og verdsette biologisk viktige kulturlandskap.

2.4 Bearbeiding av data

Opplysninger om bruk, tilstand, hevd, kvalitet på bygningsmiljøer, forekomst av spesielle elementer i kulturlandskapet (steingjerder, rydningsrøyser mv) og ulike kulturmarkstyper ble notert i felt. Seinere ble dette overført til samme type skjemaer som ble benyttet i forbindelse med den nasjonale registreringen i 1993. Fylkeskommunen sto for utfyllingen av side 3 om kulturminner og bygningsmiljøer og side 4 med verdisetting av området ut fra kulturhistoriske kriterier.

Forfatterne fylte inn side 1, som er en oversiktlig presentasjon av området, og foretok en samlet vurdering av de biologiske og kulturhistoriske verdiene i en utfylling av side 4. Denne samlede vurderingen er gjengitt i tabellform under presentasjonen av hvert enkelt område i rapporten. Side 2 ble ikke fylt ut, da dette er tilpasset enkelteiendommer.

3 Registreringer

De registrerte områdene er gjennomgått og beskrevet kommunevis i dette kapitlet. I tillegg følger registreringsskjemaer for hvert enkelt område rapporten som utrykt vedlegg. Hovedinnholdet i disse skjemaene er gjengitt under beskrivelsen av området her. Områdene er plassert til landskapsregion i henhold til den nye norske inndelingen i landskapsregioner med tilhørende underregioner (Puschmann 2005). I tillegg er områdene klassifisert etter metodikken i ”Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap” (Representativt/typisk landskap, Særprega landskap og Mangfold-landskap med stor artsrikdom og variasjon), og i henhold til den inndelingen kulturlandskapsgruppa for Hedmark ga i forbindelse med den nasjonale registreringen (se kap. 2.2).

Under hvert område er det vist til eventuelle andre kilder enn eget feltarbeid sommeren/høsten 2007. ”Naturbase” er Direktoratet for naturforvaltnings nettbaserte karttjeneste, hvor bl.a. alle godkjente/kvalitetssikrede naturtypelokaliteter og viktige viltområder kartlagt av kommunene er lagt ut med arealavgrensning og lokalitetsbeskrivelse. ”Artskart” er den nye karttjenesten til Artsdatabanken, hvor all informasjon om artsfunn av både virveldyr og virvelløse dyr, planter, sopp, lav og moser er lagt ut på en så nøyaktig lokalisering som opphavsmaterialet tilsier. Andre viktige kilder er kartlegging av kulturlandskap i fylket i forbindelse med den nasjonale registreringen i 1992-1993 (Løseth 1994), Stabbetorp & Often (2003) sin kartlegging av kulturbetinget biologisk mangfold i grensetraktene i Sørøst-Norge, og den supplerende kulturlandskapskartleggingen som ble utført i Hedmark i 2006 (Often m.fl. 2007).

Rødlistearten bakkesøte er en god indikator på biologisk verdifull kulturmark.

3.1 Løten kommune

3.1.1 Østre Skogbygd (L1)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Hedemarkens åsbygder (7.24)

Type kulturlandskap: Mangfold-landskap, skogbygd

Størrelse: 2221 daa

Undersøkt/kilder: Løseth 1994, Often m.fl. 2007, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 07.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Østre Skogbygd ligger sørøst i Løten kommune, nordvest for innsjøen Stor-Bronken. Området er omkranset av store sammenhengende barskogsområder, mest granskog. Avgrensningen gjort av kommunen omfatter store skogarealer, myrområder og mindre tjern et stykke utenfor jordbruksarealene. Området har nå fått en annen avgrensning som i større grad følger jordbruksområder og bare tar med skog med spor etter tidligere beiting.

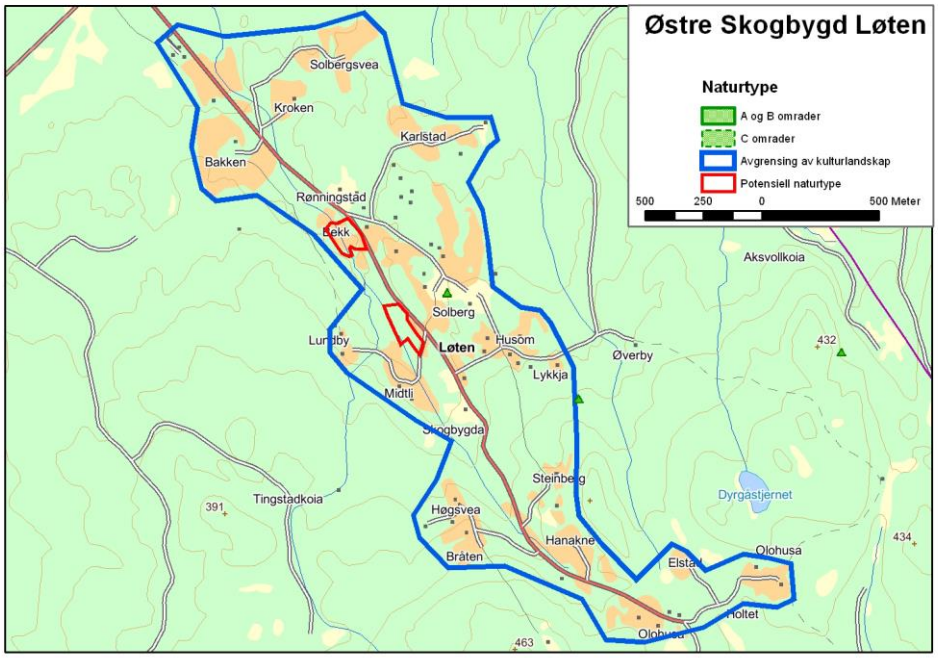

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei typisk og representativ skogbygd med små til mellomstore bruk basert på husdyrproduksjon. Landskapet er preget av små åkrer/beiter i veksling med mindre skogteiger. Bebyggelsen er dominert av verneverdige og SEFRAK-registrert småbruksbebyggelse. Jordbruksarealene benyttes til grasproduksjon og beite, men en betydelig del av tidligere beitearealer er i ferd med å gro igjen. Det finnes flere bruk med husdyr i området fortsatt, både storfe

(mest ammekyr/skotsk høylandsfe) og sau. Totalt er det registrert ca 150 daa med beite innenfor området (kilde: kart fra Løten kommune), men en stor del av dette arealet er i gjengroing. Det er vanlig å finne rydningsrøyser i skogen og på beiter, og det finnes mange steingjerder i området.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen består for det meste av næringsfattig øyegneis og granitt, men øst for hovedvegen gjennom bygda er det et gabbrofelt, som gir grunnlag for en mer artsrik flora. På Bakken øvre har flere arealer blitt ryddet for beite de siste årene. To av disse ble nøyere kartlagt mht kulturbetinget flora. Et område nordvest for Solberg nedre vekslet mellom partier med gjødslet eng og ugjødslet naturbeitemark på koller og små knatter. De ugjødslede partier bar preg av å være ryddet nylig og hadde dominans av skogarter i feltsjiktet – men naturengarter som tepperot, gjeldkarve, prestekrage, knollerteknapp og tiriltunge var i ferd med å få større dekning. Denne utviklingen vil fortsette med gjeninnføring av beite som planlagt. På nedsida av vegen ved Solås gikk det kjøttfe på et beite med tørrbakker og tørrberg. Floraen indikerte middels rike jordbunnsforhold og god hevd og kontinuitet mht kulturpåvirkning. Av noterte karplanter kan nevnes hårsveve, aurikkelsveve, kattefot, sølvmure, legeveronika, småsyre, dunkjempe og blåklokke. Denne lokaliteten bør undersøkes nærmere med tanke på naturtypekartlegging. Ut fra registreringene i 2007 skal den minst ha verdi lokalt viktig (C).

Nyryddet område på et beite som benyttes for storfe fra besetningen på Bakken øvre. Bildet viser også vekslingen mellom mindre jordlapper, små skogteiger og beiter som er typisk for Østre Skogbygd.

Også ei lita slåtteeng i gjengroing på Holtet (32V PN 3610 3627) ble overfladisk undersøkt. Enga har tørrengvegetasjon og har trolig kvaliteter som naturtype.

Tørreng med svak hevd på Holtet som bør undersøkes bedre som naturtype.

Biologiske verdier: Det er registrert en naturtypelokalitet innenfor området; ei slåtteeng på Solberg nedre. I og med at denne var kartlagt nylig (2003 og 2006) ble det ikke prioritert å befare denne under feltarbeidet. Lokaliteten har fått verdien viktig (B). Den ligger på en såkalt gabbroplugg, som gir opphav til like artsrike plantesamfunn som på kalkberg (Often m.fl. 2007). Enga er i gjengroing, men grunneier rydder kratt og oppslag av lauvtrær på lokaliteten, som består av varmekjære kantsamfunn og tørrenger/tørrbakker. Av i alt 8 rødlistearter som er påvist på lokaliteten, finnes med sikkerhet 3 arter fortsatt; dragehode (stor populasjon) (VU), smalfrøstjerne (VU) og vollmarikåpe (NT), mens det usikkert om enghaukeskjegg (VU), solblom (VU), bittersøte (NT), marinøkkel (NT) og brudespore (NT) fortsatt finnes. Sett i lys av at mange av de forekommende artene har blitt plassert i høye trusselkategorier i den nye rødliste (2006), bør verdisetting revurderes.

Kulturhistoriske verdier: Ett automatisk fredet kulturminne er registrert innenfor området; ei kullgrop sør for Bakken øvre. Ingen fredete bygninger finnes. Hedmark fylkeskommune vurderer landskapets sjeldenhet som høy, mens størrelse, representativitet, særpreg og verdi som helhetlig kulturlandskap får middels verdi. De andre kriterier kommer ut med lav verdi.

Skjøtselsråd: For å bevare de viktigste biologiske verdiene på Solberg nedre er det viktig at en form for skjøtsel, primært slått, gjenopptas så raskt som mulig. For øvrig i området er det positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Vesteksponerte tørrenger med veksling mellom sølvbunkeeng (G3) og dunkjempeeng (G7b) nedenfor vegen ved Solås.

Verdisetting: Området er en typisk representant for Østlandets skogbygder med småskala kulturlandskap som veksler mellom mindre jordsarealer med grasproduksjon, inn- og utmarksbeiter og mindre skogteiger – omkranset av barskog. I forhold til kulturhistoriske verdier får området høyest verdi på kriteriet sjeldenhet, mens særpreg og representativitet gis middels verdi. Også biologisk er det sjeldenhetskriteriet som slår ut med høyest verdi, særlig pga forekomst av rødlistearter i høy trusselkategori knyttet til varmekjære kantsamfunn. Området ble i den nasjonale registrering på 1990-tallet verdsatt til Klasse 3 (Løseth 1994), men vi mener at området skal ha noe høyere verdi, bl.a. pga gjenopptatt beiting på en del arealer.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.1.2 Vestre Skogbygd (L2)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Hedemarkens åsbygder (7.24)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 1807 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Bjørn Harald Larsen 07.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Vestre Skogbygd ligger i sørvestre del av Løten kommune, på grensa mot Stange. Området er omkranset av store sammenhengende barskogsområder og myrområder. Avgrensningen gjort av kommunen er forholdsvis grov og omfatter store skog- og myrarealer et stykke utenfor jordbruksarealene. Området er nå gitt en annen avgrensning som i større grad følger jordbruksområder og i hovedsak bare tar med skog med spor etter tidligere beiting.

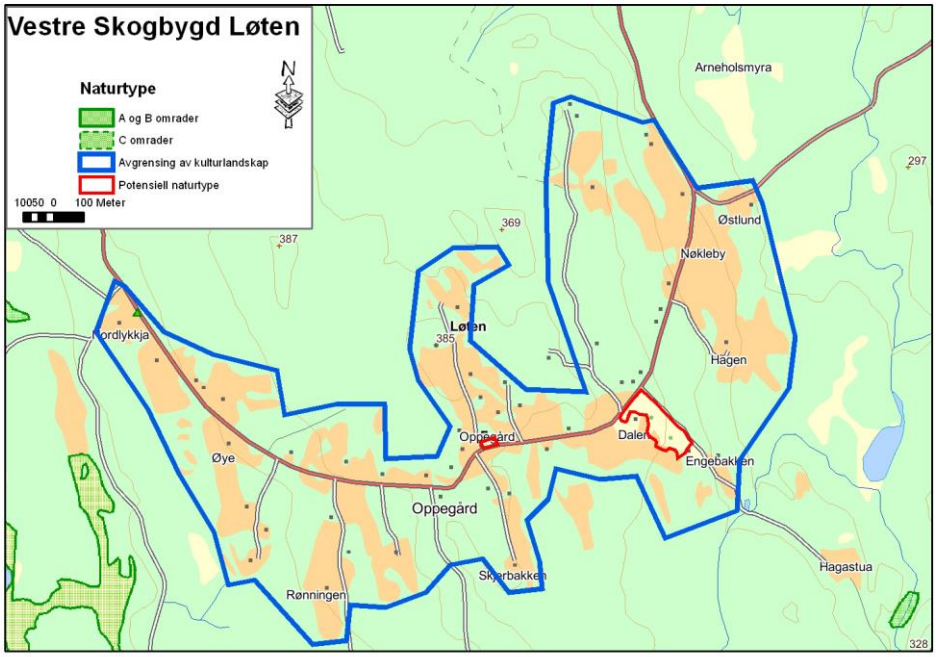

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Dette er ei skogbygd med små til mellomstore bruk i ei slakt hellende li. Jordbruksarealene er for det meste benyttet til grasproduksjon. Det finnes store arealer også med gjødslet innmarksbeite hvor det går storfe. Mellom dyrket mark og skog er det enkelte større (for eksempel på Dalen) og mindre ugjødslede naturbeitemarker. Disse beites av sau og hest for det meste. I alt er det registrert ca 80 daa med beitemark i området (kilde: kart fra Løten kommune). Små ospeholt finnes spredt i landskapet.

Det finnes flere flotte og velholdte bruk i Vestre Skogbygd, slik som Engsverønningen.

Det er bevaringsverdig småbruksbebyggelse i området med flere SEFRAK-registrerte bygninger. Mange småbruk er nedlagt. Rydningsrøyser fra både førre-formatorisk og moderne tid er registrert i området. Nord for Lømo er det et fint steingjerde, mens det er funnet ei kullgrop fra moderne tid og en gammel veg ved Dalen.

Store arealer med gjødslet kultureng benyttes som storfebeite i området.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består hovedsakelig av næringsfattige gneiser og granitter, men et bånd med rikere berggrunn går gjennom området (Oppegård og områdene vest for). Vegetasjonen varierer derfor en del innenfor området, med artsrik og dels kalkkrevende, varmekjær flora ved og vest for Oppgård, og mer artsfattig og triviell vegetasjon ellers. Det finnes flere mindre arealer med rike tørrenger og tørrbakker, særlig langs vegen og i nærheten av Oppegård kapell. Små ospeholt står spredt i området, helst som åkerholmer eller inntil dyrket mark.

Et større, ugjødslet sauebeite på Dalen ble kartlagt (32V PN 3665 3641). Her var det tørrbakkeflora med gulmaure, finnskjegg, hvitmaure, tepperot, kjerteløyentrøst, blåklokke og gjeldkarve som dominerende arter. I tillegg vokste hjertegras spredt, en kravfull art i sterkt tilbakegang i kulturlandskapet. På grunnlendte knatter ble bla. sølvmure, fjellrapp og legeveronika funnet. Beitet ble holdt i hevd av sau, men beitetrykket var lavere enn ønskelig. Verdi som naturtype er minst lokalt viktig (C), grundigere undersøkelse vil trolig føre verdien opp til viktig (B).

Lita ospelund med rydningsrøyser på sauebeitet på Dalen. Beitetrykket var forholdsvis svakt, noe som kommer tydelig fram av sølvbunke- og hundegrasdominansen i forgrunnen på bildet.

Ei lita kalktørreng ved Oppgård kapell ble også undersøkt nærmere (32V PN 3610 3627). Enga var dominert av småvokste urter som kattefot, kjerteløyentrøst, tiriltunge, småsyre og knollerteknapp. Også flekkgrisøre ble registrert. Forøvrig opptrådte et par vanlige beitemarkssopp; kjeglevokssopp og lutvokssopp. Lokaliteten har potensial for funn av rødlistede beitemarkssopp, og verdien som naturtype (slåttemark) skal nok være viktig (B). Lokaliteten skjøttes med vanlig plenslått.

For øvrig ble mindre tørrenger og tørrberg beitet av hest vest for Løvmo undersøkt raskt. Typiske tørrbergarter som gulmaure, sølvmure og fjellrapp ble notert.

Biologiske verdier: Det er registrert en naturtypelokalitet innenfor området – en artsrik vegkant ved Nordlykkja med forekomst av rødlisteartene smalfrøstjerne (VU) og vollmarikåpe (NT), foruten kravfulle tørrengarter som engtjæreblom, gjeldkarve, trådrapp, dunhavre, enghavre og flekkgrisøre.

I tillegg ble det under feltarbeidet registrert to lokaliteter som kvalifiserer til naturtypelokalitetsstatus. Generelt finnes flere mindre arealer med artsrike engrester i området, og de biologiske verdiene er middels store.

Kulturhistoriske verdier: Det er verken registrert automatiske frede kulturminner eller fredete bygninger i området. Hedmark fylkeskommune vurderer landskapets sjeldenhet som høy, mens størrelse, representativitet, særpreg og verdi som helhetlig kulturlandskap får middels verdi. De andre kriterier kommer ut med lav verdi.

Skjøtselsråd: Fortsatt kantslått langs veger og plenslått ved Oppgård kapell er positivt. Når det gjelder jordbruksarealene er det positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Også dette er et ganske typisk småskala kulturlandskap i Østlandets skogbygder med veksling mellom mindre jordsarealer med grasproduksjon, inn- og utmarksbeiter og mindre skogteiger. I forhold til kulturhistoriske verdier får området høyest verdi på kriteriet sjeldenhet, mens særpreg og representativitet gis middels verdi. Området har lang kontinuitet i bruk, kanskje helt tilbake til jernalder. De biologiske verdiene er middels store, og kriteriene sjeldenhet og representativitet gir høyest verdi. Verdiene er først og fremst knyttet til beitede tørrenger med kalkkrevende flora.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.1.3 Rokoberget og Stensåsen (L3)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Hedemarkens åsbygder (7.24)

Type kulturlandskap: Mangfold-landskap, skogbygd

Størrelse: 879 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 07.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Rokoberget ligger i søndre del av Løten kommune, sør for Rokosjøen. Området er omkranset av store sammenhengende barskogsområder og myrområder ned mot Rokosjøen. Avgrensningen gjort av kommunen er forholdsvis grov og omfatter store skog- og myrarealer et stykke utenfor jordbruksarealene. Området er nå gitt en annen avgrensning som i større grad følger jordbruksområder og i hovedsak bare tar med skog med spor etter tidligere beiting.

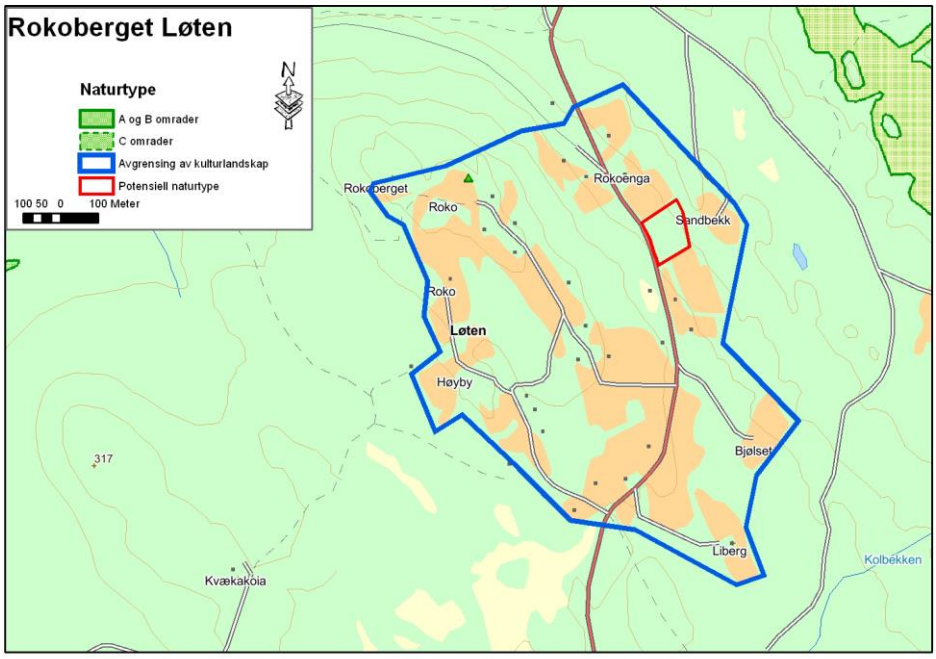

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Rokoberget/Steinåsen er ei lita skogbygd med små til mellomstore bruk i ei østvendt li. Flere bruk ligger også oppe på kollen Rokoberget. Jordbruket er basert på grasproduksjon/husdyrhold, men også mindre kornarealer finnes. Hest ser ut til å ha tatt over som kulturlandskapsskjøtter på mange beiter. Det finnes en del skogsbeiter og mindre naturbeitemarker (med sau) som fortsatt holdes i hevd, men det meste av tidligere beitede arealer er i ferd med å gro igjen. Også en del gjødslet kultureng beites i området. Det store beiteområdet på Roko vestre, som tidligere må ha vært et svært verdifullt biologisk område, har

ikke lenger aktiv hevd. I alt er det registrert ca 250 daa med beitemark i området (kilde: Løten kommune).

Steingjerde mellom to skifter på Sandbær.

Området har småbruksbebyggelse med flere SEFRAK-registrerte bygninger og bevaringverdig bygningsmiljø. Noen småbruk er nedlagt. Rydningsrøyser fra både førreformatorisk og moderne tid er registrert i området, og økonomisk kartverk viser steingjerder ved Rokostuen og Roko søndre. For øvrig ble steingjerder registrert på Sandbær.

Naturforhold/vegetasjon: Rokoberget er også en såkalt gabbroplugg, og dette gir grunnlag for en kravfull og variert flora her. Lenger ned i lia er det mer næringsfattige gneiser og granitter med tilhørende triviell flora.

De viktigste floraelementene er knyttet til tørrberg og tørreng som tidligere har vært slått eller beitet. Disse er nå for det meste i gjengroing. Ett unntak er kirkeruinene på Rokoberget, hvor det slås. Her finnes en varmekjær og kalkkrevende karplanteflora med flere rødlistearter representert. Tidligere, når hele området rundt ble beitet, var de biologiske verdiene langt større. Små ospeholt står spredt i området, helst som åkerholmer eller inntil dyrket mark.

Et større skogsbeite med hest ved Sandbær ble underøkt nærmere. Beitetrykket varierte mye, som det pleier på hestebeiter, og bare mindre flekker inne i skogen hadde godt beitetrykk og engvegetasjon. For øvrig dominerte arter knyttet til skogsbunn. På tørre, godt beitede knatter ble arter som hvitbergknapp, rødknapp, knollerteknapp, aurikkelsveve og skogkløver registrert.

Middelalderkirkeruinene på Rokoberget har store kulturhistoriske og biologiske verdier. Både på selve steinmuren, inne i kirka og utenfor muren er det artsrik og varmekjær tørrbakkeflora med flere rødlistearter representert. Kirkeruinene inngår i Riksantikvarens ruinprosjekt, og området holdes åpent med slått.

Det ble også gjort supplerende undersøkelser av floraen på og omkring kirkeruinen på Rokoberget (32V PN 3467 4041). Her var det rik og varmekjær tørreng-/tørrbergflora med flere rødlistearter representert. Smalfrøstjerne (VU) vokste rikelig i gjengroende eng inntil ruinen, mens ett eksemplar av bittersøte (NT) ble funnet inne på ruinområdet. Andre viktige arter var hjertegras, dunkjempe, gjeldkarve, bakkemynte, bakkestjerne, gulmaure og kjerteløyentrøst. Flere mindre flekker med tørrbergflora ble funnet rundt Roko vestre, men disse var ikke like artsrike, og de var dessuten i kraftig gjengroing.

Biologiske verdier: Det er registrert en naturtypelokalitet innenfor området – kirkeruinen på Rokoberget. Jan Wesenberg gir denne beskrivelsen av lokaliteten i Naturbase, basert på et besøk i juli 2003: ”*Området rundt kirkeruinen har mye berg i dagen og grunnlende med rik tørrengvegetasjon. Spesielt artsrik er selve ruinen, inngjerdingen rundt ruinen, området umiddelbart vest for den og nabokollen i vest. Viktige arter er vill-lin, hjertegras, blåveis, dunkjempe, bakkemynte, bakkestjerne, smalfrøstjerne, vollmarikåpe, marianøkleblom, smalrapp, enghavre, dunhavre, kanelrose og blåvier. På selve ruinen ble et par rosetter av sandfiol funnet. Engstorkenebb (antakelig gjenstående fra gammel dyrking) er vanlig på selve ruinen. På Vestre Roko og ellers i området er det markant innslag av varmekjære arter som skogkløver, smalkjempe, engtjæreblom, flekkgrisøre, m.fl.*” Inne på selve ruinområdet blir det slått for å holde vegetasjonen nede. Vollmarikåpe er rødlistet som nær truet (NT). Hvitpil (VU) er plantet ved ruinen, mens vårveronika (NT) trolig finnes

her fortsatt (registrert sist i 1997). I tillegg finnes flere eldre funn av rødlistearter fra Rokoberget og ”Rokofjellet”; bl.a. huldrenøkkel (CR), enghaukeskjegg (VU), marinøkkel (NT), bakkesøte (NT) og brudespore (NT). Disse artene har trolig gått ut som følge av gjengroing og manglende hevd. Lokaliteten ble undersøkt, trolig ganske overfladisk, også av Often m.fl. (2007).

Bygningene på Roko vestre er velholdte, men engene på bruket er i ferd med å gro igjen – noe som er svært beklagelig da disse har hatt og dels har store biologiske verdier som er avhengig av aktivt bruk.

Generelt finnes flere mindre arealer med artsrike engrester i området, og trolig har de biologiske verdiene vært langt større tidligere.

Kulturhistoriske verdier: Ruinene etter middelalderkirken på Rokoberget er viktig både lokalt, regionalt og nasjonalt. Ruinene er nylig restaurert og inngår i Riksantikvarens ruinprosjekt. Flere automatiske fredete rydningsrøyser finnes i området, men noen av disse har blitt utgravd av arkeologer i forbindelse med utvidelse av fv 168. Automatisk fredete kullgroper finnes både like sør og like nord for området. fredete bygninger finnes ikke. Hedmark fylkeskommune vurderer verdien knyttet til kontinuitet, sjeldenhet, særpreg og helhetlig landskap som høy – i tillegg til verdi for friluftsliv/tilgjengelighet, mens størrelse, representativitet, mangfold og hevd/tilstand får middels verdi. De resterende kriterier kommer ut med lav verdi.

Skjøtselsråd: Det er viktig at slåtten ved kirkeruinene holder fram, men arealet som slås bør utvides – slik at også de rike tørrengene med smalfrøstjerne øst for selve ruinene inkluderes. For øvrig er det positivt å utvide arealet som beites i området, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Rokoberget er et småskala kulturlandskap i Østlandets skogbygder med veksling mellom mindre jordsarealer med gras- og kornproduksjon, inn- og utmarksbeiter og mindre skogteiger. De kulturhistoriske verdiene er først og fremst knyttet til ruinene etter middelalderkirken på Rokoberget. Dette historiske dokumentet har en viktig identitet- og symbolverdi for lokalsamfunnet og blir mye besøkt. Området er godt tilrettelagt for publikum, og dette gjør at lokaliteten får høy verdi for friluftsliv/tilgjengelighet. Også de biologiske verdiene er i dag sterkt knyttet opp mot tørrengene og tørrbergene på og inntil kirkeruinene her. Området har lang kontinuitet i bruk, trolig helt tilbake til jernalder, men hevden er nå svak eller manglende i flere deler av området.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.2 Nord-Odal kommune

3.2.1 Fjell / Mellomfjell (NO1)

Landskapsregion: Leirjordsbygdene på Østlandet (03), underregion Odalen (03.9)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 1616 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 12.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Fjell/Mellomfjell ligger i nordenden av Storsjøen, i den søndre delen av Nord-Odal kommune. Området grenser mot Storsjøen i sør, og er omkranset av blandingsskog (gran, furu, bjørk, osp) mot nord og sørvest. For øvrig er det mer diffuse grenser mot kulturlandskap som ligger på elveslettene øst og vest for området. Det er forsøkt å gi en avgrensing som favner hele landskapsrommet som vender mot Storsjøen. Dette gjør at området har blitt større enn kommunens innmeldte område. Det innmeldte området øst for utløpet av Tannåa – Østmoen, ble kort vurdert fra avstand. Dette henger ikke sammen med Fjell/Mellomfjell, og består kun av et avgrenset beiteområde. Det er derfor heller ikke egnet til å vurderes separat som et helhetlig kulturlandskap.

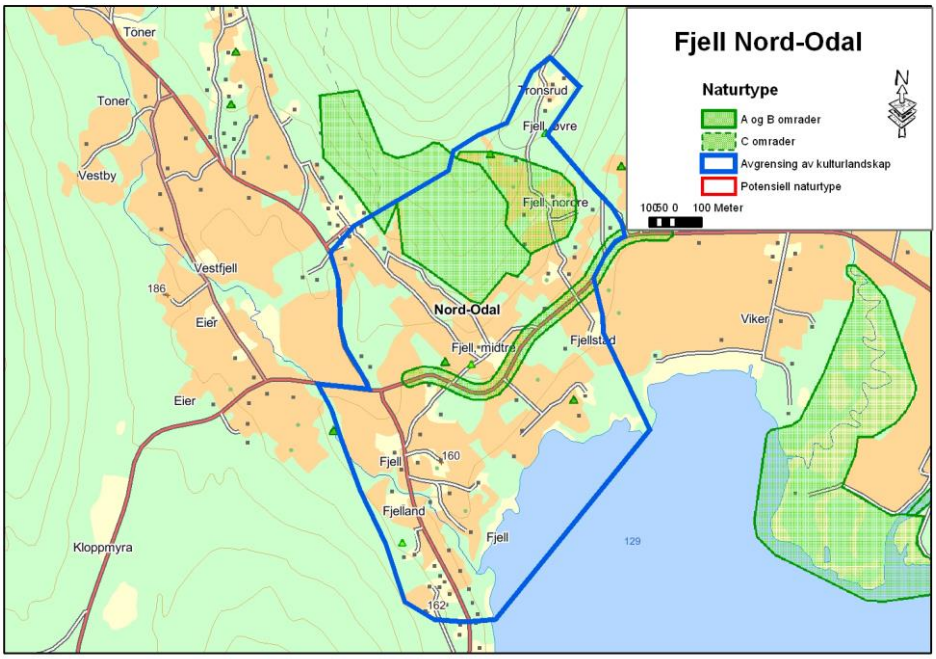

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Fjell øvre ligger høyt og fritt i den sørvendte lia i nordenden av Storsjøen. Innmarka inntil gården er beitet av hest.

Beskrivelse/hovedtrekk: Åpent, soleksponert/sørvendt li med små og mellomstore bruk. Landskapet vender mot Storsjøen og gårdene ligger fritt og med vidt utsyn oppe i lia. Jordbruket er basert på kornproduksjon og husdyrhold/grasproduksjon. Fortsatt er det store arealer som beites, vesentlig med storfe og sau – men også hest. Både gjødslet kultureng og mindre arealer med ugjødslet naturbeitemark forekommer. For øvrig er området karakterisert av urterike vegkanter. Gjengroingsområder finnes, men dette kulturlandskapet framstår mer vitalt enn mange andre områder i søndre del av Hedmark.

Mange eldre bygninger finnes, organisert i tun, og flere bygningstyper er representert i området. Det er mange eldre bygninger, både fra 1700-tallet og 1800-tallet. Det er også innslag av nyere driftsbygninger. Også tufter etter bygninger som er borte er registrert. Flere grusveier med langsgående steingjerder finnes. Rydningsrøyser kan sees tydelig, men ingen automatisk fredete kulturminner er registrert i området. På noen eiendommer er bygningene i dårlig stand. Vedlikehold og oppgradering har i liten grad funnet sted. Andre bruk har en vanlig utvikling der bolighusene ofte er prioritert ved modernisering.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen har innslag av kalkholdige bergarter, og dette kan i noen grad observeres på vegetasjonen. De artsrike vegkantene langs rv 209 ble ikke undersøkt nærmere, da disse er godt dokumentert fra tidligere. Langs veien er det også små hamnehager som beites av sau, som trolig har noe av de samme engsamfunnene som langs vegen.

Vegkanter skjøttet med kantslått er en viktig kvalitet i hele området. Steinsgjerder finnes langs flere av grusvegene oppe i lia.

Rike sesongfuktige enger på bergskolter og åkerholmer mellom Fjell og Tronsrud ble kort befart. Her vokste bl.a. sølvmure, bitterbergknapp, knollerteknapp, firkantperikum, blåknapp og skogrørkvein.

Biologiske verdier: I alt er det registrert 9 naturtypelokaliteter innenfor kulturlandskapsområdet. Disse er kort omtalt i Tabell 3.1 nedenfor.

Tabell 3.1 *Verdi og kvaliteter ved de 9 naturtypelokalitetene som er kartlagt innenfor området Fjell-Mellomfjell.*

Lokalitet	Naturtype	Verdi	Kvaliteter
Fjell nordre	Slåttemark	B	Forekomst av stavklokke (NT)
Fjell nordre	Dam	B	Yngledam for småsalamander (NT)
Fjell, rv 209	Artrik vegkant	B	Stor populasjon av stavklokke (NT)
Fjell	Dam	B	Potensiell yngledam for amfibier
Fjelland	Store gamle trær	C	Gammel eik på tunet
Fjellstad, dam sør for	Dam	B	Potensiell yngledam for amfibier
Mellom-Fjell	Dam	B	Potensiell yngledam for amfibier
Mellom-Fjell	Beiteskog	B	Ingen spesielle registreringer
Mellom-Fjell	Store gamle trær	C	6 plantede storlind, sommereik på tunet

Often m.fl. (2007) undersøkte i tillegg mindre storfebeiter på begge sider av rv 209 ved Mellomfjell, samt et lite sauebeite samme sted i 2006. De vurderer ammekubeitet nedenfor veien til å ha lokal verdi, ammekubeitet ovenfor veien som regionalt viktig og hamnehagen hvor det beiter sau til å være av liten til lokal verdi.

De biologiske kvalitetene i området er konsentrert omkring rv 209 gjennom området, med artsrike vegkanter og mindre naturbeitemarker. I tillegg er det flere vikti-

ge dammer i kulturlandskapet, og trolig har skogsbeitene i øvre deler av lia kvaliteter som ikke er registrert ennå.

Kulturhistoriske verdier: Det er ikke kjent automatisk fredete kulturminner i området, og det synes heller ikke å være andre spesielle kulturhistoriske verdier utover de mer generelle knyttet til eldre bebyggelse. Fylkeskommunen vurderer de fleste kulturlandskapskriteriene til å ha middels verdi.

Skjøtselsråd: For å bevare de viktigste biologiske verdiene i området er det viktig at naturbeitemark- og hagemarkslokalitetene ikke tilføres ytterligere gjødsel (verken kunstgjødsel eller naturgjødsel). For øvrig i området er det positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Fjell/Mellomfjell skiller seg positivt ut fra mange andre kulturlandskap i regionen ved at beitemarker holdes i god hevd. Beliggenheten i en sørvendt li med utsikt over Storsjøen er en viktig kvalitet. Det er imidlertid ikke gjort spesielle tiltak for å gjøre landskapet lettere tilgjengelig, og verdien for friluftsliv er derfor liten. Bygningsmiljøer er av varierende kvalitet, men enkelte tun er velholdte og med gamle bygninger. De biologiske verdiene er størst knyttet til arealer utenfor jordbruksdrift, slik som dammer og artsrike vegkanter – men trolig er det fortsatt uoppdagede kvaliteter knyttet til tørrenger og mindre naturbeitemarker i området.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.2.2 Rovelstad (NO2)

Landskapsregion: Leirjordsbygdene på Østlandet (03), underregion Odalen (03.9)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 1551 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Bjørn Harald Larsen 12.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Rovelstad ligger langs vestsida av Trautåa, nordvest for Råsen i østre del av kommunen. Elva danner avgrensningen mot øst, mens bygda for øvrig er omgitt av barskog. Den endelige avgrensningen av området er noe videre enn den gitt av kommunen i forbindelse med innmelding av områder. Dette skyldes at vi har valgt å ta med også nordre del av grenda som en naturlig del av området.

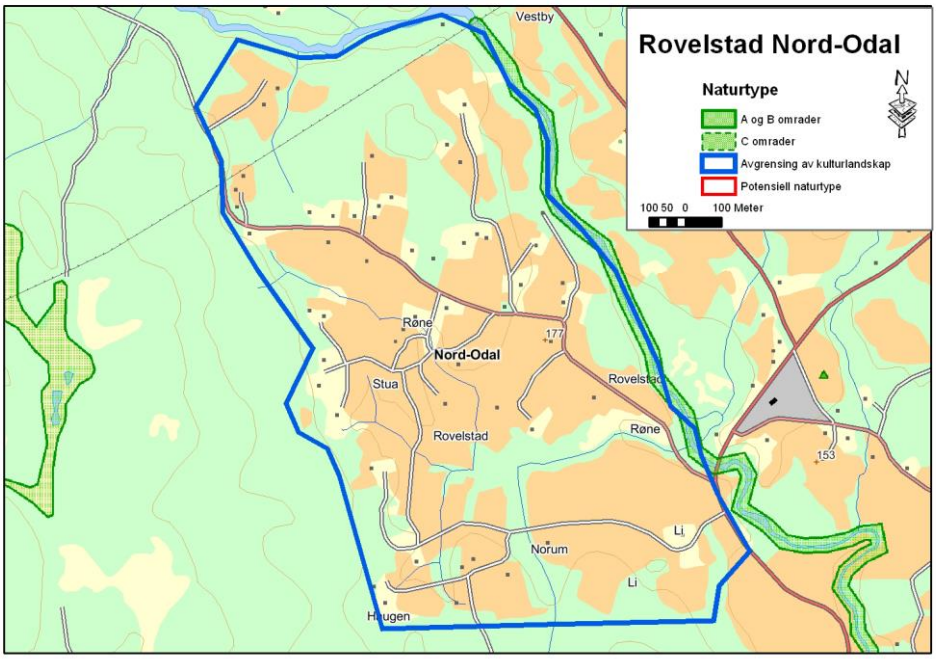

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Hovednæringen i området er kornproduksjon. Tidligere beitede arealer mellom åkrene er nå i ferd med å gro igjen.

Beskrivelse/hovedtrekk: Småskala leirslettelandskap med korn som viktigste jordbruksproduksjon. Hovedsakelig småbruk med lite husdyrhold, bare ett bruk med ammeku og ett bruk med sau. Mindre skogsbeiter holdes i hevd med hestebeite. Også ammekubesetningen beiter i skog/hamnehage, som dels har blitt ryddet

nylig – dels også på gjødslet kultureng. Sauene går på gjødslet innmarksbeite (kultureng).

Hovedsakelig nyere bygninger og bygningsmiljøer, bare enkelte eldre hus registrert. Det finnes en del synlige rydningsrøyser og tufter. Ei større kraftlinje av nyere dato går gjennom området.

Ammekubesetningen beiter dels på gjødslet kultureng, dels i bjørkehage og skog.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger på dype leireavsetninger. Marin grense går i randsona mot skogområdene i vest og sør. Her dukker berggrunnen fram, og den består her av næringsfattige grunnfjellsbergarter (øyegneis og granitt). Vegetasjonen er for det meste artsfattig og triviell, men i sørvendte, gjengroende hamnehager er det innslag av varmekjær og rikere vegetasjon. På slike steder ble bl.a. knollerteknapp, rødknapp, hvitbladtistel, firkantperikum, skogkløver og mjødurt registrert.

Naturbeitemarkene var enten gjødslet eller hadde i en lengre periode vært uten hevd. Det ble derfor ikke funnet spesielt verdifulle enkeltlokaliteter innenfor området.

Biologiske verdier: Trautåa er kartlagt som viktige bekkedrag og gitt verdien viktig (B) i naturtypekartleggingen. En overflatisk vurdering av elva og de nærmeste omgivelse tyder på at lokaliteten neppe oppfyller kriteriene i håndboka som prioritert naturtype. De biologiske kvalitetene knyttet til kulturlandskapet er svært små. Mindre beiteområder mellom dyrket mark (hamnehager, beitebakker mv), som tidligere kan ha hatt artsrike og fine engsamfunn, er nå i kraftig gjengroing.

Kulturhistoriske verdier: Ingen automatisk fredete kulturminner er registrert i området. Det kan være et visst potensial for å finne overpløyde kulturminner ved sjakting. Fylkeskommunen vurderer de fleste kulturlandskapskriteriene til å ha liten eller middels verdi.

Våningshusene i området er godt vedlikeholdt og noen utmerker seg estetisk, slik som denne bygningen på Li.

Skjøtselsråd: Primært er det av betydning at storfebeitene ikke gjødsles. Videre er det positivt om de mindre flekkene med gammel beitemark som i dag gror igjen får gjenopptatt hevd i form av beite.

Verdisetting: Området er uten spesielle biologiske og kulturhistoriske kvaliteter. Gårdsbygningene er jevnt over godt vedlikeholdte og flere er estetisk vakre, men bygningsmassen er brokete og framstår som lite helhetlig. Samlet vurderes området som alminnelig og uten spesielle særtrekk eller kvaliteter utover det estetiske.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L-M	Helhetlig landskap	L	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	L		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Uprioritert

3.2.3 Bekkegrenda (NO3)

Landskapsregion: Leirjordsbygdene på Østlandet (03), underregion Odalen (03.9)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd/skogbygd

Størrelse: 585 daa

Undersøkt/kilder: Bjørn Harald Larsen 15.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Bekkegrenda ligger øst for Mo, langs ei lita å som munner ut i Storsjøen i Breidvika. Grenda er klart definert og innrammet av barskog på alle kanter. Området er utvidet noe i forhold til avgrensningen foreslått av kommunen. Ellingsrud sør i området er tatt med, da dette henger sammen med resten av Bekkegrenda – samtidig som det er skilt fra brukene lenger sør (Hauge og Dammen) med en liten skogteig.

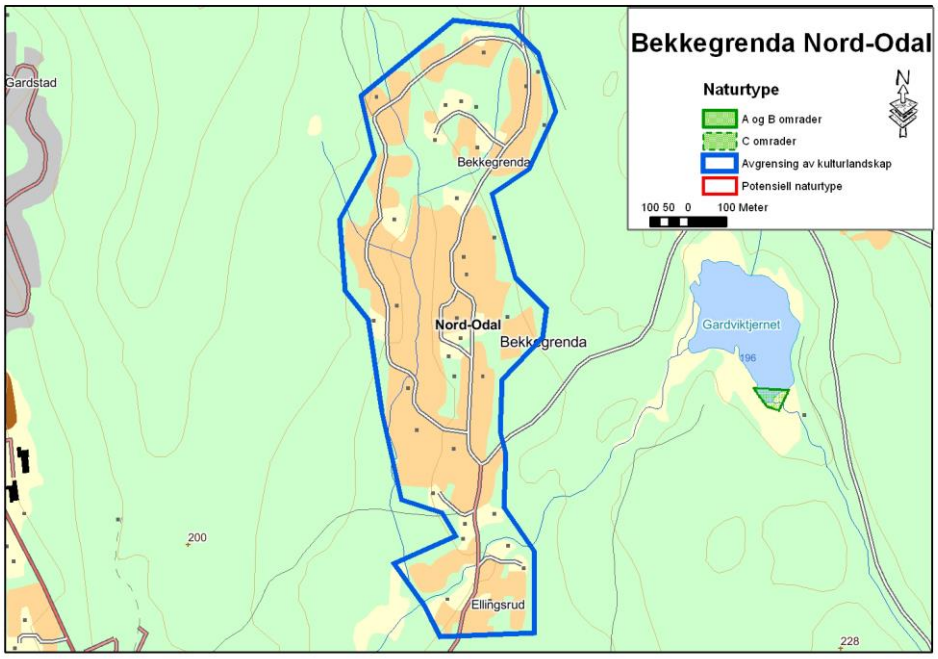

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei godt avgrenset, lita grend med små bruk i et småskala jordbrukslandskap. Området kan både klassifiseres som skogbygd pga omgivelsene og som lavlandsbygd da det meste av området ligger under marin grense. Hovedsakelig grasproduksjon, men få og små beitearealer. Noen mindre sauebesetninger finnes, og disse går dels på gjødslet innmarksbeite, dels på små naturbeitemarker. Verdifulle kulturlandskapselementer som steingjerder og rydningsrøyser ble ikke registrert.

Område med blanding av eldre og ny bebyggelse. Gamle bolighus er noen ganger ombygget og modernisert. Eldre stuebygninger som ikke er i bruk bærer preg av dette. Det er også innslag av helt nye hus i området. Uthusene er relativt autentiske

selv om de er tilpasset skiftende driftsformer. De synes mer tilpasset enn ombygd. Stort sett er eiendommer godt vedlikeholdt. Eldre stuebygninger som ikke er i bruk trenger omfattende utbedring på tak og i nedre omfar på laftet.

Bekkegrenda preges av godt vedlikeholdte småbruk, men helheten i landskapet forstyrres av nyere bygninger som ikke er tilpasset eksisterende bebyggelse.

Tørrberg med triviell vegetasjon på oppstikkende berg med grunnfjell.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger på eller nær marin grense, og berggrunnen stikker fram på åkerholmer. Grunnfjellsbergarter dominerer i området, og det er hovedsakelig snakk om næringsfattig øyegneis og granitt.

Vegetasjonen på berg som stakk over leiravsetningene var av triviell karakter, med arter som firkantperikum, tepperot, kjerteløyentrøst, røsslyng, markjordbær, ryllik og rødknapp. På et lite, grunnlendt hestebeite ble noen flere naturengarter registrert, bl.a. sølvmure, sauesvingel og blåklokke.

Biologiske verdier: De biologiske kvalitetene i området var små. Floraen var artsfattig, og det var ikke større naturbeitemarker eller andre prioriterte naturtyper i området.

Kulturhistoriske verdier: Ingen automatisk fredete kulturminner er registrert i området. Fylkeskommunen vurderer de fleste kulturlandskapskriteriene til å ha middels til liten verdi.

Mindre sauebeiter finnes inntil brukene, men alle undersøkte beiter i området var preget av nåværende eller tidligere gjødsling.

Skjøtselsråd: Det vil være positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Området er uten spesielle biologiske og kulturhistoriske kvaliteter, men er et vel definert og avgrenset, småskala kulturlandskap med godt vedlikeholdt bygningsmasse. Helheten er noe skjemmet av mange nyere bygninger som bryter med tradisjonell byggeskikk. Gjengroing er et problem, og beiteområdene er gjødselpåvirkede. Samlet vurderes området å være representativt for denne typen

små grender, men uten kvaliteter som gjør at det skiller seg ut fra andre lignende grender.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L-M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	L		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.2.4 Sandsjøen – Svennebyvika (NO4)

Landskapsregion: Leirjordsbygdene på Østlandet (03), underregion Odalen (03.9)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 5822 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Bjørn Harald Larsen 12.09. og 15.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området omfatter kulturlandskapet på begge sider av Sandsjøen, samt arealene inntil Svennebyvika som ligger øst for Sandsjøen. Kommunen hadde meldt inn to områder innenfor dette området; Sandsjøen/Grøna og Skjellstadviken. Vi har valgt å se områdene i sammenheng da de ligger innenfor samme landskapsrom langs Storsjøen/Sandsjøen.

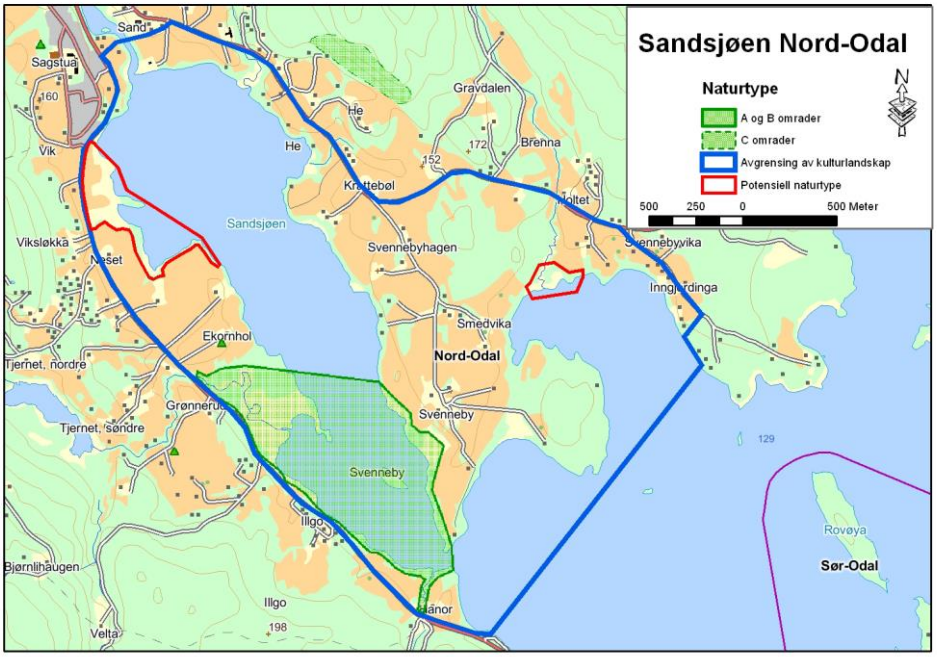

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Svennebyvika/Skjellstadvika er inkludert i området, da det henger sammen med jordbruksområdene rundt Sandsjøen over Svenneby. Storfebeiting på strandenger og i starr-/snellesumper langs innsjøer har etter hvert blitt en sjelden hevdsform på Østlandet.

Beskrivelse/hovedtrekk: Åpent og ganske flatt jordbrukslandskap langs Sandsjøen og Storsjøen i Skjellstadviken/Svennebyvika. Landskapet henger sammen over gården Svenneby mellom Sandsjøen og selve Storsjøen. Dette er et leirsletteslandskap med mellomstore til store gårdsbruk, og ett av få storskalalandskap som ble kartlagt i 2007. Særlig ved Ekornhol på vestsida av Sandsjøen og på Svenneby er det store åkerarealer. Kornproduksjon er viktigst i området, men det finnes flere ammekubesetninger. Disse beiter bl.a. på strandenger/sumpområder ned mot Sandsjøen og i Skjellstadviken.

Store gårder med godt organiserte tun er det dominerende inntrykket. I tillegg finnes også små og mellomstore bruk med mindre tydelige tun. En del eldre driftsbygninger som ikke lenger er i bruk og forfaller, samtidig som nye og moderne driftsbygninger nylig er satt opp.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger under marin grense, og tykke leireavsetninger dekker berggrunnen i området (som består av næringsfattige gneiser og granitter). Berggrunnen har derfor liten betydning for plantelivet i området, som mer er preget av leirjorda og de forsumpede områdene ned mot Sandsjøen og Storsjøen. Enkelte steder stikker imidlertid berggrunnen fram, og på slike steder vokser en del varmekjære tørrbergarter – slik som ettårsknavel, sølvmure, gulmaure, småsmelle og bitterbergknapp.

Strandengene og starrsumpene langs Sandsjøen på Ekornhol beites av storfe. De tunge dyrene gir en del tråkkskader på vegetasjonen, men i hovedsak er det positivt med beite i slike områder – kanskje særlig for konkurransesvake arter som lever på mudderområder, såkalte pusleplanter.

Ut mot Sandsjøen, dels også ut mot Storsjøen, finnes store strandsumper og mudderbankområder. På Ekornhol beites disse av storfe, og tråkkpåvirkningen er betydelig. Vanligvis er beite en fordel i slike områder, men på områder hvor dyrene står mye kan vegetasjonen skades. Dette har skjedd på et mindre areal her. For øvrig vil slike mudderflater ha et visst potensial for pusleplantesamfunn med forekomst av rødlistearter, slik vi bla.. finner mange steder langs Glomma lenger sør. Disse konkurransesvake artene er begunstiget av vannstandsvekslinger og påvirkning i form av beite (av større arter) og tråkk.

Biologiske verdier: Det er registrert to viktige naturtypelokaliteter innenfor området; strandengene ved Grøna-Hanor i Sandsjøen og en potensiell amfibiedam på Ekornhol. Ved Hanorbekkens utløp (Grøna) er de regionalt uvanlige artene staut- og nøstepiggknopp funnet. I tillegg er det stor variasjon i vegetasjonstyper, med elvesnellesump, kvasstarrsump, sennegrassump og gråseljekratt. Området vurderes for gjenopptaking av beite, og dette vurderes å være positivt for floraen.

I tillegg ble de beitende strandarealene på og nord for Ekornhol kartlagt i 2006 (Often m.fl. 2007). Denne lokaliteten ble vurdert som lokalt viktig, og bl.a. ble pors registrert her. Beiting er tatt opp igjen etter en lengre periode uten hevd, og dette gjør at mangfoldet trolig vil øke framover. Ved egen befaring i området i september 2007 ble det registrert en del vadefugl på trekk her, bl.a. ca 30 viper (NT) og 3

brushøns (DD). Lokaliteten bør undersøkes bedre for pusleplantesamfunn i en periode med lav vannstand på ettersommeren/høsten.

Often m.fl. (2007) kartla også et beite ned mot Storsjøen ved Skjellstadviken. Dette beskrives slik: ”*Dette er et ganske steinete strandbeite. Undergrunnen synes svært næringsfattig. På det ganske flate beitet var det ganske mye veitistel og brennesle og en del karve. På knauser fantes noe bitter bergknapp, ettårsknavel, småsmelle, småsyre, blåklokke og sauesvingel. Ut mot sjøen var det en fin beitegradient fra fastmark og ut til åpent vann. Den ytre soneringen var slik: beitet fukteng med blåtopp og kattehale. Deretter var det en sone med beitet sennegras og deretter flomsone med mye sumpsivaks. Det var noen kloner vass-slirekne ute i sjøen. Flekkvis på fuktbeitet var det evjesoleie, skjoldbærer, trådsiv, dikeminneblom og brønnkarse.*” Forfatterne vurderer lokaliteten som lokalt viktig.

I tillegg er området et viktig beite- og rasteområder for andefugler under trekket vår og høst. Særlig setter sangsvanene sitt preg på området før islegging på høsten og etter isgang på våren. Under befaringen 15.10.2007 ble det registrert 12 sangsvaner utenfor Grøna.

Kulturhistoriske verdier: Ingen automatisk fredete kulturminner er registrert i området. De kulturhistoriske verdiene for øvrig synes å være små. Fylkeskommunen vurderer de estetiske verdiene og kontinuiteten i bruk til å være størst, mens kriteriene sjeldenhet, særpreg og representativitet får middels eller liten verdi.

Skjøtselsråd: Tilleggsforing av storfe bør skje et stykke unna strandkanten, slik at mudderflatene ikke blir unødig mye opptråkket (slik det skjer i dag). Gjenopptatt beiting i området Grøna-Hanor er positivt.

Verdisetting: Området har viktige biologiske kvaliteter, som dels er kulturbetingede og dels er naturgitte. Men strandengene langs Sandsjøen vil i hovedsak være begunstiget av beite. Dette skjer i dag på deler av området, og det er planer også for et annet større sumpområde.

De kulturhistoriske verdiene er mindre tydelige, og er mest knyttet opp mot kontinuitet og estetikk. Dette er et forholdsvis lite, storskala leirslettelandskap med dominans av store velholdte gårder. Slike har Hedmark flere av langs Storsjøen og Glomma i Sør-Odal.

Sandsjøen-Svennebyvika er det eneste storskala kulturlandskapet som ble registrert i Nord-Odal kommune. Store velholdte gårdstun og vide, åpne kornarealer dominerer landskapsbildet ned mot innsjøen.

Den samlede vurderingen er basert på at få slike landskap fortsatt har aktiv beitebruk inntil innsjø eller elv. Det er dette som gjør landskapet rundt Sandsjøen særpreget og verdifullt.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	M-S		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.3 Eidskog kommune

3.3.1 Gaustad (Ei1)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Eidskog og Magnor (7.16)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 6278 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Helge Fjeldstad 02.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Gaustad ravinelandskap ligger mellom Eidskog og Magnor på vestsida av dalen. Kommunen har avgrenset et langstrakt område som strekker seg over drøyt 4 km lengde.

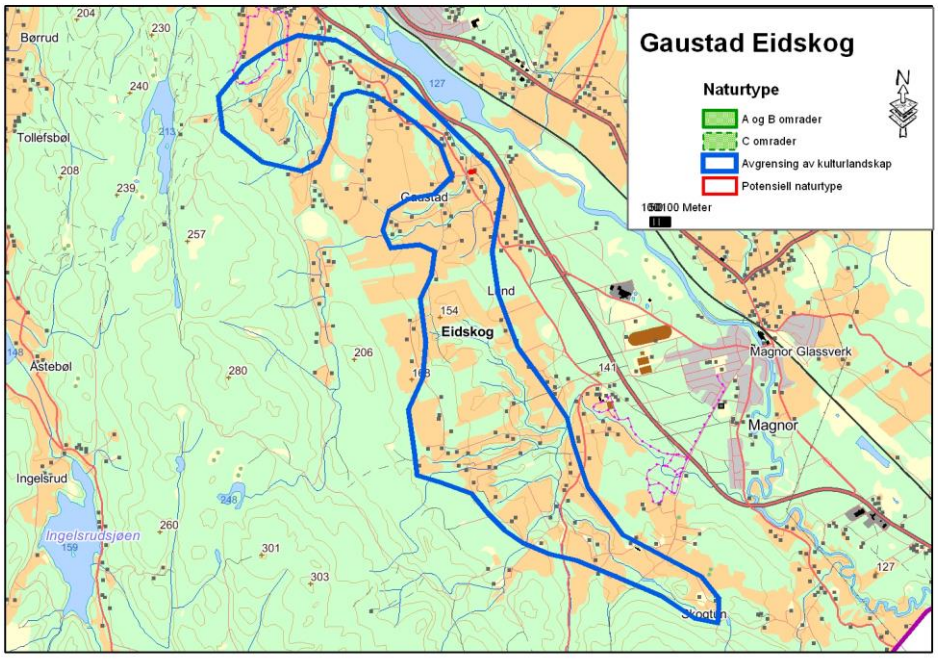

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Gaustad ravinelandskap er i utgangspunktet et flatt slettelandskap der mindre bekker og elver har gravd seg ned i de leirholdige massene og dannet et nettverk av raviner. Mest utviklet er disse i nordvest og i sørøst. Mellompartiet er flatere med bare antydning til raviner i mindre skala. På jordbruksarealene blir det i stor grad dyrket korn. I tillegg forekommer innslag av melkeproduksjon, mens det sørøst i området er dominans av gårder som driver med hest, og i den grad ravinene beites er det i dette området. I nordvest er ravinene for det meste grodd helt igjen.

Gards- og småbruk/husmannsbebyggelse ligger på høydedragene i landskapet. Mye 1800-talls bygninger og mange fine våningshus i sveitserstil finnes.

Slettelandskap med kornåkrer er typisk for området.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området er dominert av grunnfjellsbergarter. Dette er fattige sure bergarter som gir opphav til en fattig vegetasjon. I Eidskog er det imidlertid avsatt marine avsetninger (silt/leire) som legger forholdene til rette for en rik vegetasjon. Vassdragene i området har i denne sletta gravd ut raviner som i eldre tider ble benyttet til beite. Dette har gått tilbake ettersom det har foregått omlegging jordbruket fra husdyrhold til kornproduksjon. Et ”nytt” innslag i landbruket i området er store gårder som driver med hest. Disse gårdene bruker i noen grad ravinene til beite. Flere av disse ble oppsøkt, men hovedinntrykket var at beitetrykket var for lavt til å holde vegetasjonen nede i de rike ravinene. I tillegg beiter hester ujevnt og mange steder så det ut til at ravinene hadde vært utsatt for en periode med gjengroing før hestebeitet hadde kommet i gang.

Sentralt i området ved Gaustad ligger et bruk som driver med storfe. Beitene hadde nok vært gjødslet tidligere, men var hardt beitet og det var vanskelig å få oversikt over artsinventaret. Et positivt trekk i dette området var forekomst av dam med bl.a. bredt dunkjevle, samt ospeholt. Ved bredden av dammen er det tidligere registrert dronningstarr (NT) (Artsdatabanken 2008). Et beite rett vest for denne gården var gjengroende med arter som engsoleie, mjødurt, ryllik, høymole og løvetann. Ved bekken vokste arter som skogsivaks, mjødurt, bringebær, sløke og skogstorknebb.

Lengre mot sør ble ravinebeiter omkring en nyanlagt dam undersøkt. Også her var gjengroingen kommet langt med stort innslag av næringskrevende høgstauder som bringebær, stornesle, høymole og stormaure.

De beste ravinebeitene lå i sør, litt nord for Solheim, selv om også disse var gjengroende og manglet kontinuitet. Her var arter som skogstorknebb, prestekrage, høymolsyre, engsoleie, åkertistel, stornesle og bringebær. Stedvis kratt med bjørk, selje og gråor, samt en og annen gran.

Sjeldent innslag i kulturlandskapet, en dam med bl.a. bredt dunkjevle. Dronningstarr (NT) skal også vokse ved bredden.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene er begrensede i første rekke på grunn av manglende hevd av beitemarka kombinert med rik mark som raskt fører til gjengroing ved opphør av beite. Området er stort og det kan være områder som er oversett og fremdeles har et rikt mangfold. Feltarbeid sent på året kan også ha innvirket på dette ved at arter er oversett.

I Naturbase er det ikke registrert naturtyper fra tidligere. Artsdatabankens karttjeneste Artskart viser registreringer av dronningstarr (NT), samt sommerfuglen heroringvinge (EN) sørøst i lokaliteten. Heroringvinge er knyttet til åpne enger i kulturlandskapet. Den trolig kunstige dammen bør ha verdi som lokalt viktig (C) i henhold til metoden for kartlegging av naturtyper. For øvrig er ingen arealer avgrenset i området.

Kulturhistoriske verdier: Stort potensial for funn av røyser, murer, åkerreiner, steingard, gutuer og klopper. Vestre Gautadveg følger terrenget på tradisjonelt vis, trolig er dette et gammelt vegfar. Større fangstgropsystem finnes innenfor området, og det er gjort løsfunn av flintdolk. Potensial for funn av utmarksminner som for eksempel kullgroper.

Gjødslede hestebeiter i sørøst med relativt dårlig beitetrykk

Skjøtselsråd: Det er positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: De biologiske verdiene er små. I første rekke som følge av manglende kontinuitet. Hedmark fylkeskommune har vurdert de fleste kriteriene til middels til lav verdi. Sjeldenhet er vurdert til høy verdi, men vurdert sammen med naturmiljø blir det middels.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L-M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L-M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	L-M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.3.2 Korskjølen (Ei2)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Eidskog og Magnor (7.16)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 846 daa

Undersøkt/kilder: Often & Stabbetorp 2004, Helge Fjeldstad 02.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Korskjølen ligger om lag 10 nord for Eidskog sentrum øst for hovedvegen mot Kongsvinger. Kommunen har avgrenset østre del av et åsparti som omfatter en del skog i tillegg til beite- og jordbruksarealer.

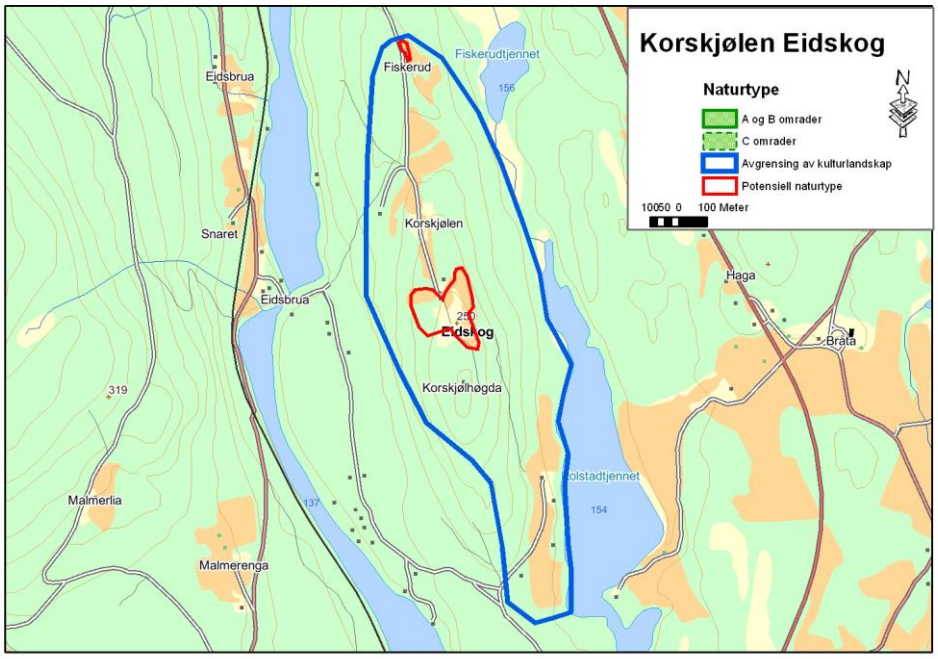

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Korskjølen er en årsrygg i et variert kulturlandskap med vann, skogsområder og jordbruksområder. Området består av 4 bruk hvorav det på to av brukene Korskjølen og Kolstad drives med husdyrbruk. Beitene er gjødslet og av liten biologisk verdi. Området ligger naturskjønt til egnet for friluftsliv.

Det ligger tre gardsbruk langs en høyderygg, i tillegg til Kolstad nede ved Kolstadtjennet. Flere SEFRAK-registrerte og verneverdige bygninger. Våningshus modernisert, delvis i sveitserstil. Fin tømmerlåve på Korskjølen og stabbur på Kolstad.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av grønnstein. Dette er en bergart som gir grunnlag for en rik flora. I området er det også bresjøavsetninger som gir et næringsrikt jordsmonn. Gården Kolstad ligger i området med bresjøavsetninger, mens de andre gårdene ligger over.

Sveitserhus og stabbur på den øvre gården på Korskjølen

Beitene på Kolstad i sør er gjødslet og har liten biologisk verdi. Oppe på Korsskjølen er det store innmarksbeiter, utmarksbeiter og hagemarksbeiter. På bruket drives det med ammekyr. Felles for alle disse beitene er at de er sterkt gjødslet, og selv ved tida for feltarbeidet, som var i begynnelsen av oktober, var marka svært grønn. I utkantene av beitet kom det inn arter som prestekrage, ryllik, engsyre og ubestemt marikåpe.

Området har vært undersøkt tidligere, i 1996 (Stabbetorp & Often 2003). Om engene skriver de: *"Det undersøkte området er en stor nordøstvendt eng med en havnehage øverst. Området er overraskende artsfattig, uten spesielle arter utenom nyresildre (*Saxifraga granulata*), en sørlig art som er svært sjelden i Hedmark (jf. Often 1997a, Often et al. 1998). Floristisk sett har området begrenset verdi".* Totalt 74 arter ble registrert, bl.a. kattefot, gulaks, hårsveve, aurikkelsveve, knollerteknapp, føllblom, prestekrage, tepperot, sølvmure og ballblom. Det er sannsynlig at engene/beitene er blitt mer artsfattig etter denne inventeringen som følge av gjødsling.

På den nordre gården Fiskerud var det en tørr eng som i øvre deler var lite gjødsla. Grunneier opplyste om at bare nedre deler av denne ble gjødsla hvert år. Her ble det registrert arter som ryllik, engsyre, føllblom, sølvmure og hårsveve. Enga har potensial for beitemarkssopp.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene er små. De aktuelle beitene er gjødslet med kunstgjødsel og artsmangfoldet er begrenset. Basert på tidligere registreringer og feltarbeid er det avgrenset to områder som bør ha verdien lokalt viktig (C) i henhold til metoden for naturtypekartlegging: Beitemarkene ved Korskjølen, og

eng ved Fiskerud. Imidlertid ligger området på gunstig berggrunn og har potensial for stort mangfold.

Vakkert landskap med sterkt gjødslede beitemarker

Lite gjødsla eng (øvre deler) ved Fiskerud nord i området.

Kulturhistoriske verdier: Noen synlige røyser fra nyere tid. Potensial for dyrkningsspor og for kullgroper. Gammel vegtrase langs høydedraget. Olavskilde, fredet kulturminne like utenfor markert område, for øvrig ingen automatisk fredete kulturminner.

Skjøtselsråd: Beiteaktiviteten i området bør forsette som nå, men gjødsling av beitene bør opphøre. Eksisterende slåttenger bør skjøttes ved fortsatt slått og kunstgjødsling må unngås.

Verdisetting: De biologiske verdiene er begrensede med forekomster av eng og beiter av lokal verdi. Intensiv drift med bruk av kunstgjødsel trekker verdien ned. Hedmark fylkeskommune har vurdert kulturverdiene som middel for de fleste kriteriene. Området ligger svært idyllisk til og bortsett fra at det er noe vanskelig tilgjengelig, burde det ha stort potensial for friluftsliv.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L-M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.3.3 Rambøl-Rud (Ei3)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Eidskog og Magnor (7.16)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 1171 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Helge Fjeldstad 02.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger ved svenskegrensen om lag 10 km vest for Magnor. Kommunen har avgrenset et område som omfatter Klanderudtjenna i nord og kulturlandskapet ned til riksgrensa i sør.

Beskrivelse/hovedtrekk: Området Rambør-Rud er et variert jordbrukslandskap men småkuperte jorder, vann og vassdrag, omgitt av granskog opp mot de omkringliggende åsene. Området domineres av kornåkrer, men også noen husdyrbruk er i aktivitet i området.

To rud-garder med fine sveitserstil hus finnes, det ene opprinnelige ei eldre midtkammerstue. Klanderud har 1700-tallsbygninger, ellers mange fine 1800-talls bygninger. Allmenninga er museum. Dette er et klyngetun fra 1700-tallet. Ellers fine tømmerstabbur og buer fra 1800-tallet i området.

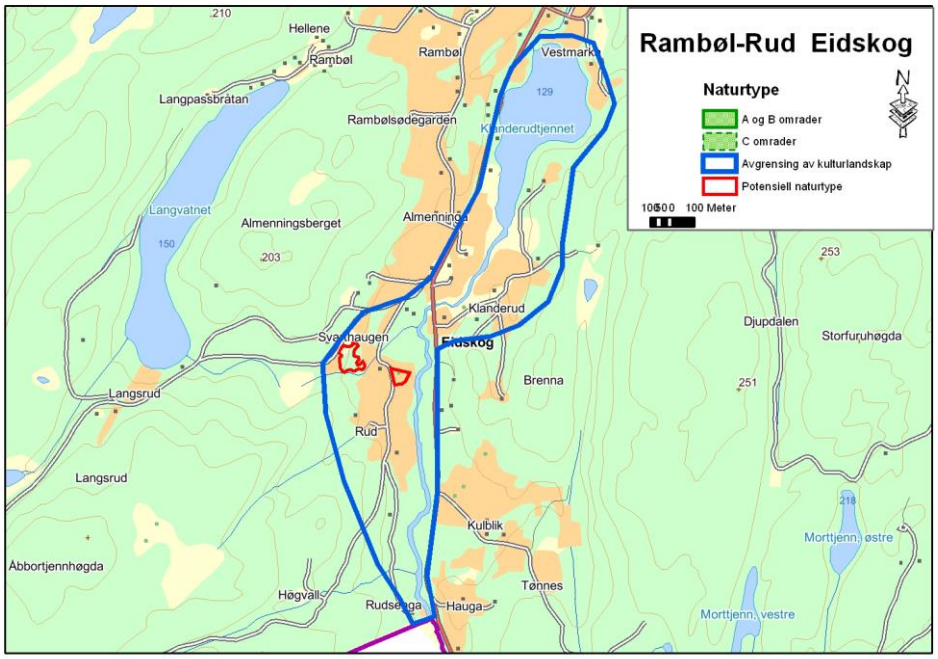

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Naturforhold/vegetasjon: Grunnfjellsbergarten i området består av diorittisk til granittisk gneis/migmatitt. Dette er harde og lite næringsrike bergarter som gir en relativt fattig vegetasjon. I området er det imidlertid mektige marine avsetninger som gir et rikt jordsmonn. Spesielt de to husdyrbrukene på Svarthaugen og Klanderud ble nærmere vurdert.

Beitene ved Svarthaugen

På Svarthaugen er det storfebeite i bakkene sør for fjøset. Beitetrykket er beskjedent og noe gjenvoksing av lauv og gran foregår. Artsinventaret var ikke spesielt rikt, men her var det arter som prestekrage, ryllik, hårsveve, rødkløver, blåkoll og vanlig arve. Nitrofile arter som engsoleie, krypsoleie, kvitkløver, bringebær og mjødurt var også representert Grunneier opplyste om at beitene ikke hadde vært kunstgjødslet. Nede ved elva var det også en beite med arter som ryllik, prestekrage, hårsveve og blåklokke. Også her var det bringebær- og mjødurtkratt så hevden var noe mangelfull.

På Klanderud var hovedinntrykket at beitene var sterkt gjødslet. Øst for Klanderudtjenna så det ut til at beiting var tatt opp etter en periode å ha ligget brakk. Disse var imidlertid nitrofile og hadde liten verdi for biologisk mangfold. Beitetrykket var også for lavt.

Biologiske verdier: Det foreligger ingen registreringer av naturtyper fra området. Beitemarkene ved Svarthaugen vil kunne kvalifisere til lokalt viktige i henhold til metoden for kartlegging av naturtyper. I Artskart kommer det fram at Klanderudtjenna har en bestand av sjøpiggknopp (NT), og av andre interessante arter er det tidligere registrert storengkall i området mellom Klanderudtjenna og riksgrensa. Sommerfuglen heroringvinge (EN) er registrert på Svarthaugen og ved Klanderudtjenna. Området har potensial for verdifulle naturtyper selv om ingen slike ble avgrenset under feltarbeidet.

Eidskog museum

Kulturhistoriske verdier: Potensial for dyrkningsspor, hovedsakelig fra nyere tid. Gammel kongeveg gjennom tunet på Almenninga. Potensial for utmarksminner og

steinalderlokaliteter. Mange hus i god stand. Rudenga og Langsrud har hatt finnebosetting. På Almenninga er det tradisjon for taterbesøk.

Skjøtselsråd: Det er positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Området har ikke de store kvalitetene som følge av gjengroing og/eller intensiv landbruksdrift. Hedmark fylkeskommune vurderer de fleste kulturminneverdiene til å ha høy verdi. Dette omfatter kontinuitet, representativitet, særpreg, sjeldenhet, mangfold, helhetlig landskapsbilde, undervisning/forskning og sjønnhet/estetikk. Samlet verdi blir noe lavere fordi de biologiske verdiene er mindre.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	M-S
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	M-S	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.3.4 Sootkanalen (Ei4)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Eidskog og Magnor (7.16)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 702 daa

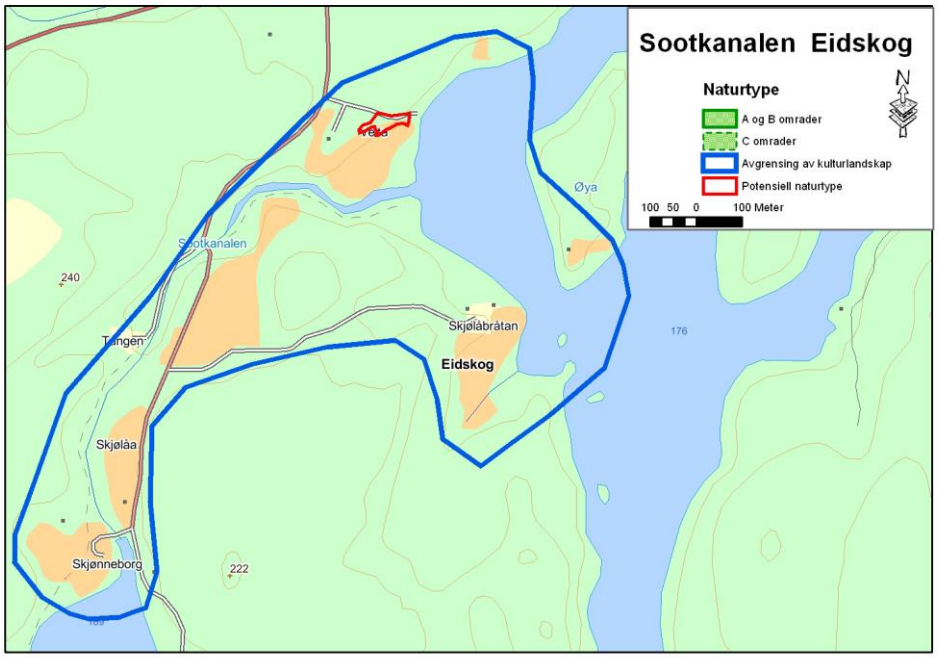

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Undersøkt/kilder: Helge Fjeldstad 02.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området Sootkanalen ligger i det sørvestre hjørnet av Eiskog kommune ca 2 km fra svenskegrensa. Avgrensningen følger om lag den som er gitt av kommunen.

Utsikt fra gården på Velta med ugjødsla beiter i forgrunnen.

Beskrivelse/hovedtrekk: Området er en vakker og variert, småkupert skogsbygd med vann, vassdrag, kornåkrer, beiter og enger. Gran- og furuskog omgir bygda. Husdyrhold blir bare drevet ved gårdsbruket på Velta, for øvrig kornproduksjon på innmarka. I sør ved Skjølåa er engene i sterk gjengroing. Sootkanalen går gjennom området, og det er merket tursti og informasjonstavler omkring denne gamle ferdselsåren.

Det er tre garder i drift i området, samt to tidligere småbruk. Gammel skolestue med grenselosmuseum. Våningshus fra 1800-tall, moderne driftsbygninger. Bevarte buer og kjellere. Flere bygninger med høy verneverdi.

Naturforhold/vegetasjon: Grunnfjellsbergarten i området består av diorittisk til granittisk gneis/migmatitt. Dette er harde og lite næringsrike bergarter som gir en relativt fattig vegetasjon. I området på nordsida av Sootkanalen er det også innslag av gabbro/amfibolitt. Dette er basiske bergarter som gir opphav til en rik flora. I området er det avsatt breelvavsetninger som kan gi en variert påvirkning på floraen avhengig av opphavsmaterialet.

Tre områder ble nærmere undersøkt, et aktivt småbruk ved Velta i nord, et nedlagt bruk ved Skjølåa i sør og et bruk ved Skjølåbråtan i øst. Ved Velta var det fine ugjødslede beiter omkring tunet på bruket. Her var det matter med hårfrytle og

arter som blåklokke, dunkjempe, prestekrage, knollerteknapp, firkantperikum, ryllik og engkransmose. Området har potensial for beitemarkssopp. Beite i nedkant av fjøset hadde nok vært gjødslet en god del og hadde dominans av sølvbunke med innslag av stornesle. I kanten ned mot vannet vokste bringebærkratt og takrørbelter.

Ved Skjølåa var engene i gjengroing og ut over marka var det oppslag av osp. Bare tunet på gården, samt plenen foran en hytte ble slått. Fremdeles var det rester av den gamle engfloraen med arter som blåklokke, prestekrage, ryllik og svever. Stedvis bar det preg av fukteng med arter som hanekam og knappsiv. For øvrig arter som geitrams, mjødurt, bringebær og takrør mot bekken og vannet.

Ved Skjølåbråtan er det bare kornåkrer og et tun som var artsfattig og trolig gjødslet.

Biologiske verdier: Det er ikke registrert naturtyper i området fra tidligere. Beitene omkring tunet på Velta bør imidlertid ha minst lokal verdi (C) i henhold til metoden for kartlegging av naturtyper. Området ved Skjølåa er i sterk gjengroing og de biologiske verdiene er på retur. Ved Skjølåbråtan ble det ikke registrert biologiske verdifulle arealer. Kommunen vurderte også øya i Skjervangen som en aktuell lokalitet. Denne ble ikke nærmere undersøkt.

Gjengroende eng/fukteng ved Skjølåa.

Kulturhistoriske verdier: En del røyser og gamle vegfar finnes i området. Det er potensial for dyrkningsspor, hovedsakelig fra nyere tid. Røyser i skog i nordvestre del av området. Tjærebrenningsanlegg med delvis bevart jerngryte fra nyere tid i sør. Fangstgrop er registrert ved Skjølåsbråten, men dette er trolig en kullgrop. Steinalderboplass skal være påvist, og det er gjort flere løsfunn. Generelt høyt po-

tensial for utmarksminner. Sootkanalen er et kulturminne med nasjonal verdi med intakte forbygninger og delvis intakte sluser. Det er stort vedlikeholdsbehov for kanalen og slusene. Finsk bosetning på Monsrud, like nord for området.

Skjøtselsråd: Fortsatt beite/slått av eng ved Velta. Det kan også være mulig å restaurere engene ved Skjålåa dersom det settes i verk beiting/slått i nær fremtid.

Sluse i Sootkanalen

Verdisetting: Verdiene i området er konsentrert til gården Velta i nord. Her er det ugjødsla beitemark som fortsatt er i hevd. For øvrig er landbruksarealene dominert av kornåkrer eller gjengroende eng/beiter. Fylkeskommunen har vurdert de fleste kriterier til å ha stor verdi.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	S	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.4 Grue kommune

3.4.1 Tvengsberget (G1)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Finnskogen (7.25)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 172 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Helge Fjeldstad 20.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Tvengsberget ligger øst i Grue på nordsida av innsjøen Røgden. Gården ligger under toppen Tvengsberget og heller mot sørvest ned mot vannet. Gården er omgitt av kulturlandskap og granskog samt blandingsskog ned mot vannet.

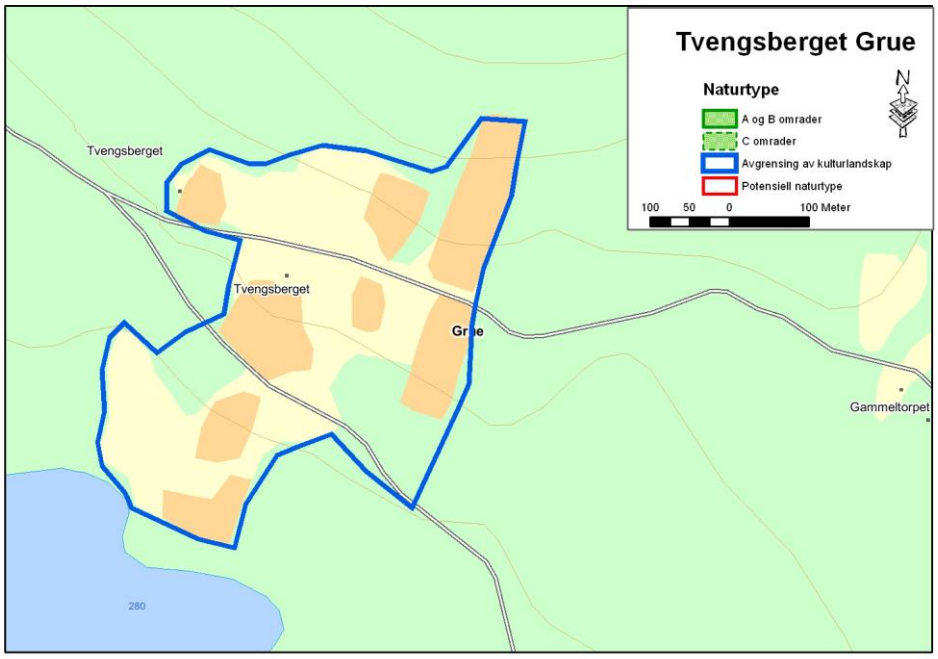

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Landskapet er åpen, soleksponert i sørvestvendt li ned mot Røgden med vidt utsyn. Jordbruket er basert på kornproduksjon. Arealene med korn fordeler seg på flere avgrensede åkrer med gjengroende beitemark i mellom. Det er tidligere ryddet en del lauvskog i området, men gjengroingen har tiltatt etter dette. Arealene beites ikke i dag. Often m.fl (2007) oppgir at det var melkeproduksjon fram til 1960, med etterfølgede gjengroing fram til 1995 da det ble ryddet. Siden var det kjøttfe på gården fram til 2005.

Gammel skogfinsk eiendom. Bygningsmassen hovedsaklig fra 1800-tallet, hovedbygningen bygget om i 1961. De mest opprinnelige bygningene er stabburet og

bryggerhuset. Kårboligen fra 1907 har svenskinspirerte trekk fra sveitserstil og jugend. Det er ingen registrerte automatisk fredete kulturminner her. Potensial for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid i innmark og nær utmark. Området har flere rydningsrøyser i nedkant av kornåkrene.

Gården Tvengsberget med kornåkrer og gjengroende beitemark omkring. Hovedbygningen er modernisert.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger på grunnfjell med mektige moreneavsetninger over. Avhengig av morenemassene kan det gi varierende forhold for flora ettersom lommer med gabbro finner spredt i området. Grunnen er ganske rik og oppslag av bringebær, stornesle, åkertistel og mjødurt dominerer i områdene omkring åkrene. Tendenser til tørrbakker der gjengroingen ikke har kommet så langt finnes i kantsoner. Often m.fl. (2007) angir arter som flekkgrisøre, rødknapp, prestekrage og hvit jonsokblom som eksempler på artsinventar på disse arealene. De vurderer beitene til å ha lokal verdi.

Gammel hagemark finnes på nedre og tørrere arealer i øst. Her vokste spredt med rogn, bjørk, osp, selje, gran, spisslønn og einer på morene med mye stein i. Ellers inngår sølvbunkeenger på fuktigere mark sentralt i dette området.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene i området var små, floraen artsfattig og det er ikke større områder med naturbeitemarker eller prioriterte naturtyper i området.

Utsikt mot Røgden med kornåkrer og rydningsrøyser i underkant av åkrene.

Bryggerhus i begynnende dårlig stand.

Kulturhistoriske verdier: Det er ikke kjent automatisk fredete kulturminner i området, og det synes heller ikke å være andre spesielle kulturhistoriske verdier utover

de mer generelle knyttet til eldre bebyggelse. Fylkeskommunen vurderer de fleste kulturlandskapskriteriene til å ha middels verdi.

Skjøtselsråd: Generelt vil det være positivt å gjenoppta beiting, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger som hagemarka i øst og tørrbakker i nedre deler i vest. Gjengroingen og avbrudd i kontinuitet har imidlertid medført at potensialet for mangfold i området er begrenset.

Verdisetting: Området er i gjengroing og beiting er opphørt. Det er i dag bare fragmenter av tørrbakker i kantsoner. Bygningsmiljøene er av middels verdi. De biologiske verdiene er knyttet til kantsoner utenfor jordbruksdrift. Potensialet for verdifulle lokaliteter er lavt.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L-M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	L	Størrelse	L		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.4.2 Kalneset (G2)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Finnskogen (7.25)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 374 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Helge Fjeldstad 20.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Kalneset ligger øst i Grue på vestsida av innsjøen Røgden. Området består av to bruk; Kalneset vestre og Kalneset østre. Gårdene ligger med vidt utsyn over vannet. Rv 202 passerer i nedkant av brukene mot vannet. Gran- og bjørkeskog omgir gårdene.

Beskrivelse/hovedtrekk: Landskapet er åpent, soleksponert og heller slakt mot nordøst. Begge gårdene er i aktiv bruk. På Kalneset østre drives det med storfe og hest, mens det på Kalneset vestre drives med storfe. Innmarka er tildels hardt beitet og gjødslet, og på begge gårdene er det store arealer med beiter der sammenhengende grasdekke er fraværende. På Kalneset østre går en bekk gjennom beitene.

Fylkeskommunen beskriver dette som to skogfinske bruk med bygningsmiljø fra slutten av 1700-tallet og framover. Av særskilt interesse er de to stabburene på Kalneset østre og det store stabburet på Kalneset vestre. I tillegg til stabburet omfatter den eldre bygningsmassen på Kalneset vestre også bryggerhus og låve med flere intakte bygningshistoriske elementer. Potensial for nyere tids jordbruksminner både på innmark og i utmark. Det er ingen registrerte automatisk fredete kulturminner her. Potensialet for å finne førhistoriske dyrkningsspor vurderes som middels.

Av særskilt interesse er de to gamle stabburene på Kalneset østre.

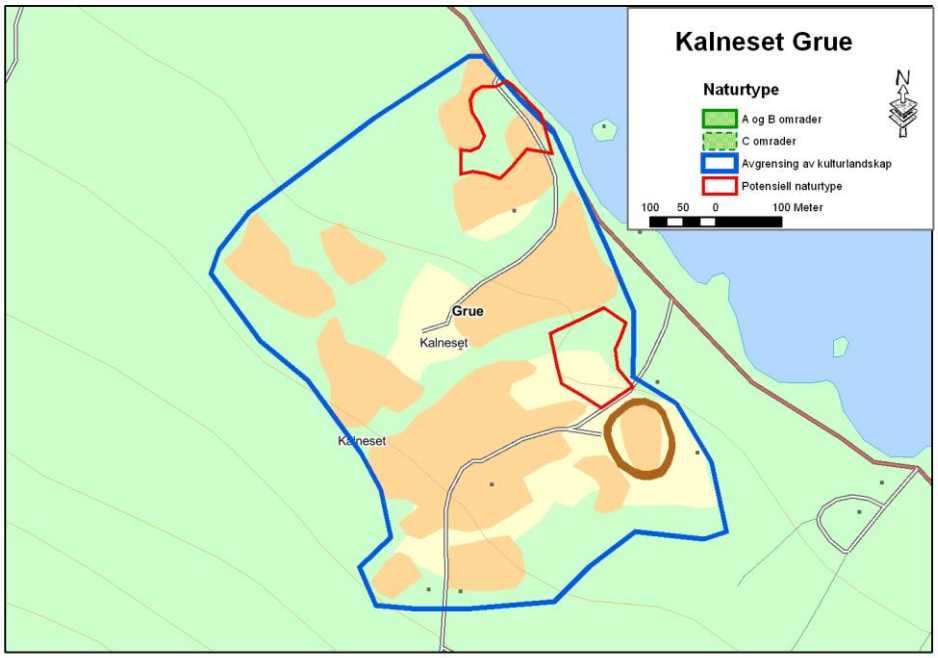

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen er dominert av grunnfjellsbergarter, men mektige kvartæravsetninger dekker grunnfjellet. Dette kan gi et jordsmonn av varierende rikhet ettersom morenen kan inneholde også rikere bergarter fra distriktet. Hovedinntrykket er allikevel et forholdsvis fattig område med en ordinær flora.

Beitene var varierte med fuktdrag og tørrer partier på småkoller. Spredt vokser både mindre gran, bjørk, selje og einer i beitemarka. På Kalneset vestre er det ryddet nye beiter i skogen.

Often m.fl. (2007) skriver om beitet på Kalneset østre:" *Dette var et ganske stort fattigbeite med arter som mjødurt, engsoleie, bekkeblom og engminneblom, foruten store mengder sølvbunke og engkvein."* Og om beitet på Kalneset vestre: *" Dette er et stort, fattig sølvbunkebeite uten noen interessante arter pr. 2005."* De vurderer beitene til å ha lokal verdi. Den markerte gjødselpåvirkningen tilsier imidlertid at ingen av disse naturbeitemarkene oppnår status som naturtypelokaliteter i henhold til kriteriene i DN-håndbok 13.

De beste naturbeitemarksarealene på nedre deler av beitet på Kalneset østre

Biologiske verdier: De biologiske verdiene i området var små og floraen artsfattig. Beitetrykket var noe hardt på begge brukene med opptråkkede beiter. De beste arealene med naturbeitemark var i utkanten, spesielt i nedre området der beitetrykket har vært mindre. Det er ikke registrert områder med prioriterte naturtyper. Deler av arealene har oppslag av lauvkratt.

Kulturhistoriske verdier: Det er ikke kjent automatisk fredete kulturminner i området, og det synes heller ikke å være andre spesielle kulturhistoriske verdier utover stabburene på Østre og Vestre Kalneset. Fylkeskommunen vurderer de fleste kulturlandskapskriteriene til å ha middels verdi.

Skjøtselsråd: Det er positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger. Samtidig bør beitetrykket fordeles bedre på til-

gjengelige arealer. Noe rydding av oppslag av lauv bør også prioriteres på enkelte arealer.

Oppträkket beitemark på Kalneset vestre.

Verdisetting: Begge brukene er aktive med husdyrbeite, men beitetrykket er noe høyt på begrensede arealer. De biologiske verdiene er begrensede, men bruken er tradisjonell for området. Av særskilt interesse er stabburene på de to gårdsbrukene.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L-M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	L-M	Størrelse	L		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.4.3 Hytjanstorpet (G3)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Finnskogen (7.25)

Type kulturlandskap: Mangfold-landskap, skogbygd

Størrelse: 53 daa

Undersøkt/kilder: Stabbetorp & Often 2003, Often m.fl. 2007, Naturbase, Helge Fjeldstad 20.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Hytjanstorpet ligge ca 8 km nord for Svullrya øst i Grue kommune. Det omfatter et gammel finnetorp på en sørvendt åsrygg med tradisjonelle hus, enger og storfebeite omkring.

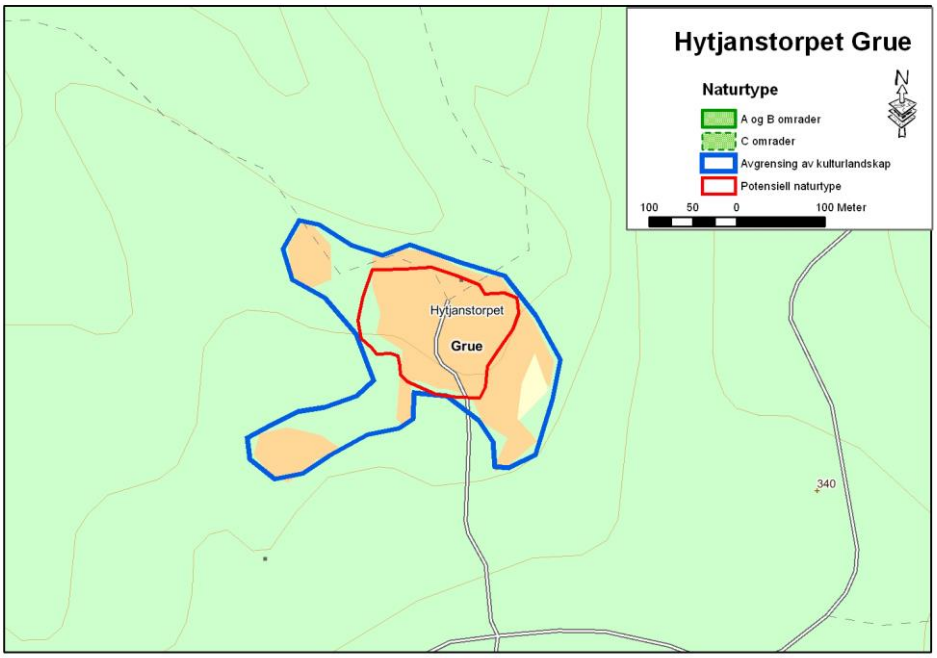

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Bruket ligger på en åsrygg vendt mot sør. Omgitt av granskog. Eiendommen er fremdeles i tradisjonell bruk, men aktiviteten har gått ned de senere årene og i dag er det bare en ku igjen på gården. Deler av engene blir ikke lenger slått og beitemarka har et alt for lavt beitetrykk.

Dette er en skogfinsk eiendom som ble ryddet ca 1750. Ett av de mer komplette finnetunene på Finnskogen. Allsidig eldre bebyggelse med ombygd røykstue, treskelåve, stallåve, fjøs, sommerfjøs, bryggerhus og jordkjeller.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger på grunnfjell, men like nord for torpet er det rikere bergarter som gabbro og amfibolitt. Siden området er dekket av morene, tyder karplantefloraen på at det er en betydelig innblanding av mer næringsrike bergarter i jordsmonnet. Floraen er rik. Om Hytjanstorpet skriver Stabbetorp & Often (2003): *"Engene og tørrbakkene rundet tunet er stedvis svært artsrike. Det ble i alt funnet 147 ulike karplanter. Det fantes mange regionalt sjeldne, kulturbetingede arter, og da med forekomster av vanlig marinøkkel (*Botrychium lunaria*), solblom (*Arnica montana*), brudespore (*Gymnadenia conopsea*), bakkesøte (*Gentianella campestris*) og stortveblad (*Listeria ovata*) som de mest verdifulle. Det er fortsatt stedvis små åpne grøfter på beite- og slåttemarka, noe som er med på å gi området stort artsmangfold. "*

Hytjanstorpet med brukets eneste ku.

Et variert område med tørrbakker, eng og beite er avgrenset omkring husene på bruket. Verdi som naturtype er trolig svært viktig (A). Perifere beiter har nok også en viss verdi, særlig dersom beitet gjenopptas.

Biologiske verdier: Det er registrert en naturtypelokalitet innenfor området, som omtalt av Stabbetorp & Often (2003). Basert på befaringen og litteratur er det naturlig å avgrense ei naturbeitemark med tørrbakke/tørreng i dette området med A-verdi. Av rødlistearter er det funnet brudespore (NT), bakkesøte (NT), solblom (VU) og marinøkkel (NT). De biologiske verdiene er store. Stabbetorp og Often (2003) skriver bl.a. dette området: ” *Det er vanskelig å tenke seg at det i dag finnes noen viktigere lokalitet på Finnskogen når det gjelder verdifull kulturmark. Omtrent alle uvanlige til sjeldne kulturmarksarter som er kjent fra skogstraktene nord for Kongsvinger ble funnet på Hytjanstorpet (jf. Often m.fl. 1998, Haugan & Often 1998) Lokaliteten er også i helt tradisjonell hevd, og det finnes fortsatt grunne og åpne små grøfter på engbakkene, noe som er med på å skape økologisk variasjon. Engene er topografisk ganske varierte. Lokaliteten har stor biologisk verdi, og ganske sikkert også stor kulturhistorisk verdi.”* De vurderer beitene til å ha nasjonal verdi.

Rosetter av solblom på nordsida av tunet.

Kulturhistoriske verdier: Ingen registrerte automatisk fredete kulturminner her. Potensial for å finne førhistoriske dyrkningsspor vurderes som store. Potensial også for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Fylkeskommunen vurderer de fleste kulturlandskapskriteriene til å ha høy verdi.

Våningshuset på Hytjanstorpet.

Skjøtselsråd: Det bør stimuleres til økt beite/slått på bruket. Utkantene er i ferd med å gro igjen.

Gjengroingen er kommet langt i utkanten av området.

Verdisetting: Området representerer et typisk bruk på Finnskogen, med svært rikt artsmangfold og store kulturhistoriske verdier. De biologiske verdiene er svært store. Området har lang kontinuitet. En merket tursti går gjennom tunet.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	S	Inngrep/påvirkning	S	Undervisning/forskning	S
Representativitet	S	Helhetlig landskap	S	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	S	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	S	Størrelse	M		
Mangfold	S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 1

3.4.4 Bergajordet (G4)

Landskapsregion: Nedre dalbygder på Østlandet (10), underregion Solør (10.06)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandbygd

Størrelse: 173 daa

Undersøkt/kilder: Helge Fjeldstad 20.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger ca. 3 km nord for Kirkenær på østsida av Glåma, beliggende i en vestvendt liside. Avgrensningen gjort av kommunen er

forholdsvis grov og omfatter store skogsarealer. Området er gitt en ny avgrensing der skogsarealene i hovedsak er tatt ut.

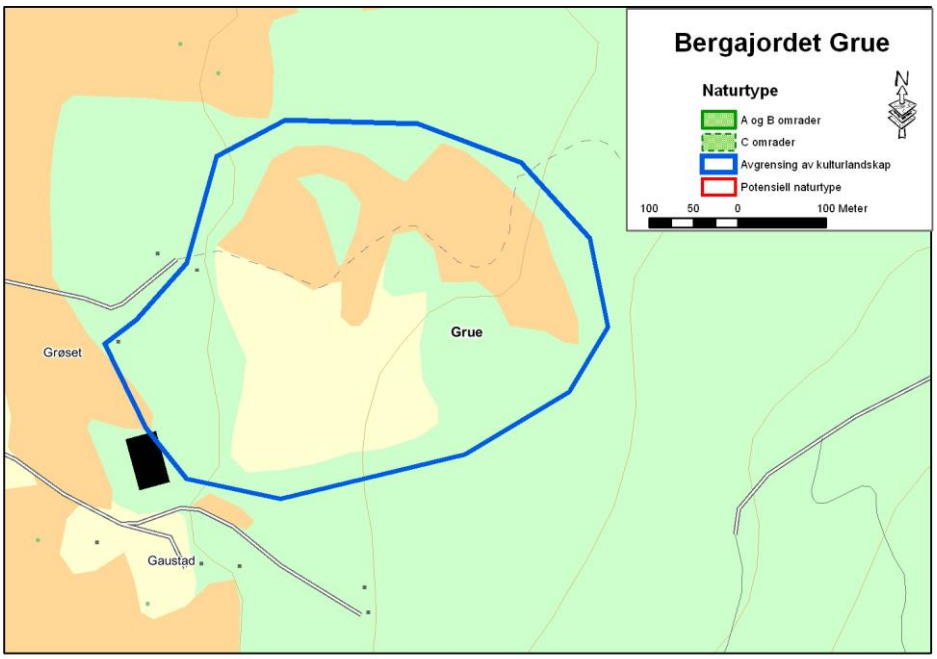

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Hestebeite på nedre del, nitrofilt preg med åkertistel og stornesle.

Beskrivelse/hovedtrekk: Bergajordet ligger i lia over gårdene som grenser til elveslatta nede ved Glåma. Jordet har vært utnyttet til beite og den delen av området som ligger nærmest gårdene er betydelig mer beita enn arealet lengre opp. Øvre deler av beitet er ganske fattig med en god del fjell i dagen, mens nedre deler har nok vært gjødslet i sin tid. Beitet er i hovedsak grodd igjen. Gran- og furuskog omgir beitet i øst og nord.

Dette er et rent kulturlandskapsområde; det er ikke registrert verdifullt bygningsmiljø i de nærmest tilgrensende områdene.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen består av fattig grunnfjell som gir opphav til en ordinær flora. Området er forholdsvis grunnlendt, men noe moreneavsetninger finnes i nedre deler. Nedre deler har et nitrofilt preg på floraen, noe som tyder på en viss gjødsling. Her finnes arter som stornesle, høymolsyre, åkertistel, engsoleie, kvitkløver og dominans av sølvbunke. I de øvre delene av beitet er det spredt med gran, furu og einer. Området blir trolig beita av hest og sau, men alt for lite dyr på arealet har ført til at området gror igjen. Bare et inngjerdet område helt nede ved gården i vest hadde et tilfredsstillende beitetrykk. Floraen i området er triviell uten spesielle verdier.

Gjengroing med oppslag av gran, furu og lauv.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene er små. Det foreligger ikke tidligere kartlagte naturtyper i området eller verdifulle artsforekomster.

Kulturhistoriske verdier: Det er ingen registrerte automatisk fredete kulturminner her. Potensial for å finne førhistoriske dyrkningsspor vurderes som stort. Det er også potensial for funn av jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Det er ikke

registrert verdifulle bygningsmiljøer i området. Det er registrert rydningsrøyser i en skogteig midt i beitet.

Skjøtselsråd: Det bør iverksettes økt beiting i området

Verdisetting: Bergajordet er et gammelt tradisjonelt beiteområde. Området er artsfattig og i ferd med å gro igjen. Det er lett tilgjengelig og et mye brukt turområde. De kulturhistoriske verdiene er mest knyttet til potensial og ikke dokumenterte verdier.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.5 Åsnes kommune

3.5.1 Bashammeren / Sætre-Åslia (Ås1)

Landskapsregion: Nedre dalbygder på Østlandet (10), underregion Solør (10.06)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 5544 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Helge Fjeldstad 27.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligge øst for Flisa og omfatter kulturlandskapet som ligger på elvesletta på østsida av Glåma. Kommunen har ikke avgrenset området nærmere, men av beitemark som inngår så omfatter dette områder ved Sætre, Åslia og Sjusætre som de største.

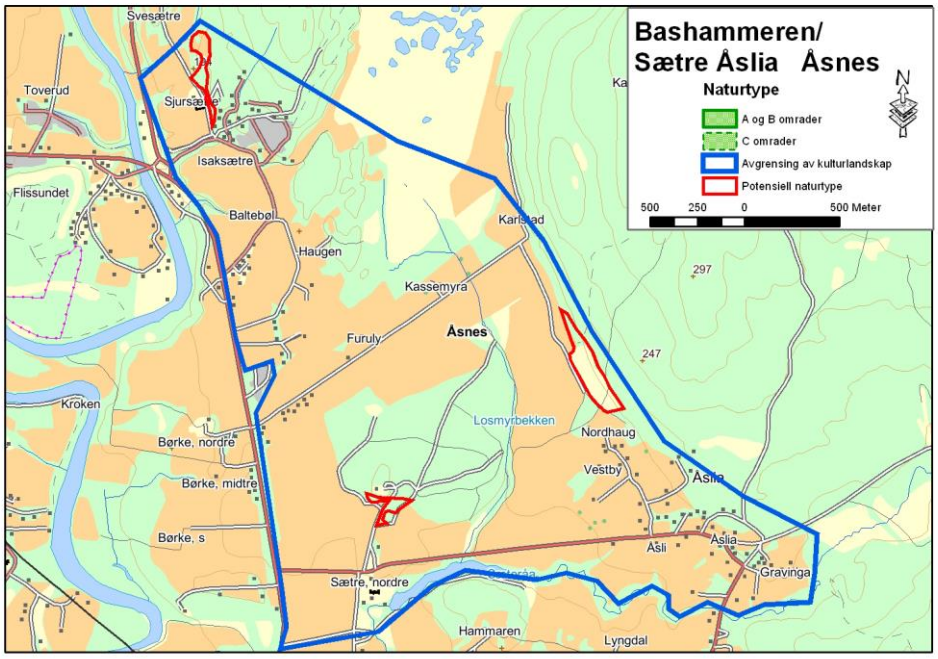

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Kulturlandskapet er homogent og omfatter store arealer med kornproduksjon. Spredt i området inngår noen få arealer med beite. Disse er hovedsakelig lokalisert til randsoner mot utmark. Foruten gårdsanlegg inngår mindre boligfelt bl.a. i nord ved Syversætre, i øst ved Åslia og langs riksvegen på strekningen. Hevden på beitemarka er varierende og de arealene som er mest brukt er også de som har vært utsatt for kunstgjødsling.

I området er det eldre, variert bebyggelse fra 1800-tall og framover, i bl.a. Åslia og på Syversetre. Flere nyere boligfelt ved bl.a. ved Syversetre. Ellers vesentlig småbruk.

Fra tunet på Syversætre.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området er grunnfjell med et gjennomgående bånd av gabbro/amfibolitt. Dette gir grunnlag for en rik karplanteflora.

Et beite ble nærmere undersøkt på Syversætre. Området blir trolig beitet av hest og beitetykket er varierende. Nærmest gården er det gjødslet og stedvis står arter som stornesle, bringebær og mjødurt igjen. En dam inngår i beitet. Området strekker seg mot nord og omfatter også et skogsbeite. Dette ble ikke nærmere undersøkt.

I tillegg ble to områder ved Sætre nordre vurdert. Området i nord var et gjengroende hestebeite med mye lauvoppslag. Av arter ble det registrert finnskjegg, smyle, harestarr, ryllik, stormarimjelle, skogstorknebb, gjeldkarve, skjermsveve sp., engsoleie og geitrams. Området hadde dårlig hevd, men har trolig ikke vært gjødslet med kunstgjødsel. Et område i sør ved Sæteråa var gjødslet og hadde en artsfattig flora. I tillegg ble et større kubeite nord for Åslia vurdert. Beitet var nitrofilt i nedre deler, men skrinnere lengre opp. Her ble det registrert arter som hårsveve, småsyre, markjordbær, finnskjegg, ryllik, føllblom, skogfiol, blåklokke og harestarr foruten oppslag av gran, bjørk, einer og rogn. Hevden var bra på området. For alle områdene unntatt ved Sæteråa vil hele eller deler av arealene kvalifisere til lokalt verdifull (C) som naturtype.

I området er det tidligere ikke registrert naturtyper. Av artsregistreringer er det et gammelt funn av vårveronika (NT) ved Bashammaren (fra 1912). Trolig er denne gått ut. For øvrig foreligger ingen registreringer av rødlistede karplanter fra området.

Hestebeite ved Syversætre.

Biologiske verdier: Det er ingen kartlagte naturtyper i området, men flere av de undersøkte beitene burde trolig vært registrert som lokalt verdifulle i henhold til DN sin håndbok i naturtypekartlegging. Bortsett fra en gammel registrering av vårveronika er det ikke registrert rødlistearter i området. De biologiske verdiene er små.

Kulturhistoriske verdier: Store områder med dyrka mark og flere mindre, spredte områder med utmarksbeite, og potensial for funn av jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Innenfor det som omfatter kartbladet for område 2 er det registrert flere automatisk fredete kulturminner, i form av kullgroper og fangstanlegg. Potensialet for å finne flere kulturminner som har med kullframstilling å gjøre anses som stort. Åer og bekker i området tilsier at det er potensial for vassdragsrelaterte kulturminner som sager, kvernbruk mv. Hedmark fylkeskommune vurderer verdien knyttet til kontinuitet, representativitet, særpreg, verdi for friluftslivet, forskning/pedagogisk verdi og estetikk/skjønnhet som middels, og verdien knyttet til mangfold som stor.

Skjøtselsråd: Det bør stimuleres til opprettholdelse eller økt beite på aktuelle arealer. Gjødsling med kunstgjødsel må unngås.

Verdisetting: På de undersøkte arealene var de biologiske verdiene begrensede. Dette skyldes i stor grad gjødsling med kunstgjødsel eller manglende hevd. De kulturhistoriske verdiene er knyttet til flere automatisk fredete kulturminner, i form av kullgroper og fangstanlegg. Potensialet for å finne flere kulturminner som har

med kullframstilling å gjøre anses som stort. Det er også potensial for vassdragsrelaterte kulturminner.

Gjødslet storfebeite med sølvbunkedominans nord for Åslia

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L-M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L-M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	L	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	L	Størrelse	M		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.5.2 Bjørneby / Såset (Ås2)

Landskapsregion: Nedre dalbygder på Østlandet (10), underregion Solør (10.06)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 208 daa

Undersøkt/kilder: Stabbetorp & Often 2003, Helge Fjeldstad 27.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger ca 2 km nord for Flisa. Det er vestvendt beliggende med Kjølaberget i øst. Beitemarka ligger i overkant av den dyrkede marka på østsida av vegen mot Såset. I tillegg inngår et område vest for Såset. I forhold til avgrensingen fra kommunen er den ene beitemarka betydelig redusert da det i dag er skog på denne.

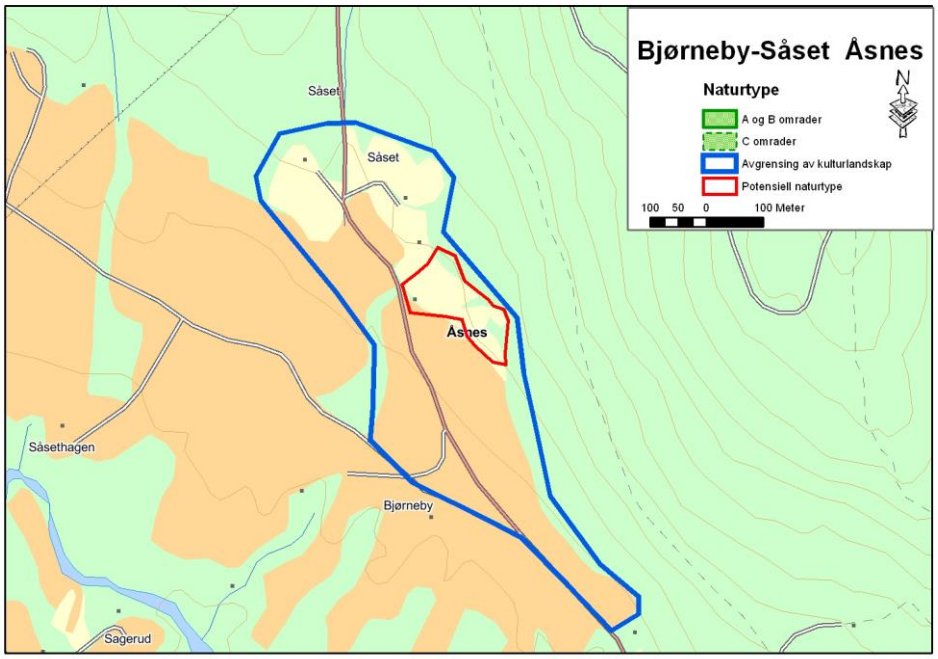

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Området ligger øst på den flate elvesletta som ligger omkring Glåma. Her stiger terrenget opp mot Kjølaberget. Jordbruket i området er tradisjonelt med korndyrking. Husdyrbeite har opphørt og gjengroingen er kommet veldig langt.

Gjengroingen er kommet langt på Såset.

Dette er et område med gammelt beite, med liten tilknytning til kulturhistorisk viktig bygningsmiljø.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen består av gabbro/amfibolitt på det meste av arealet. Dette gir opphav til et gunstig jordsmonn for plantelivet. Stabbetorp & Often (2003) gjengir undersøkelser Andres Often utførte i områdene i 1997-1998. Han skriver at området ble beitet opp til 1997. Området inneholder mange lokalt til regionalt sjeldne arter, herav flere rødlistearter. Totalt 111 arter ble registrert.

Beitemarka i området ble gjennomgått med nedslående resultat. Den rike marka har medført kraftig gjengroing av arealene. Selv om det var noe sent i sesongen til gode registreringer er det klart at de registrerte kulturbetingede artene er på vei ut.

Gjengroende kultureng øst for Bjørneby.

Biologiske verdier: Det foreligger ingen registrerte naturtyper i området. Stabbetorp & Often 2003 angir beitemarka til å ha regional verdi (B). De mest interessante forekomstene i området er tårnurt, stavklokke (NT), knegras, dvergminneblom, krattsoleie, skoresildre, vårveronika (NT) og smalfrøstjerne (VU). Totalt 111 arter ble registrert. I tillegg forekommer en eldre registrering av marinøkkel (NT) fra området. Gjengroingen har kommet langt siden disse registreringene ble gjort og mange av rødlisteartene er trolig på veg ut.

Kulturhistoriske verdier: Det er potensial for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Det er ikke registrert automatisk fredete kulturminner innenfor kartbladet for område 3. Hedmark fylkeskommune vurderer verdi for friluftsliv å ha høy verdi, og middels verdi for kriterier som kontinuitet, representativitet, særpreg, inngrep/påvirkning, undervisning/forskning og skjønnhet/estetikk.

Skjøtselsråd: Beitemarka bør restaureres så fort som mulig med slått, fjerning av lauvoppslag og tilstrekkelig med beitedyr dersom man ønsker å ta vare på restene av biologisk mangfold i området.

Verdisetting: Området har hatt stort biologisk mangfold når det gjelder kulturbetingede karplanter. Området er rikt og opphør av beiting har medført omfattende gjengroing. Rødlisteartene er trolig på vei ut. Det er potensial for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Området har trolig stor verdi for friluftslivet da det er lett tilgjengelig.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M	Størrelse	L		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.5.3 Tyskeberget (Ås3)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Finnskogen (7.25)

Type kulturlandskap: Mangfold-landskap, skogbygd

Størrelse: 269 daa

Undersøkt/kilder: Helge Fjeldstad 27.09.2007

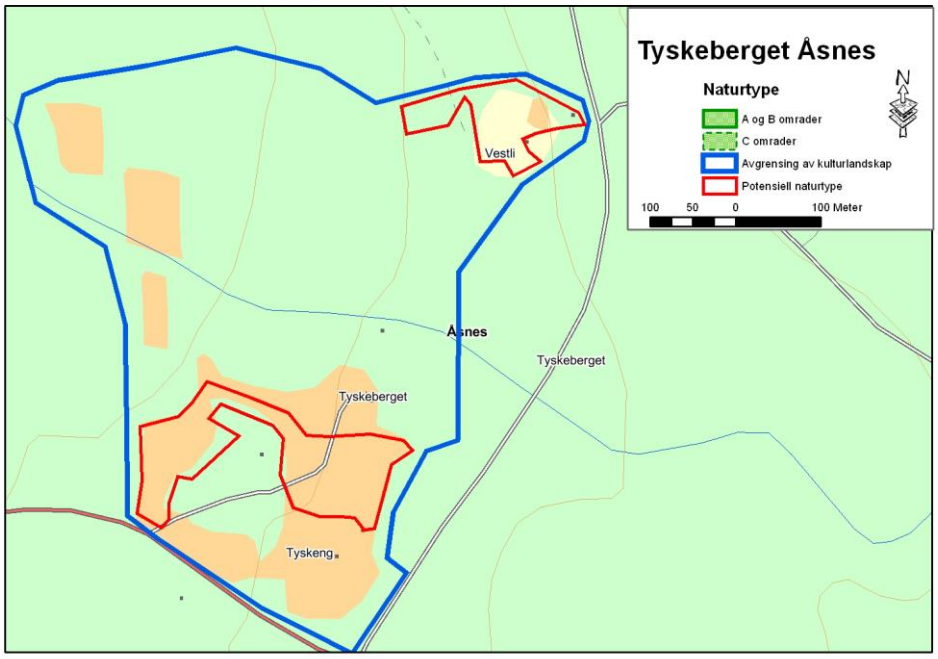

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beliggenhet/avgrensning: Tyskeberget ligger på sørsiden av åsen Tyskeberget omkring 10 km øst for Flisa i Åsnes kommune. Området heller slakt mot sør og omfatter tre gårder adskilt med gran- og løvskog . Flere beiter og åkre ligger spredt i området. Området er avgrenset slik at store arealer med skog er inkludert.

Fra det nordre bruket (5/11) med tuntre av selje. Kulturmarka er i svak gjengroing.

Beskrivelse/hovedtrekk: Landskapet heller slak mot sør. Riksvegen avgrenser området i nedkant. På bruket i sør (5/12, 5/42) har beitemarka grodd igjen, bare tunet blir slått. På de andre to brukene er det aktivt beite, men spesielt på bruket i nord (5/11) kunne beitetrykket vært hardere.

Gammelt finntorp med allsidig bebyggelse fra ca 1850 og framover.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen er dominert av øyegneis og granitt. Dette er en fattig/sur bergart som ikke er spesielt gunstig med hensyn på karplanteflo-raen. Likevel kan bunnmorenen i området inneholde mer gunstig jordmonn fra tilstøtende gabbrobergarter i traktene. Dette kan gi et jordsmonn med varierende rikhet. På bruket i nord var det noe svakt beitetrykk og ensartet flora med dominans av sølvbunke tydet på at området hadde vært utsatt for noe gjødsling. De mest artsrike delene var på selve tunet med arter som skogstorknebb, fjellflokk, harerug, marikåpe sp., ryllik, føllblom og rødkløver. På tunet var det også seljer med rik lavflora og ved innkjøringen i nord et mindre ospeholt.

På det midtre bruket (5/10) var alle arealene beitet, men floraen ikke spesielt rik. Også her dominerte sølvbunke og i utkantene med tendenser til gjengroing vokste bringebær, mjødurt, stornesle, rødknapp og skogstorknebb foruten lauvoppslag.

Stedvis var det svært nedbeitet og vanskelig å få en oversikt over artene, men innslag av engsoleie og krypsoleie tyder også her på noe gjødsling.

På det søndre bruket er bare tunet slått, mens innmarka for øvrig gror igjen.

Jordene som ligger ute i skogen vest i området ble ikke oppsøkt.

Beitemark med noe dårlig beitetrykk på det nordre bruket.

Biologiske verdier: Det er ingen registrerte naturtypelokaliteter i området. Artskart (Artsdatabanken 2008) viser funn av lys brannstubbelav (VU) vest i området. De biologiske verdiene på de aktuelle beitene vurderes som små, trolig lokal verdi (C) i henhold til håndbok i naturtypekartlegging.

Kulturhistoriske verdier: Potensial for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Innenfor det som omfatter kartbladet for område 4 er det ikke registrert automatisk fredete kulturminner. Potensialet er stort for å finne spor etter eldre dyrking, f. eks. i form av rydningsrøyser. Potensial for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid.

Skjøtselsråd: Det er positivt å utvide beiting i området, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Foreløpig kartlegging tyder på at de biologiske verdiene er små. Både noe svakt beitetrykk og påvirkning av gjødsling trekker verdien ned. Fylkeskommunen i Hedmark vurderer de fleste kriteriene å ha stor verdi. For friluftsliv vurderes det å ha middels verdi.

Låve på det midtre bruket (5/10).

Stedvis godt beitet, men bringebærkratt, mjødurt og stornesle i kantene (fra bruket 5/10).

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M-S
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.5.4 Kontorpet (Ås4)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (7), underregion Finnskogen (7.25)

Type kulturlandskap: Representativt/typisk landskap, skogbygd

Størrelse: 101 daa

Undersøkt/kilder: Skoglund 2001, Helge Fjeldstad 27.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Kontorpet ligger på Finnskogen om lag 10 km sørøst for Flisa.

Beskrivelse/hovedtrekk: Kontorpet er en liten skogsbygd med små bruk. Det ligger åpent til i en sørvendt liside. Noen av våningshusene er fortsatt bosatt, men alt jordbruket er nedlagt og gjengroingen er kommet langt. Det øvre tunet (gnr/bnr 207/2) skiller seg ut som helhetlig og godt vedlikeholdt, men bare tunet blir slått. Engene og beitemarka omkring er grodd igjen. Granskog omgir brukene.

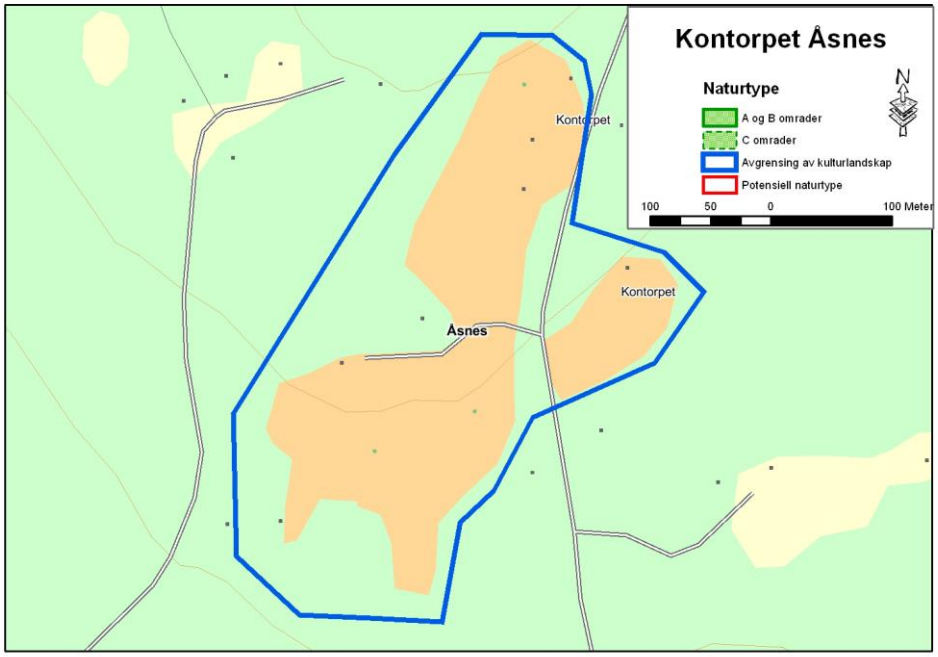

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Skogfinsk grend med flere eldre, komplette gardstun. bebyggelse fra slutten av 1700-tallet og framover, også en del nyere bolighus. Flere rydningsrøyser.

Bare tunet på det øverste bruket (207/2) ble slått.

Gjengroingen var betydelig, men på mer tørkeutsatt grunn var det fremdeles ett visst mangfold. Rydningsrøys i høyre billedkant.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen er dominert av øyegneis og granitt. Dette er en fattig/sur bergart som ikke er spesielt gunstig med hensyn på karplantefloraen. Likevel kan bunnmorenen i området inneholde mer gunstig jordmonn fra tilstøtende gabbrobergarter i traktene. Dette kan gi et jordsmonn med varierende rikhet. Hovedinntrykket er at vekstforholdene er gode og opphør av landbruksdrift har medført omfattende gjengroing.

Grunneier på det øverste gamle finntorpet 207/2 opplyser om at noen enger på nedsiden av bruket ble slått for 3 år siden og tidligere har det vært beitedyr. Under feltarbeidet ble noen av arealene vurdert. Generelt var gjengroingen betydelig med høyt gras og urter som mjødurt, stornesle, skogstorknebb, høymolsyre, timotei, åkertistel, skogsnelle og engsoleie. En god del oppslag av lauv som gråor og bjørk ble også registrert. På enkelte grunnlendte områder særlig i utkantene hadde gjengroingen kommet kortere. Her ble det registrert arter som tveskjeggveronika, skoggråurt, rødkløver, rødknapp, markjordbær, hårsveve, ryllik og einstape. På bruket litt lengre ned (207/6) ble det også registrert flekker i kanter av gjengroingsmarka med et rikere artsmangfold. Her ble rødknapp, tepperot, ryllik, flekkmure, hårfrytle, markjordbær, engsmelle, gullris og tveskjeggveronika registrert. Marka for øvrig ble dominert av reinfann, stornesle, bringebær og mjødurt.

Betydelig gjengroing også i nedre deler av Kontorpet.

Biologiske verdier: Det biologiske verdiene er vurdert som små. Dette kommer av omfattende gjengroing og eventuelt potensial for biologisk mangfold vil være tørrbakker på grunnlendt mark der gjengroinga er noe mindre.

Kulturhistoriske verdier: Rydningsrøyser og røyser lagt opp som forstøtninger. Høyløer og sommerfjøs. Potensial for andre jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid. Innenfor kartbladet som omfatter område 4 er det ikke registrert automatisk fredete kulturminner. Potensialet er stort for å finne spor etter eldre dyrking, for eksempel i form av rydningsrøyser. Potensial for jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid.

Skjøtselsråd: Beite og slått bør iverksettes rask dersom man ønsker å ta vare på noe av det biologiske mangfoldet i området.

Verdisetting: Generelt er området vurdert å ha liten verdi når det gjelder biologisk mangfold. Fylkeskommunene vurderer området å ha stor verdi på representativitet, særpreg, mangfold og undervisning/forskning. For de andre kriteriene vurderes området å ha middels verdi.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L-M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	L-M	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.6 Våler kommune

3.6.1 Risberget (V1)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Finnskogen (07.25)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, skogbygd

Størrelse: 1557 daa

Undersøkt/kilder: Løseth 1994, Naturbase, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Risberget ligger sentralt i den nordøstre delen av Våler kommune. Grenda er noe utflytende og vanskelig å avgrense. Fra kommunens side er det ikke foretatt noen avgrensning. Vi har valgt å la Jørnsgarden være avgrensning mot sør og Øverås mot nord, da disse er ytterpunkter av bebyggelsen på selve berget. Risberget er omgitt av barskog rundt hele grenda.

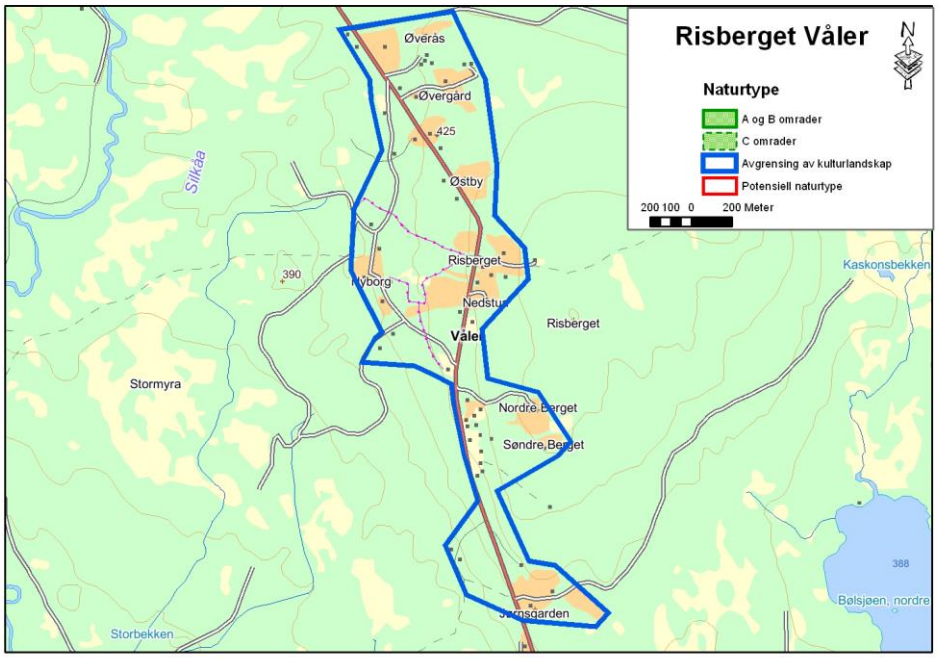

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Avsideliggende grend med opphav i finnebosetning etablert tidlig på 1800-tallet. Bebyggelsen er lokalisert i den vestvendte delen av Risberget. Jordbruksarealene er små, og grasproduksjon er den viktigste bruken av jorda. Husdyrholdet er lagt ned og tidligere beitearealer har kommet langt i gjengroingsprosessen.

Tidligere beiter og slåtteenger i ferd med å gro igjen; et typisk bilde på tilstanden til kulturlandskapet i området.

Småbruksbebyggelse med velholdte våningshus, stabbur og uthus, mens andre driftsbygninger er i begynnende forfall flere steder. Selve Risberget utmerker seg med mange gamle og velholdte bygninger. Et godt eksempel på mikrosamfunn som tidligere hadde de aller fleste samfunnsfunksjoner representert. Mange gamle tufter finnes, og flere SEFRAK-registrerte bygninger er revet.

Naturforhold/vegetasjon: Risberget ligger i et grunnfjellsområde med granitt, men i søndre del av området kommer det inn en åre med gabbro/dioritt. Dette gir imidlertid lite utslag på vegetasjonen, som er fattig og triviell.

Alle kulturbetingede enger som ikke ble høstet var i kraftig gjengroing og dominert av store, bredbladede gras (mest sølvbunke og hundegras) og høye urter som hundekjeks, mjødurt, hvitbladtistel og geitrams. Dominans av nitrofile arter viser også at tidligere beiteområder nok har vært kraftig gjødslet.

Biologiske verdier: Det ble ikke registrert spesielle naturverdier i området. I Naturbase ligger det et hestebeite av lokal verdi på Svartvadet, like sør for det avgrensede kulturlandskapsområdet. Her er bl.a. den regionalt uvanlige arten engnellik funnet.

Kulturhistoriske verdier: De kulturhistoriske verdiene synes knyttet opp mot at dette er en finnebosetning som tidligere hadde nesten alle viktige samfunnsfunksjoner (mikrosamfunn), og slike samfunns identitets- og symbolverdi. Fylkeskommunen gir området høy verdi når det gjelder kriteriene særpreg, representativitet og estetikk.

Velholdte og tradisjonelle våningshus preger bebyggelsen i Risberget.

Skjøtselsråd: Gjenopptatt hevd i form av slått eller beite er positivt og bør primært skje på i hagemarkområder.

Verdisetting: Området er uten spesielle biologiske verdier, og kulturlandskapet er i forfall med kraftig gjengroing av tidligere beitearealer. Kulturhistorisk hviler verdiene på områdets særpreg og representativitet som opphavelig finnebosetning. Bygningsmassen er for det meste godt vedlikeholdt og med et variert preg.

Ut fra kulturhistoriske kriterier alene ville kulturlandskapet kvalifisert til et klasse 2 område, men fravær av biologiske verdier og gjengroing trekker verdien ned. Løseth (1994) vurderte også området til klasse 3 i den nasjonale registreringen.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	S	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	L	Størrelse	L		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.6.2 Enberget (V2)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Finnskogen (07.25)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, skogbygd

Størrelse: 112 daa

Undersøkt/kilder: Stabbetorp & Often 2003, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Enberget ligger øst for Halåa helt nord i Våler kommune, på grensa mot Elverum kommune og bare 5 km fra svenskegrensa. Grenda er klart definert og avgrenset (består av tre bruk, nærmere 10 km fra nærmeste faste bosetting). Den er omgitt av lauvoppblandet barskog på alle kanter.

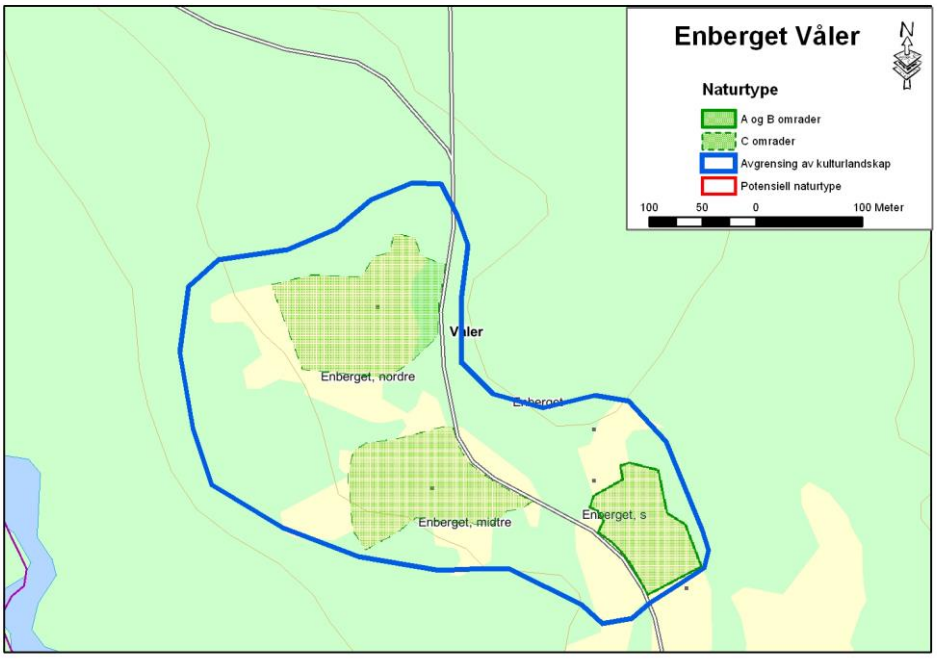

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Dette er den mest isolerte/avsidesliggende grenda i kommunen. Den består av 3 bruk; Enberget søndre, midtre og nordre. Brukene ligger svakt sørvestvendt og strekker seg fra 500 til 540 moh. På de nordre brukene er de små jordbruksarealene (tidligere slåtteenger og hagemark) i gjengroing, dels også tilplantet med gran. På Enberget søndre høstes forholdsvis store engarealer maskinelt. Det går ikke lenger husdyr i utmarka i området.

Torpbebyggelse med små våningshus, uthus og låve/fjøs. Bygningene benyttes i dag til fritidsboliger og som jakthytter/skogskoier. Mange SEFRAK-registrerte bygninger. Flere gamle kulturspor finnes i området, slik som rydningsrøyser, steingarder og en hulveg. Tufter etter skolehus finnes også.

Enberget er ganske rikt på verdifulle kulturlandskapselementer som steingjerder (her fra midtre), rydningsrøyser og gamle veger.

Naturforhold/vegetasjon: Også Enberget ligger i et grunnfjellsområde med granitt, men Stabbetorp & Often (2003) mener det må være et innslag av gabbro og dioritt i undergrunnen som gir seg utslag på vegetasjonen. På Enberget midtre er det rike ballblomenger i gjengroing, mens slåtteengarealene på Enberget søndre har innslag av kravfulle arter som viser at jordsmonnet er mineralrikt. Ospelunder med grove trær med reirhull av svartspett.

En liten del av enga inntil Enberget nordre slås maskinelt. Enga var imidlertid artsfattig og dominert av høyvokste urter som er vanlige i gjengroingsenger, slik som hvitbladtistel, firkantperikum, skogsvever, stormaure og mjødurt. Deler av innmarka både her og på Enberget midtre er plantet til med gran. Også på Enberget midtre slås små partier inntil husene. Her er det kortvokst eng med finnskjegg, gulaks og tepperot. Den gjengroende enga har rikere vegetasjon. Her ble ballblom, skogmarihånd, dunkjempe, kvastsveve, hårsveve, markjordbær, rødknapp, legeveronika og tveskjeggveronika notert.

Slåtteenga på Enberget nordre, som er ei tørreng, ble undersøkt nærmere. Småengkall dominerte store arealer, mens gulaks, harerug, kjerteløyentrøst, engnellik, aurikkelsveve, prestekrage, hårsveve, kvastsveve, rødknapp, finnskjegg, blåklokke og knollerteknapp ble registrert rikelig. Hevden med maskinell slått er trolig ideell for lokaliteten.

Slåtteenga på Enberget søndre, som ser ut til å bli slått årlig med traktorslåmaskin. Den mest artsrike delen er de tørre partiene i nord.

Biologiske verdier: I Naturbase ligger det inne en lokalitet fra hver av de tre brukene, basert på registreringene til Stabbetorp & Often (2003) og registreringer av Naturtjenester i juli 2005. De to nordre lokalitetene er kartlagt som småbiotoper (gjengroende slåtteeng/hagemark) og gitt lokal verdi, mens slåtteenga på Enberget søndre har fått verdi viktig (B).

Stabbetorp & Often (2003) fant bl.a. marinøkkel (NT) på en liten tørrbakke på Enberget midtre. Under den kommunale kartleggingen av biologisk mangfold ble arten også funnet sparsomt i den nordre delen av tørrenga på Enberget søndre. Herfra er det også belagt vollmarikåpe (NT) ved herbariet på Botanisk Museum Tøyen (Artsdatabanken 2008). Høstmarinøkkel (VU) ble funnet på Enberget i 1953 ("*SØ i Enberget*": Artsdatabanken 2008). Det er registrert både fagervokssopper og jordtunger i enga, og potensialet for å finne rødlistearter av beitemarkssopp er så absolutt tilstede.

Generelt er de biologiske verdiene forholdsvis store. Artsrike slåtteenger som fortsatt holdes i hevd er blitt svært sjelden i skogtraktene på Østlandet. Når det i tillegg opptrer en rødlisteart i enga, og det er potensial for flere, er det kanskje riktig at denne enga skal ses på som svært viktig (A-lokalitet).

Kulturhistoriske verdier: De kulturhistoriske verdiene er hovedsakelig knyttet opp mot dokumentert finnebosetning fra tidlig 1800-tall. Bygningsmassen er ikke spesielt mangfoldig, og bedre eksempler på autentisk bygningsmasse finnes i nærheten. På Enberget midtre går det en hulveg øst for tunet, mens det på Enberget

søndre er et stort steingjerde, delvis gjengrodd . Fylkeskommunen gir området middels til høy verdi når det gjelder kriteriene særpreg og representativitet. De andre kriteriene kommer stort sett ut med middels verdi.

Bebyggelsen på Enberget (her midtre) består av små våningshus, uthus og låver/høyløer. Mindre arealer på tunet slås maskinelt.

Skjøtselsråd: For å bevare de store biologiske verdiene på Enberget søndre er det viktig at slått fortsetter som i dag. For øvrig vil det være positivt om arealene som slås på Enberget nordre og midtre utvides en del.

Verdisetting: De viktigste verdiene er de biologiske knyttet til tørrenger i hevd på Enberget søndre, og dels også gjengroende hagemark og tørrberg på Enberget. Området er også særpreget og viktig som et eksempel på en isolert/avsideliggende finnebosetning i Våler Finnskog. Den samlede vurderingen støtter seg i hovedsak på disse to elementene.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L-M
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	L		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.7 Elverum kommune

3.7.1 Nøtåsen (El1)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Sør-Østerdalen (09.1)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 396 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Nøtåsen ligger et stykke vest for Glomma og 6-7 km sørøst for Elverum. Området består av Nøtåsen (2 gårder) og Nøtåsberget (Østerud og Haslerud) og er klart avgrenset mot andre nærliggende kulturlandskap (skilt med større, sammenhengende barskogsområder).

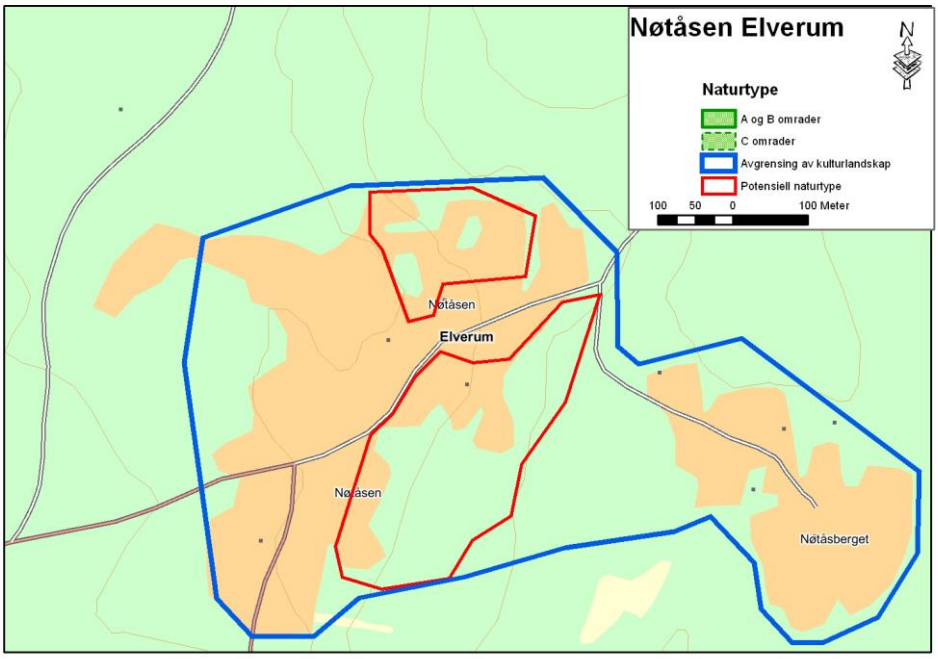

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei lita grend i barskogsområdene øst for Glomma med småskala landskap som veksler mellom åpne, dyrkede arealer og halvåpne skogsbeiter. Området består av to atskilte samlinger med gårdsbruk; Nøtåsen med to bruk (Nøtåsen nordre og Nøtåsen søndre) og Nøtåsberget med to bruk (Østerud og Haslerud). Nede på elvesletta er det store kornarealer, mens det rundt gårdsbrukene, særlig på Nøtåsen, er store arealer med ugjødslet eller lite gjødslet naturbeitemark og hagemark. I overgangen mellom åkrer og beitemark/hagemark er det kultureng som slås og etterbeites.

Tunene på Nøtåsen består av eldre, godt vedlikeholdte tømmerbygninger, og bygningsmassen er uten nyere innslag.

Helhetlig og godt bevart bygningsmiljø fra siste halvdel av 1700-tallet, bl.a. med mange ubehandlede tømmerbygninger. Kulturminneregistreringen har fokusert på bygningsmiljø, men det er også mye rydningsrøyser, steingjerder og gamle ferdselsårer i området – samt spor etter tidligere dyrking (terrassering). Potensialet for utmarksrelaterte kulturminner både fra historisk og forhistorisk tid er svært stort.

Naturforhold/vegetasjon: Nøtåsen ligger i det store grunnfjellsområdet med granitt i Sør-Østerdalen, men i den østre delen av området (vest for Nøtåsen søndre) går det et bredt belte med gabbro. Dette gir opphav til en kravfull og variert flora. Det er stort innslag av osp i hagemarkene og beiteskogen, også en del grove trær. Både flaggspett, svartspett og grønnspett ble registrert i området.

Hagemarkene både på Nøtåsen søndre og Nøtåsen nordre ble nærmere undersøkt. På Nøtåsen nordre var det forholdsvis store arealer med tørr lågurteng av dunkjempe-gjeldkarve-utforming. Spredte hengebjørker ga et hagemarkpreg på deler av beitet. Som vegetasjonstypen kan denne føres til boreal slåtteeng (flekkgrisøreeng), som regnes som sterkt truet i Norge (Moen & Fremstad 2001). Artsutvalget bestod foruten de tre nevnte artene av kjerteløyentrøst, finnskjegg, harerug, hårsveve, gulaks, hvitmaure, fløyelsmarikåpe, tepperot, knollerteknapp, aurikkelsveve og kattefot.

Mellom dyrket mark og hagemark er det gjødslede kulturenger som slås og etterbeites med storfe.

Også på Nøtåsen søndre var det artsrik kulturmark som vekslet mellom åpen/halvåpen naturbeitemark og hagemark med hengebjørk, gran, osp, gråor og rogn. Artsinventaret var mye av det samme som på Nøtåsen nordre, men i tillegg ble fagerknoppurt, gåsemure, rødknapp og tiriltunge notert. Fuktige partier med skogsivaks og gråstarr ble også registrert.

Biologiske verdier: Det er middels store biologiske verdier i området knyttet til naturbeitemark og hagemark med forekomst av en sterkt truet vegetasjonstype (boreal slåtteeng), med enkelte kravfulle arter og potensial for funn av rødlistearter.

Naturbase har ingen registrerte naturtypelokaliteter fra selve området. Registreringene i 2007 tilsier imidlertid at det bør skilles ut en lokalitet med naturbeitemark/hagemark både på Nøtåsen søndre og nordre med verdi viktig (B). Fra ”Sveen i Nøtåsen, Jømna” finnes belegg i vitenskapelige samlinger av rødlisteartene solblom (VU), smalfrøstjerne (VU), bakkesøte (NT) og brudespore (NT) fra 1946. Trolig er disse funnene gjort innenfor beitemarkene omtalt over.

Kulturhistoriske verdier: Den velholdte og spesielle bygningsmassen representerer de viktigste kulturhistoriske verdiene i området, men det er også stort potensial for jordbruksrelaterte kulturminner her. Fylkeskommunen mener at Nøtåsen er litt spesielt i kommunal sammenheng, og gir området høy verdi for kriteriene særpreg og sjeldenhet. Også som helhetlig kulturlandskap får området høy verdi. De andre kriteriene kommer stort sett ut med middels verdi.

Flere større og mindre rydningsrøyser finnes i hagemarka og beitene i området. Typiske er også eldre osper med reirhull etter spetter.

Skjøtselsråd: Skjøtselen som utføres i dag er ideell for området og bør videreføres. Det er viktig at tidligere ugjødslede eller lite gjødslede naturbeitemarker/hagemarker ikke gjødsles (verken med kunstgjødsel eller naturgjødsel). Oppslag av lauvtrær på beitene bør ryddes jevnlig.

Verdisetting: Den kanskje største kvaliteten med området er som helhetlig kulturlandskap i aktiv bruk, der velholdte og særpregede bygninger, estetiske og biologisk viktige hagemarker og enger danner en helhet. Området synes å ha bevart sine kulturhistoriske og biologiske kvaliteter uten skjemmende inngrep og store endringer i driftsformer.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M-S	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	L		
Mangfold	S	Hevd/tilstand	S		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.7.2 Hernes (El2)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 7330 daa

Undersøkt/kilder: Løseth 1994, Often m.fl. 2007, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 29.08.2007

Beliggenhet/avgrensning: Hernes ligger ca 8 km nordøst for Elverum. Som kulturlandskap er det ganske godt definert og avgrenset, selv om det er noe utflytende mot sørøst og nordvest. Området omfatter begge kulturlandskapsområdene kommunen har medlt inn i Hernes; ”Hernes landbruksområde” og ”Engene Hernes” – da det sistnevnte arealet i sin helhet ligger innenfor Hernes landbruksområde. Vi har valgt en avgrensning som inkluderer brukene langs fv 545, men ikke brukene ned mot rv 25 – da landskapet her er av en helt annen karakter (småbruk og småskala landskap). Videre har vi valgt å sette grensa mot nordvest ved Herstad/Enga, da landskapet endrer karakter også innover mot Tajet/Hovinberget. Området er omgitt av blandingsskog.

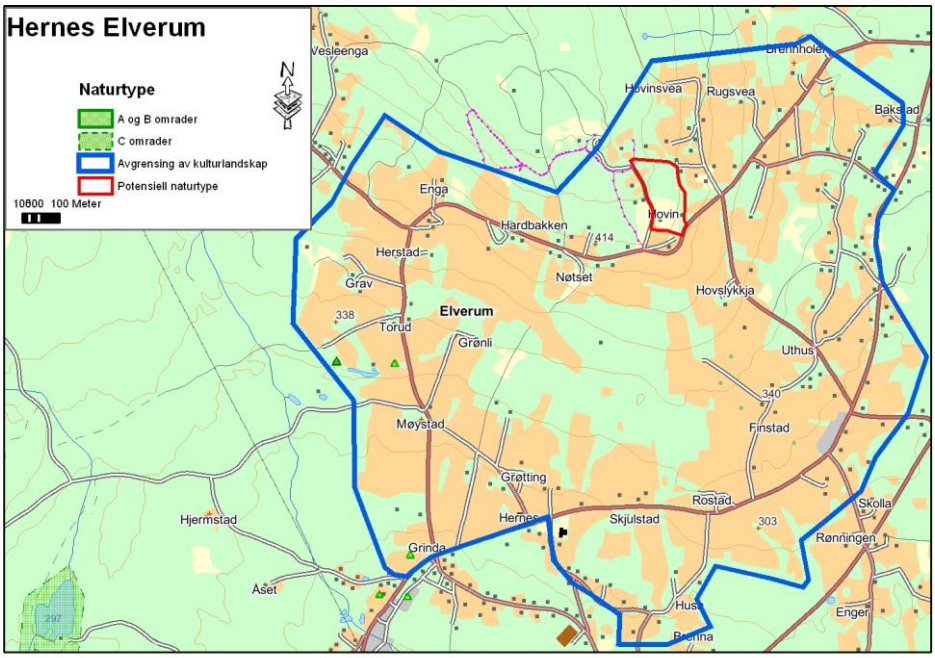

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Et storskala jordbruksområde i ei sør- og østvendt li med veksling mellom store, åpne arealer med dyrket mark/beitemark og mindre skogteiger. Området preges av store, velholdte bruk med en variert bygningsmasse organisert i store tun. Kornproduksjon er viktigste jordbruksaktivitet, men også en del husdyrhold – både storfe og sau. Flere større, åpne til halvåpne naturbeitemar-

ker finnes spredt i området, men det er også mange eksempler på gjengroende kulturmark. Tidligere har også skogteigene i større grad blitt benyttet til beite.

Bygningsmassen er hovedsakelig fra 1700-tallet og framover, og det står fortsatt ett eller to sommerfjøs i området – samtidig som det er tufter etter flere sommerfjøs og utløer. Området er rikt på jordbruksrelaterte kulturminner, og flere løsfunn er også kjent. Rydningsrøyser er vanlig i skog og på beitemark, mens steingjerder finnes enkelte steder. Også en del spor etter tidligere kvernbruk og møller. Det opprinnelige landskapet er forringet fordi husmannsgrendene er bygget ned, men kjerneområdet med storgårdene er godt bevart. Området har stort mangfold og tidsdybde som kulturlandskap.

Hernes er et vidt og åpent landskapsrom, med store gårder og åkrer i den sørvendte lia under Hovinberget.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i den østre delen av Hernes består av granitt, mens øyegneis kommer inn helt i øst. Nord for øvre vegen kommer vi inn på et område med glimmerskifer og sandstein. I dette området er det derfor grunnlag for en rik og variert flora med innslag av kravfulle arter. Dette ble bare delvis bekreftet gjennom registreringer i felt.

Ei større naturbeitemark på Hovin (32V PN 4340 5927) ble undersøkt nærmere. Denne beites av storfe og sau i kombinasjon, noe som synes å være en ideell skjøtsel for lokaliteten. Beitet består av åpne arealer med spredte einere, og mindre skogholt med gran, bjørk og osp. Engene var forholdsvis tørre og artsrike, og en god forekomst av naturengarter viser at det finnes ugjødslede eller lite gjødslede partier. Av registrerte arter kan nevnes engnellik (regionalt uvanlig art), kattefot,

hårsveve, småsyre, gulaks, gjeldkarve, legeveronika, finnskjegg, kvastsveve og gulmaure. Potensialet for funn av beitemarkssopp er ganske godt. Lokaliteten ble også undersøkt av Often m.fl. (2007) i 2006, og de noterte i tillegg lokalt til regionalt uvanlige arter som bitter bergknapp, smårapp, sølvmure, dunhavre, engknoppurt, fjellrapp, ettårsknavel og rødknapp. De gir området regional verdi. noe som tilsier viktig (B) i naturtypekartleggingen.

Langs veiene i lia er det enkelte artsrike partier med engvegetasjon, bl.a. ei lita tjæreblomeng ved Møystad. Her er det tidligere registrert flere sjeldne og rødlistede sommerfugler (Artskart og opplysninger fra kommunen). Skogområdet sentralt i bygda har partier med sesongfuktig, mineralrik barskog, hvor det er potensial for sjeldne/uvanlige jordboende storsopper.

Fra beitemarka på Hovin, som beites av storfe og sau i kombinasjon. Sentrale deler er noe gjødselpåvirket, mens det på grunnlendte partier og langs kantene var tørrenger med enkelte kravfulle arter – bl.a. engnellik.

Biologiske verdier: I Naturbase ligger en håndfull dammer med forekomst av amfibier (skogdammer og gårdsdammer) i eller like inntil området. Internettjenesten Artskart (Artsdatabanken 2008) viser et gammelt funn av vollmarikåpe fra Hernes, og flere funn av rødlistede sommerfugler fra bygda i perioden 1979-1986 – bl.a. den sterkt truete arten grisøreengvikler. Dette kan tyde på at tørrengene og beitemarkene i området har et rikt insektliv.

De biologiske verdiene i området er samlet sett middels store, og de viktigste kjente lokalitetene er de ugjødslede beitemarkene som fortsatt blitt beitet.

Kulturhistoriske verdier: Hernes har lang kontinuitet som jordbruksområde, og har stor verdi som et representativt storskala kulturlandskap i overgangen mellom lavlandsbygdene og skogbygdene. Det store mangfoldet av kulturminner, både faste minner som gravrøyser, rydningsrøyser, hustufter og jernutvinningsanlegg, og løsfunn av skafthulløkser, en prikkhugget flintøks og skaftfurekøller, og områdets tidsdybde gjør det spesielt i lokal/regional sammenheng. Som helhetlig kulturlandskap får området middels verdi fordi husmannsplassgrendene er bygget ned.

Flere større og mindre rydningsrøyser finnes på beitemarkene og i skogen i området.

Skjøtselsråd: Beite med storfe og sau bør fortsette som i dag på Hovin og andre lokaliteter med samme skjøtsel. Disse arealene må ikke gjødsles. Oppslag av lauvtrær på beitene bør ryddes jevnlig. For øvrig vil det være positivt om flere beiter ble tatt opp igjen etter lengre tid uten hevd.

Verdisetting: De kulturhistoriske verdiene i området er langt større enn de biologiske. Ut fra kulturhistoriske verdier alene vil området trolig kvalifisere til et Klasse 1 område, men bare middels store biologiske verdier konsentrert omkring noen få naturbeitemarker i hevd og enkelte dammer, gjør at verdien samlet sett vurderes litt lavere. I den nasjonale registreringen på 1990-tallet ble verdien også satt til Klasse 3 (Løseth 1994). Dette er et urovekkende stort sprik i verdisetting – særlig når det gjelder de kulturhistoriske verdiene, og skyldes trolig forskjellig tolkning av verdisettingskriteriene. Fylkeskommunen har hatt et regionalt perspektiv på sin verdsetting, mens Løseth (1994) vurderte områdene i et nasjonalt perspektiv.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	M-S	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	M-S		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.7.3 Hagaroa (El3)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Sør-Østerdalen (09.1)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, lavlandsbygd

Størrelse: 976 daa

Undersøkt/kilder: Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Hagaroa ligger langs vestsida av Glomma ca 10 km sørøst for Elverum. Grenda er omkranset av barskog (barblandingsskog) mot vest og nord, mens Glomma er avgrensningen mot øst. Mot sør fortsetter det med dyrket mark, og her er det vanskelig å sette en naturlig avgrensning. Det er valgt å la Bergebekken danne avgrensningen mot sør.

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Åpent elveslettelandskap med mellomstore og enkelte store bruk. Jordbruket er basert på kornproduksjon, men det finnes også gårder med storfehold og grasproduksjon. Langs vegen mot Løten er det også en del småbruksbebyggelse. Arealene med beitemark er små, og de aller fleste er i gjengroing.

Bygningsmiljøene er velholdte, men uten tidsindentitet. En del bygninger fra 1750-tallet, men disse er i stor grad ombygd.

Hagaroa er et vidt og åpent elveslettelandskap med flest mellomstore og store gårdsbruk. Kornproduksjon er den viktigste jordbruksproduksjonen.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger i det store grunnfjellsområdet med granitt i Sør-Østerdalen. I Hagaroa er det øyegneis og granitt som er de dominerende bergartene. Disse harde og næringsfattige bergartene gir opphav til en fattig vegetasjon.

Området hadde ingen arealer med naturenger som ikke hadde grodd igjen med høyere urter og gras. Et lite areal med tørrengvegetasjon i vegkanten ble nærmere undersøkt, og her dominerte lite kravfulle arter som ryllik, blåklokke, røsslyng og engkvein.

Et lite, næringsrikt tjern finnes imidlertid sentralt i området. Det kan være dette som er kartlagt som en svært viktig naturtype i Naturbase (flere lokaliteter i nærområdet er svært unøyaktig angitt/lokalisert). Tjernet var omgitt av fuktenger med bl.a. fredløs, mjødurt, sølvbunke og myrhatt. I vannkanten stod det belter med myrkongle.

Sentralt i området ligger et lite næringsrikt tjern, som bl.a. har belter med myrkongle, en regionalt uvanlig art, langs breddene.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene i området er små, særlig knyttet til kulturlandskapet. Det næringsrike tjernet (ikke navnsatt verken på økonomisk kartverk eller M711 kart) er den eneste kjente kvaliteten. Dette kvalifiserer til verdi viktig (B) som naturtype.

Kulturhistoriske verdier: Automatisk fredete kulturminner er ikke kjent. Det er stort potensial for spor etter eldre tiders jordbruk i ytterkantene av området. Fylkeskommunen finner det vanskelig å vurdere kriteriene for kontinuitet, representativitet, særpreg, sjeldenhet og mangfold da området har mistet sin tidsindentitet.

Skjøtselsråd: Ingen spesielle. Det finnes ikke biologisk verdifulle arealer som er skjøtselsbetingede i området.

Verdisetting: Området har verken spesielle biologiske eller kulturhistoriske kvaliteter.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L	Helhetlig landskap	L	Skjønnhet/estetisk verdi	L-M
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	L-M		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Uprioritert

I randområdene i Hagaroa, bl.a. langs vegen mot Løten, finnes mindre bruk med eldre, velholdte bygninger.

3.7.4 Horndalen Nordskogsbygda (El4)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 1427 daa

Undersøkt/kilder: Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Horndalen ligger nord for Hernes på østsida av Glomma i Elverum kommune. Grenda er godt definert og er omsluttet av barskog og blandingsskog. Avgrensningen mot vest kan imidlertid være gjenstand for diskusjon. Vi har valgt å bruke skogteigen mellom Hanstad/Horndalen skole og Rønningen som grense.

Beskrivelse/hovedtrekk: Skogbygd med mellomstore og små bruk, der jordbruket er basert på kornproduksjon og (i mindre grad) storfehold. Storfebesetningene beitet i all hovedsak på dyrket mark/kultureng. De få og små arealene med naturbeitemark som ble funnet i utkantene av området, ble beitet av hest.

Gårdsbygninger og våningshus er velholdte. Flere SEFRAK-registrerte bygninger finnes. Jordbruksdrift er dokumentert tilbake til 1500-tallet.

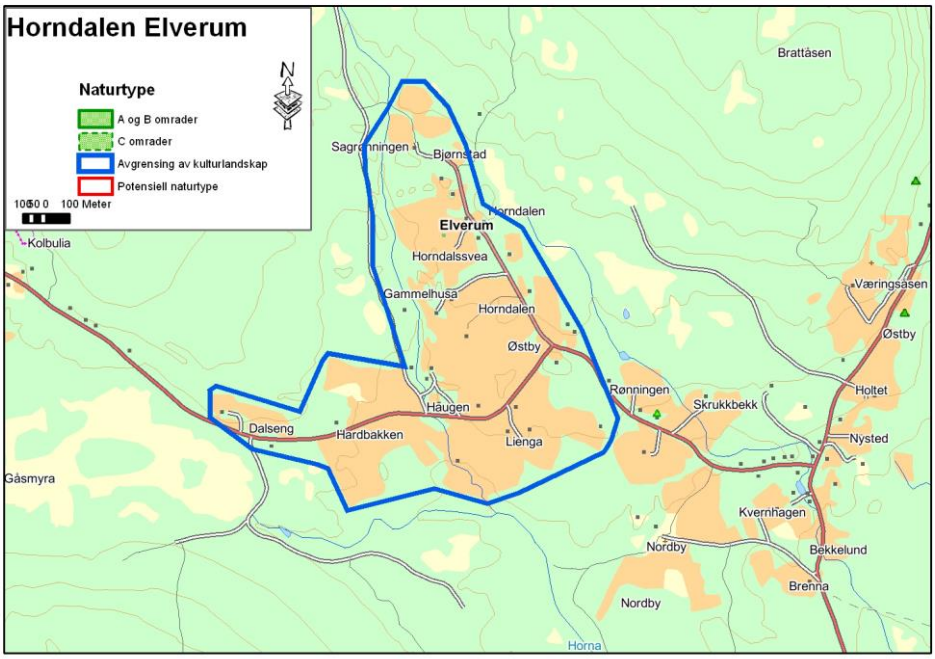

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Storfebesetningene beitet ved befaringen på innmarksarealer med gjødslet kultureng. Det ville vært positivt hvis tidligere beitede hamnehager og naturbeitemarker ble ryddet for beiting igjen.

Naturforhold/vegetasjon: Horndalen ligger i det store grunnfjellsområdet med granitt i Sør-Østerdalen. I dette området kommer det også inn gneiser og noe kvart-

sittholdige bergarter. Dette er i hovedsak harde og næringsfattige bergartene gir opphav til en fattig vegetasjon.

Et lite hestebeite i nordre del av området ble nærmere undersøkt. Her var det tørrengvegetasjon i ytterkantene med typiske arter som prestekrage, kvastsveve, kjerteløyentrøst, blåklokke, jonsokkoll, legeveronika og småengkall. Det meste av beitet var gjødslet med dominans av nitrofile arter som engsoleie, ryllik og krushøymol.

Hestebeite i nordre del av området. I skogkanten var det ugjødslede partier med noe kravfull tørrengvegetasjon, mens beitet for øvrig var tydelig preget av gjødsling og dominert av nitrofile arter.

Biologiske verdier: Området har små biologiske verdier, og disse er knyttet til mindre naturbeitemarker med noe kravfull tørrengvegetasjon. Det er ikke registrert prioriterte naturtyper eller rødlistearter i Horndalen.

Kulturhistoriske verdier: Automatisk fredete kulturminner er ikke kjent. Vest for området er funn av kullgroper, jernutvinningsanlegg og fangstgroper. Det er stort potensial for spor etter eldre tiders jordbruk i Horndalen. Rester etter et kvernbruk finnes. Fylkeskommunen vurderer de fleste kriteriene til middels verdi, og enkelte til liten verdi.

Skjøtselsråd: Det ville være positivt om beiting med storfe ble gjenopptatt på tidligere beitede arealer (naturbeitemark, hagemark eller skogsbeiter). Ingen spesielle områder utmerket seg mht restaureringspotensial i så måte.

Alléer er viktige elementer i kulturlandskapet. Denne bjørkealléen har foreløpig for unge trær til at det er knyttet biologiske verdier til den.

Verdisetting: De kulturhistoriske verdiene er små til middels store, mens de biologiske verdiene er små. Det er lite som tyder på at økt beiting vil øke de biologiske verdiene vesentlig på kort sikt.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L-M	Helhetlig landskap	L-M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	M		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.7.5 Julussa (El5)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, spesielle kulturlandskap

Størrelse: 2706 daa

Undersøkt/kilder: Løseth 1994, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger langs Julussa mellom Lindberget og Brustad, i nordre del av kommunen. Småbrukene i området er omgitt av furumoer

og lauvskog (langs elva). Julussdalen er et klart definert landskapsrom, men selve det utvalgte området er noe utflytende og problematisk å avgrense. Det er valgt å følge den avgrensningen som kommunen har gitt for området. Både hvor langt bort fra elva man skal bevege seg, og avgrensningen mot nord og sør langs elva er imidlertid en skjønnsmessig vurdering. Slik området nå er avgrenset, er det kun brukene helt nedtil elva, og som trolig har vært de som har hatt slåtteland langs elva, tatt med.

Beskrivelse/hovedtrekk: Småskala elveslettelandskap, med småbruk som ligger spredt langs et meandrerende vassdrag. Store arealer med tidligere slåtteland ligger langs elva, men har det er lenge siden arealene har vært i drift. Helt i sør er det et bruk på østsida av elva (Ragnhildslykkja) som har storfe på gjødslet innmarksbeite ned mot elva. For øvrig ble det ikke registrert husdyrbruk i området. Lindberget har mest kornarealer.

Småbruksbebyggelse med et forholdsvis stort mangfold av bygningstyper, både nyere og eldre. Langs elva finnes fløtningshusvær og båtstøer. Lite helhetlige bygningsmiljøer. Julussa er et viktig fløtningsvassdrag med tre store anlegg dokumentert. Fløtningselv fra så langt tilbake som på 1600-tallet.

Bygningsmiljøene på småbrukene langs Julussa er brokete, med en blanding av gamle tømmerhus, bordsydde våningshus og nyere bygninger med ulik bruk.

Naturforhold/vegetasjon: Julussa renner gjennom et grunnfjellsområde med øyegneis og granitt. Dette er harde og næringsfattige bergartene som gir opphav til en fattig vegetasjon. Langs Julussa er det elveavsetninger med varierende kornstørrel-

se, fra stein til finsand. Furumoene i dalen ligger trolig på mektige breelvavsetninger.

Elvelandskapet langs Julussa er variert. Elva renner rolig og meandrerer gjennom små elvesletter og myrområder. Bruken av området til slåtteland opphørt for flere tiår siden, og engene har grodd igjen med vier, gråor og småbjørk. Helt inntil elva er det mest gråorskog. Et større myrområde, tidligere slåttemyr, ligger i nordre del av området (Røtosengen). Flere mindre dammer og avsnørte meandersvinger ligger spredt langs elva.

Det ble ikke funnet slåtteenger eller naturbeitemark i aktiv bruk i området. Undersøkte arealer var i gjengroing med høye urter og bredbladede gras.

Noe tidligere beitemark inntil dyrket mark ble befart, men gjengroingen hadde kommet såpass langt at det var få eller ingen naturengarter å finne.

Biologiske verdier: Området har middels store biologiske verdier, men disse er knyttet til ikke skjøtselsbetingede habitater langs Julussa – slik som små skogsdammer med amfibier og kroksjøer med interessant botanikk (kilde: Naturbase). Lokaliteten Røtosengen kan fortsatt sies å være kulturbetinget, og verdiene knyttet til disse slåttemyrene vil reduseres uten at hevd i form av slått eller beite gjenopptas – noe som er lite trolig vil skje. Også øst for Lindeberget er det tidligere slåtteland som er i ferd med å miste sine naturverdier.

Fra myrene ved Røtosengen foreligger det et gammelt funn av rødlistearten veikstarr (NT).

Kulturhistoriske verdier: Vassdraget er svært interessant fløtningshistorisk, med tre store anlegg dokumentert. Damanleggene har imidlertid stort behov for restau-

rering. Høyåsen-området har sannsynligvis høy verdi som kulturmiljø. Fylkeskommunen vurderer områdets verdi mht representativitet og særpreg som høy (fløtning, spesielt elvedalføre).

Skjøtselsråd: De gamle slåtteengene og slåttemyrene trenger sårt til fornyet bruk, men dette anses som lite realistisk. Mer realistisk er det å restaurere og vedlikeholde kulturminnene knyttet til fløtningshistorien.

På Lindberget er det satt opp enetasjes våningshus og kårbygning på 1970-/1980-tallet, og tunet mangler helhet i bygningsmassen.

Verdisetting: Det er vanskelig å angi områdets verdi som kulturlandskap. De biologiske verdiene er i dag nesten utelukkende knyttet til ikke skjøtselsbetingede lokaliteter. Kulturhistorisk er området spesielt og interessant, særlig i forhold til fløtning – men også som eksempel på et småskala elveslettelandskap som tidligere ble utnyttet som slåtteland. Den samlede vurderingen (klasse 2) er derfor hovedsakelig basert på kulturverdiene.

Løseth (1994) vurderte området til klasse 3. Også når det gjelder dette området er det trolig ulikt perspektiv (regionalt/nasjonalt) på verdisettingskriteriene som gjør at fylkeskommunen kommer ut med en høyere verdi.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	S	Helhetlig landskap	L-M	Skjønnhet/estetisk verdi	L
Særpreg	S	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M	Størrelse	M-S		

Mangfold	M	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.7.6 Kynnberget (El6)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 4883 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Kynnberget ligger i Sørskogsbygda, sentralt i den østre delen av Elverum kommune. Området er ganske godt definert. Kynna/Kynndalen danner en naturlig avgrensning mot øst, mens det er vanskeligere å trekke en grensa i sørøst. Vi har valgt å ta med alle brukene helt til Enmyrbekken, da landskapet ikke endrer seg vesentlig før i dette området. Kulturlandskapsområdene er omkranset av barskog og noe lauvskog.

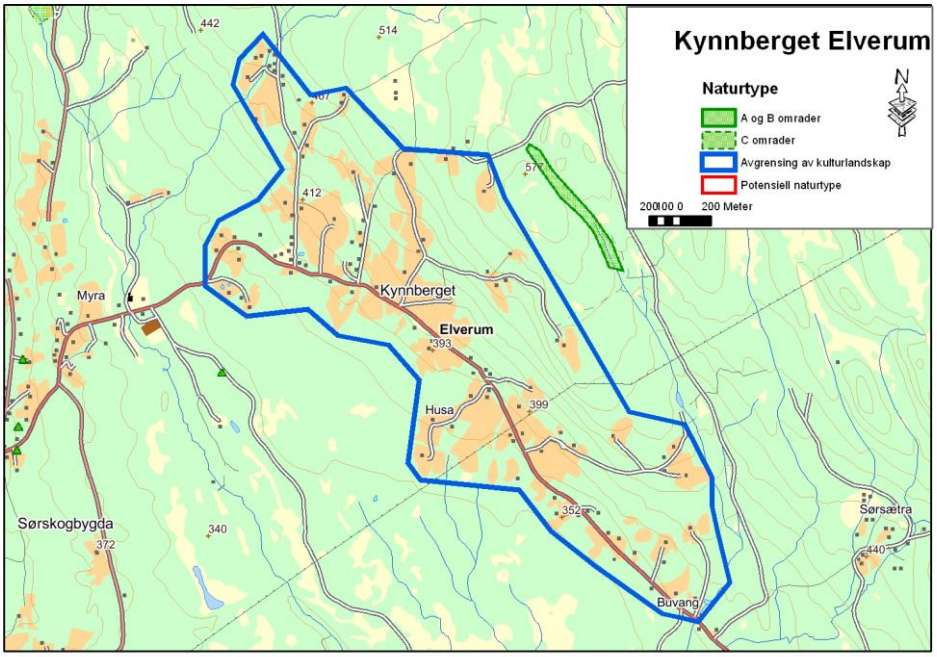

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei skogbygd i sørvestvendt li med små til middels store bruk. Landskapet spenner fra store arealer med dyrket mark i veksling med åkerholmer og skogbryn omkring de største gårdene, til små jordflekker og tidligere beiteskog rundt småbrukene i ytterkanten. Grasproduksjon og husdyrhold er viktigste næringsvei. Med unntak av et lite sauebeite på Sønsthagen og ei hagemark på Lilleengen, går husdyrene på gjødslede innmarksbeiter/kultureng. For øvrig store

arealer med hagemark og beiteskog i gjengroing, og hovedinntrykket var et kulturlandskap i forfall.

Sentralt i området er det flere større gårder med nye driftsbygninger. Hagemarka og gammelt beiteland rundt gårdene gror igjen med lauvkratt.

Bygningsmiljøene er preget av bureisningsarkitektur, men også en del eldre SEFRAK-registrerte bygninger finnes i området. Rydningsrøyser og steingjerder finnes spredt i landskapet. Det ble registrert to dyregraver ved Sønsthaugen under befaringen, for øvrig er det stort potensial for uregistrerte kulturminner i utmarka i området.

Naturforhold/vegetasjon: Kynnberget ligger også i et grunnfjellområde med granitt som dominerende bergart. Denne harde og næringsfattige bergarten gir opphav til en fattig vegetasjon. De få arealene må beitemark som ble undersøkt viste da også at trivielle arter som finnskjegg, røsslyng og sølvbunke var de vanligste. Hagemarka på Lilleengen, som ble undersøkt av Often m.fl. (2007) hadde innslag av noe mer kravfulle arter – bl.a. karve og hårsveve. Her skal det også ha vokst hassel tidligere.

Det står en del ospeholt med til dels ganske grove trær i området. Dette er viktige habitater for hullrugende fugler.

Hestebeite på gjødslet innmark nedenfor Bekken. Det ble funnet få og små ugjødslede beiter i området.

Biologiske verdier: Området har små biologiske verdier. Often m.fl. (2007) gir hagemarka på Lilleengen lokal verdi. Utenom denne lokaliteten er det ikke viktige lokaliteter i kulturlandskapet.

Kulturhistoriske verdier: Også de kulturhistoriske verdiene er små i området. Potensialet for uregistrerte kulturminner knyttet både til jordbrukslandskapet og utnyttelse av utmarka rundt er imidlertid stort.

Skjøtselsråd: Det er viktig at hagemarka på Lilleengen fortsatt blir beitet, og dette arealet ikke gjødsles. For øvrig vil det være positivt å gjenoppta beiting på arealer som er i gjengroing, men ingen områder med godt restaureringspotensial ble funnet.

Verdisetting: Små verdier både biologisk og kulturhistorisk gjør at området prioriteres lavt som kulturlandskap.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L	Helhetlig landskap	L	Skjønnhet/estetisk verdi	L-M
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	M		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Uprioritert

3.8 Trysil kommune

3.8.1 Varåholla / Nyhus (Tr1)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 630 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Bjørn Harald Larsen 07.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger på kjølen mellom Osensjøen og Trysilelva, ca 13 km sørvest for Nybergsund. Grenda er klart definert og avgrensningen er uproblematisk. Barskog og noe blandingsskog omgir selve grenda, mens det sør og vest for området er store myrarealer.

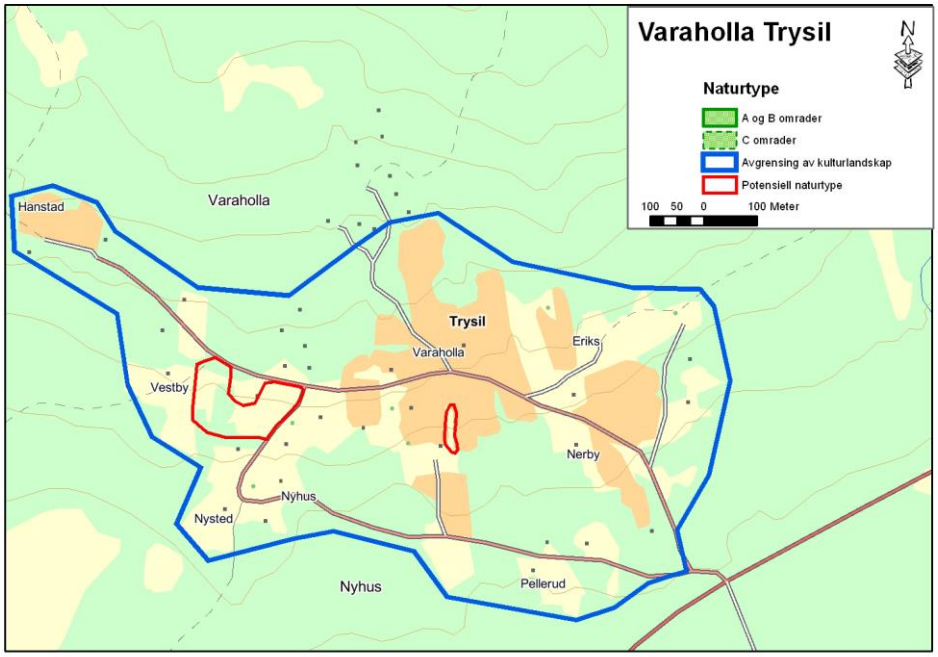

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Varåholla / Nyhus er ei lita, høyereliggende skogbygd med småskala kulturlandskap som veksler mellom små arealer med dyrket mark, åpen og halvåpen beitemark og små skogholt. Hovednæring i bygda er husdyrhold og tilhørende grasproduksjon. Flere mindre naturbeitemarker med ugjødslet preg finnes spredt, men det er også mange beiter som har gått ut av drift. Også små hagemarker og skogsbeiter ligger inntil dyrkemarka.

Også i dette området var det små plasser og bruk som var nedlagt og kulturmarka var i ferd med å gro igjen. Fra Hagen.

Skogfinsk grend med første kjente bosetting på begynnelsen av 1700-tallet. Allsidig småbruksbebyggelse fra ca 1850 og framover. En del dyrkingsspor fra nyere tid, bl.a. rugbråter, noen utløer og rydningsrøyser. Flere nedlagte husmannsplasser finnes.

Naturforhold/vegetasjon: Denne delen av Trysil ligger i et stort område med granitt i berggrunnen som strekker seg fra Osensjøen over kjølen til Trysilelva. Denne harde og mineralfattige bergarten gir opphav til en hovedsakelig triviell flora. Funn av flere noe kravfulle arter kan tyde på at det er smale årer med rikere berggrunn eller innslag av såkalte gabbroplugger i området.

Området preges av små ospeholt med et markant innslag av eldre, grove trær med spettehull. Flere av disse er registrert i forbindelse med MiS-kartleggingen i skogbruket. På Petters står en mektig osp rett ovenfor tunet.

Flere mindre naturbeitemarker og hagemarker/skogsbeiter ble nærmere undersøkt i felt. Vegetasjonen varierte fra friske ballblomenger til ugjødslede lågurtenger av dunkjempe-gjeldkarve-typen og tørrenger av hårsveve-typen. På Petters ble et lite skogsbeite registrert. Her var det ballblomeng på småflekker, men generelt bar vegetasjonen preg av nylig gjenopptatt beiting. Ved dette bruket ble det også registrert ei lita tørreng rett øst for våningshuset, med kattefot, hårsveve, prestekrage, gulaks, tiriltunge og ballblom notert. Hevden ble ikke stadfestet, men trolig blir enga slått og etterbeitet. Som slåtteeng kvalifiserer den til verdi viktig (B) i naturtypesammenheng.

Utmarksbeite ved Hanstad med kortvokst, tørr lågurteng. Beitetrykket på utmarksbeitene så ut til å være forholdsvis bra.

På Plassen ble ei lita ugjødslet beitemark nedenfor tunet kort undersøkt. Her vokste det flekkgrisøreeng, en sterkt truet vegetasjonstype (Fremstad & Moen 2001). Foruten karakterarten ble følgende arter registrert: kattefot, flekkmure (tyder på noe baseholdig jordsmonn), jonsokkoll, gulaks, hårsveve, ballblom og knollerteknapp. I 2006 gikk det to geiter her, mens den så langt i 2007 (07.06.) ikke hadde blitt beitet. Også denne lokaliteten kvalifiserer til verdi B som naturtype.

Utmarka inntil grenda er inngjerdet i det seinere og beites av storfe og sau, og flere mindre partier med godt hevdet, ugjødslet utmarksbeite ble registrert nord i området.

Biologiske verdier: Det ble ikke registrert prioriterte naturtyper i området i forbindelse med den kommunale kartleggingen. I Artskart (Artsdatabanken 2008) ligger det et funn av solblom (VU), en sjelden kulturmarksart, fra Vesthagen fra slutten av 1800-tallet.

Feltarbeidet viste imidlertid at området inneholder flere viktige naturtypelokaliteter, og en grundigere kartlegging ville trolig avslørt flere enn de to som ble registrert. Naturverdiene i området vurderes å være middels store.

Kulturhistoriske verdier: De kulturhistoriske verdiene er først og fremst knyttet til den opphavlige ryddingen av området av skogfinner på første halvdel av 1700-tallet. Flere dyrkningsspor og faste kulturminner vitner fortsatt om denne historien. Dagens småbruksbebyggelse er typisk og representativ for skogbygdene i østre del av Hedmark. Det er godt potensial for utmarksrelaterte kulturminner i området.

Fylkeskommunen gir området middels verdi for de fleste kulturlandskapskriteriene, men når det gjelder representativitet (som skogfinsk bygd) får området høy verdi. Slik sett har også området høy symbol- og identitetsverdi.

Skjøtselsråd: Det er viktig at utviklingen med å ta opp igjen beiting på tidligere beitede arealer fortsetter, samtidig som aktive beiter fortsatt får et godt beitetrykk og ikke gjødsles. Skogsbeiter bør ryddes mer enn de har blitt gjort så langt, men det er viktig at de store ospene som preger området bevares.

Verdisetting: Både de biologiske og kulturhistoriske verdiene i området er middels store. De viktigste naturverdiene er knyttet til tørre/friske, ugjødslede naturbeitemarker med noe basekrevende engvegetasjon, mens kulturverdiene hviler på bygdas opprinnelse med skogfinsk etablering tidlig på 1700-tallet. Områdets vurderes å være i overgangen mellom klasse 2 og 3, og settes under noe tvil til klasse 2 – der potensial for flere naturtypelokaliteter er utslagsgivende.

En flott steinmur i nedkant av jordet på Hanstad. Slike steingjerder ble registrert flere steder i bygda.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.8.2 Skjærberget (Tr2)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 788 daa

Undersøkt/kilder: Løseth 1994, Timmermann & Gulden 2002, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger sørvest for Høgberget i Søre Trysil, mellom Varåa og Trysilelva. Grenda er forholdsvis godt definert, og avgrensningen er uproblematisk og forholder seg til avgrensningen gitt av kommunen i sitt innspill til fylkesmannen. Grenda er omgitt av barskog og lauvskog (bjørk- og ospeskog).

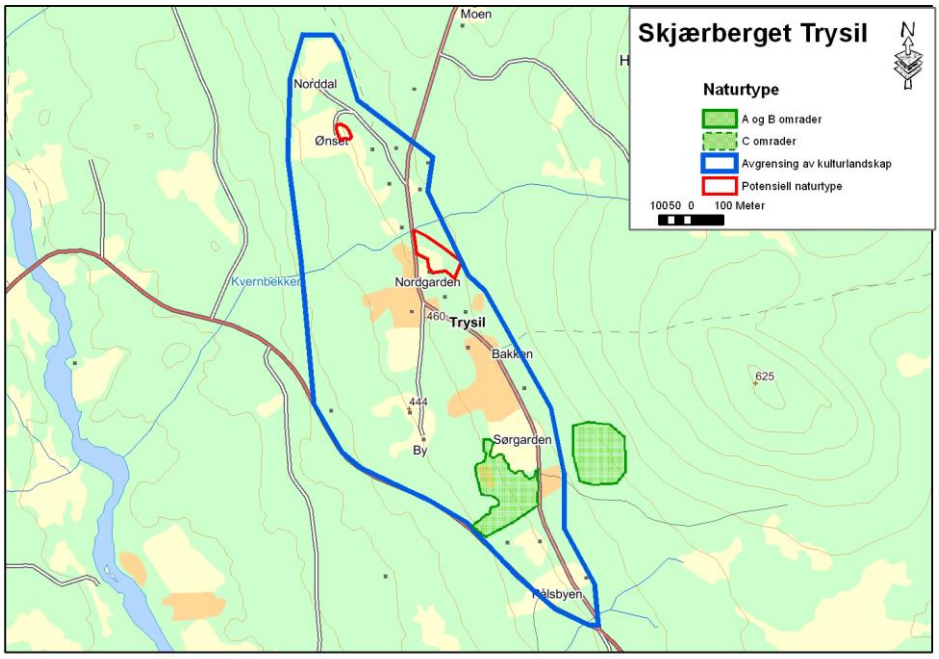

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Skjærberget er ei lita grend som ligger i ei sørvestvendt li under Høgberget. Dette er et småskala skogbygdlandskap med grasdyrking som viktigste jordbruksproduksjon. Landskapet har en fin veksling mellom godt samlede gårdstun, mindre jorder og lunder med bjørk og osp. Det finnes ikke aktive bruk i området, og all jord er bortleid. Hest er det viktigste beitedyret i området, og disse går både på gjødslet innmark og på mer eller mindre ugjødslet naturbeitemark/skogsbeite.

Skogfinsk grend med første kjente bosetting på begynnelsen av 1700-tallet. Dagens bygningsmasse skriver seg hovedsakelig fra 1800-tallet, og er variert og godt ved-

likeholdt. Særlig tunet på Nordgård utmerker seg i så måte. Flere jordbruksrelaterte kulturminner fra nyere tid, bl.a. rydningsrøyser og steingjerder.

På Nordgård var det et godt samlet tun med en variert men helhetlig bygningsmasse. Alle bygninger var godt vedlikeholdte.

Naturforhold/vegetasjon: Denne delen av Trysil ligger i et stort område med granitt i berggrunnen som strekker seg fra Osensjøen/Flisa over kjølen til Trysilelva. Denne harde og mineralfattige bergarten gir opphav til en hovedsakelig triviell flora.

Ospeholt med gamle, grove osper er et biologisk viktig innslag i landskapet. For øvrig er det registrert to skogområder (en fuktig lauvskog og en eldre granskog) med flere rødlistede, marklevende storsopper på Skjærberget søndre (Timmermann & Gulden 2002). Det er få beitemarker som fortsatt er i hevd, og engvegetasjonen i området var preget av gjengroing og med mange vanlige og nitrofile arter som dominerende.

Enkelte mer verdifulle områder ble imidlertid registrert. Et halvåpent hestebeite ovenfor tunet på Nordgård (33V UH 6257 7466) hadde finnskjeggeng med innslag av tepperot, gulaks, tveskjeggveronika, legeveronika og gullris. Som naturtype vil denne lokaliteten få lokal verdi (C).

Den andre lokaliteten lå inne på tun på Ørnset og ble skjøttet med vanlig plenslått. Her var det artsrik lågurteng med kjerteløyentrøst, hårsveve, blåklokke, finnskjegg, legeveronika, kattefot og aurikkelsveve som viktige arter. Artskart viser en registrering av gulfotvokssopp (NT) på lokaliteten. I naturtypesammenheng vil lokaliteten få verdien viktig (B).

Hestebeite ovenfor tunet på Nordgård. Beitet bar preg av at det nylig hadde blitt tatt i bruk igjen etter en lengre periode uten hevd.

Biologiske verdier: Det er registrert to skoglokaliteter med B-verdi i området (Naturbase). En rødlisteart som er tilknyttet en skjøtselsbetinget vegetasjonstype er registrert i området, men denne vokser inne på et tun. Feltarbeidet avslørte to naturtypelokaliteter, en lokalt viktig og en viktig. De biologiske verdiene knyttet til jordbrukets kulturlandskap i området er små, men tar vi med andre naturtyper i vurderingen er verdiene opp mot middels store.

Kulturhistoriske verdier: De kulturhistoriske verdiene er først og fremst knyttet til den opphavlige ryddingen av området av skogfinner på første halvdel av 1700-tallet. Flere dyrkningsspor og faste kulturminner vitner fortsatt om denne historien. Dagens småbruksbebyggelse er typisk og representativ for skogbygdene i østre del av Hedmark. Enkelte gårdstun er spesielt godt bevart og vedlikeholdt.

Fylkeskommunen gir området middels verdi for de fleste kulturlandskapskriteriene, men når det gjelder representativitet (som skogfinsk bygd) og tilgjengelighet/verdi for friluftsliv får området høy verdi.

Skjøtselsråd: Det er ønskelig at hest blir brukt til å beite flere områder med tidligere beitemark framfor at dyrene går på gjødslet innmarksbeite. Disse naturbeitemarkene må ikke gjødsles. Det samme gjelder den artsrike slåtteenga på Ørnset, hvor slåttearealet gjerne må utvides.

Våningshuset på Nordgård (Oles) hadde mange fine detaljer og var i god stand og godt vedlikeholdt.

Verdisetting: Kulturverdiene er de viktigste i området, særlig tilknyttet områdets opprinnelse som skogfinsk grend. Området er utgangspunkt for flere stier/turveger, og dette er viktig for folks opplevelse av kulturlandskapet her. De biologiske verdiene er i større grad knyttet til naturtyper utenfor jordbrukets kulturlandskap. Kulturlandskapet preges av gjengroing og mangel på aktiv bruk av områder som tidligere var viktige i ressursutnyttelsen i grenda. Dette er avgjørende for vår samlede vurdering av området, selv om de kulturhistoriske verdiene tilsier en noe høyere verdi.

Løseth (1994) plasserte området i Klasse 2, med kulturminner, kulturmark og finnekultur som verdisettingskriterier. Naturverdiene knyttet til kulturmark har nok blitt redusert siden den gang, og dette er trolig den viktigste årsaken til at vi bedømmer området annerledes i dag.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	S	Helhetlig landskap	L-M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M-S	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	M	Størrelse	L		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.8.3 Sætre (Tr3)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, spesielle kulturlandskap

Størrelse: 579 daa

Undersøkt/kilder: Bjørn Harald Larsen 07.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger langs begge sider av Trysilelva ca 3 km sør for Nybergsund. Som kulturlandskap er ikke området klart definert, men det er valgt å beholde den avgrensningen som kommunen har foreslått, der hovedvegene på hver side av elva danner avgrensning henholdsvis mot vest og øst.

Beskrivelse/hovedtrekk: Elveslettelandskap langs Trysilelva med forholdsvis store dyrkede arealer på vestsida av elva og mindre kulturmarksarealer langs østbredden. På vestsida er det gjennomført en del rydding av tidligere beiteland, og hest beiter nå på elveslettene og elveterrassene her. I tillegg finnes bjørkehager og skogsbeiter som er ryddet i det seinere. Små og mellomstore bruk med eldre og variert bygningsmasse.

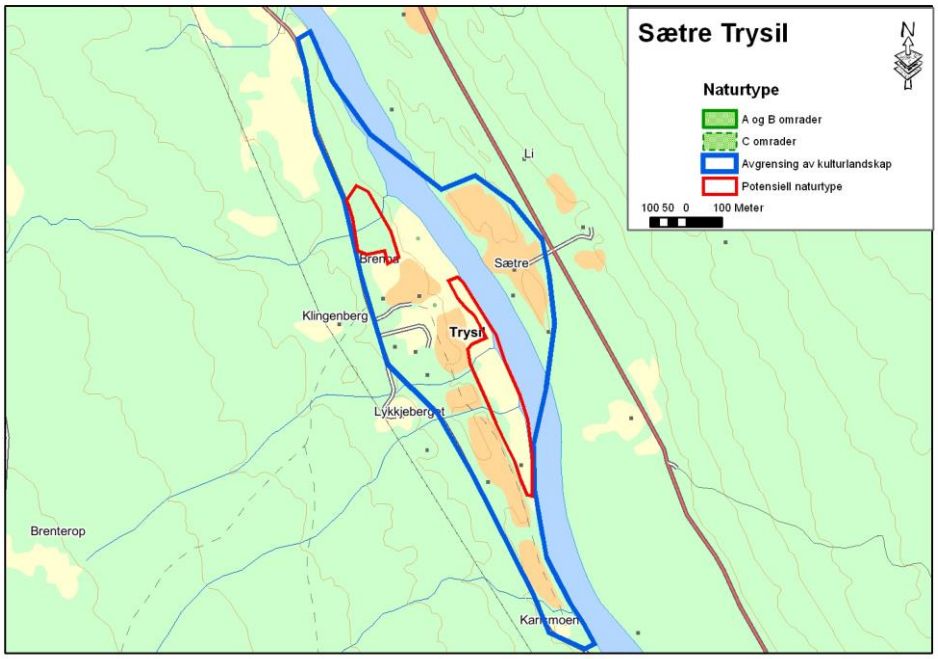

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Området har hatt sammenhengende gårdsbosetting senest fra middelalder med potensial også for eldre bosetting og dyrking. Allsidig bygningsmiljø fra 1800-tallet og fremover. Flere rydningsrøyser og åkerterrasser i skogen nordvest i området. Rester etter sag og mølle langs en liten bekk som munner ut i Trysilelva ved Brenna.

Bygningsmassen i området er variert og i god stand/godt vedlikeholdt. Kristoffers er det eneste bruket på østsida av Trysilelva som inngår i området.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen langs Trysilelva består av grunnfjellsbergartene øyegneis og granitt (Trysil-granitt). Dette er harde og næringsfattige bergartene som gir opphav til en fattig vegetasjon. Langs elva er det mektige elveavsetninger med varierende kornstørrelse, trolig mye finmateriale helt nedtil elva i dette området.

I dette flate elveslettelandskapet finner vi en del fuktenger, starr- og snellesumper og flommarksskog. Flommarksskogen i det avgrensede området består for det meste av dårlig utviklet gråseljekratt og istervierkjerr. Fuktengene er noe mer artsrike, selv det ikke ble funnet spesielt kravfulle arter. Vanlige arter som ble notert var flaskestarr, sennegras, elvesnelle, rød jonsokblom, stolpestarr, slåttestarr og mjødurt.

Rett nord for tunet på Brenna er det en fin bjørkehage. Lenger nord er det beiteskog med flere gamle kulturspor. Tresjiktet består av furu, bjørk og rogn. I kanten av tidligere dyrket mark stod det flere gamle lav- og moserike seljer. Det var få kulturmarksarter i skogbunnen, og området hadde da også stått lenge uten å være i bruk. Liljekonvall ble funnet i dette området.

De store, åpne kulturengene som beites av hest nedenfor Sætre østre og Haugen var preget av kraftig gjødsling. På mindre påvirkede arealer dukket tørrengarter som hvitmaure opp. Også et fukteng/flommarksområde med slåttestarrdominans i feltsjiktet og en del vierkratt blir beitet, og dette området kan på sikt bli verdifullt.

Til venstre: Det dominerende bildet i området er elvesletter og elveterrasser med spredte bjørker. Arealene er hardt gjødslet og uten kravfulle kulturmarksarter, men som landskapselement er dette viktig.

Til høyre: Rett nord for tunet på Brenna er det en fin, skjøttet bjørkehage. Det hadde vært positivt med et noe hardere beite i hagen for å favorisere konkurransesvake låge urter.

Biologiske verdier: Det er ikke registrert prioriterte naturtyper eller rødlistearter i området. Elveslettene med fuktenger og flommark er imidlertid et verdifullt element i landskapet her og bør undersøkes bedre. Trolig vil en eller flere lokaliteter innenfor området kvalifisere til status som prioritert naturtype.

For øvrig hekker både rødstilk og grønnstilk i sumpområdene langs elva, trolig også ett eller flere stokkandpar.

Tidligere åkerlapp med dyrkningskant og steingjerde i skogen nord for Brenna.

Kulturhistoriske verdier: Potensialet for å finne eldre kulturspor i området er stort, både når det gjelder kulturminner knyttet til jordbruk og utmarksutnyttelse. Også muligheter for steinalderbosetting langs elva. Fylkeskommunen vurderer

områdets verdi mht representativitet og særpreg som høy, også i forhold til flere andre kriterier vurderes området å ha middels til høy verdi.

Skjøtselsråd: Den skjøtselen som har tatt i form i området i løpet av de siste årene er gunstig og bør fortsette. Det er viktig at det fortsatt ryddes en del på arealer som har vært ute av bruk lenge. Det må ikke gjødsles i flommarksområdene langs elva.

Verdisetting: De biologiske verdiene i området er små til middels store, og knyttet opp mot flommarksområdene langs elva – og bare delvis kulturbetingede. Men også bjørkehagen og beiteskogen i nordvestre del av området er verdifulle elementer. Kulturhistorisk synes området å ha middels verdi samlet sett, men det er verdt å merke seg områdets høye verdi som representativt og særpreget landskap. Dette er avgjørende for områdets samlede verdi, sammen med potensialet for større biologiske verdier når skjøtselen av området nå er tatt opp igjen.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	S	Helhetlig landskap	L-M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	L-M		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	M-S		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.8.4 Lutnes (Tr4)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, spesielle kulturlandskap

Størrelse: 769 daa

Undersøkt/kilder: Fremstad 1999, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 07.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger ved samløpet av Trysilelva ca 3 km sør for Nybergsund. Klart definert landskapsrom, og avgrensningen gitt av kommunen er naturlig og foreslås beholdt for området. Kulturlandskapet er omgitt av furumoer og blandingsskog, dels også lauvskog langs elvene.

Beskrivelse/hovedtrekk: Åpent til halvåpent elveslettelandskap der Lutua munner ut i Trysilelva med flere større og mindre holmer. Lutufloen har mer preg av en liten innsjø enn en elvestrekning. Mellom Lutuåa og Trysilelva er det store jorder med grasproduksjon som etterbeites av sau, vekslende med hagemark og små skogteiger. Lutuholmen beites av værer. På østsida av Lutufloen er mest dyrket mark. . Gårdsbrukene er små og mellomstore.

Området ble ryddet av finner på 1600-tallet, men bygningsmiljøene preges i dag av variert bygningsmasse fra 1800- og 1900-tallet. Spor etter steinalderboplasser, og flere utmarksrelaterte kulturminner finnes.

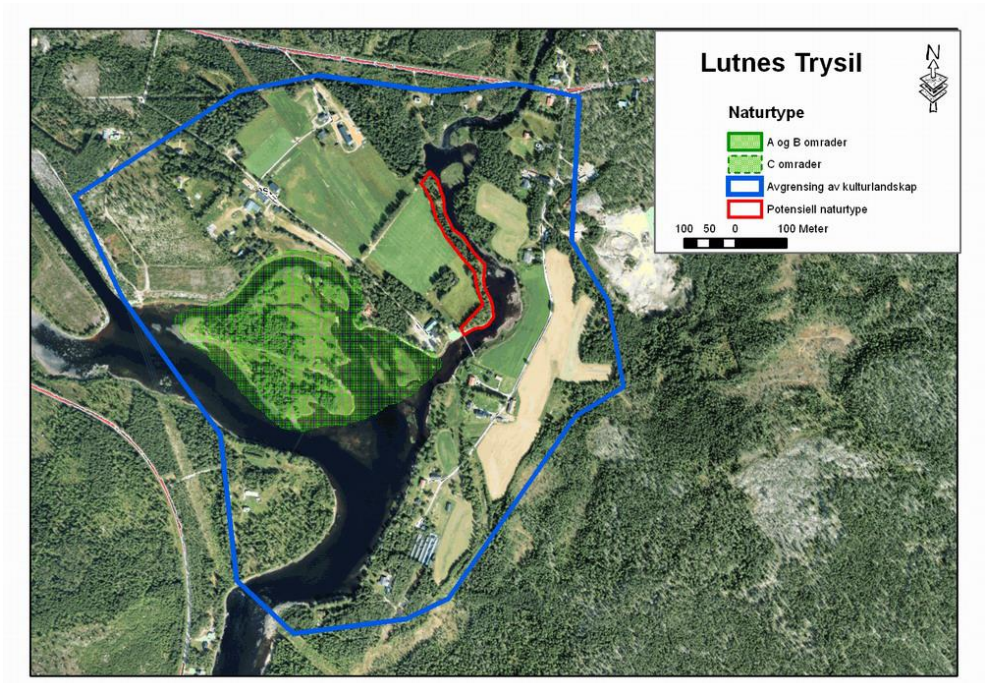

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i denne delen av Trysil består av øyegneis og Trysil-granitt. Dette er harde og næringsfattige bergartene som gir opphav til en fattig vegetasjon.

Bjørkehage langs østbredden av Lutua. Vegetasjonen her veksler mellom skogbunn og natureng.

Langs elva er det mektige elveavsetninger med varierende kornstørrelse, med en del finkornet materiale (mest siltblandet sand, såkalt kvabb) inntil elva.

Variert våtmarksnatur, særlig i tilknytning til Lutuholmen – hvor det er starr- og snellesumper, fuktenger og flommarksskog, men også grasrik, beitet furuskog på mer stabil mark. Starrsumpene er for det meste fattige flaskestarrområder. Andre viktige arter i flommarksengene på Lutuholmen er stolpestarr, kvas-starr, strandrør (regionalt uvanlig art), fredløs, sølvvier, mjødurt, engsoleie, gråstarr og myrhatt. I åpent vann vokser tusenblad og storvassoleie. Ut mot Trysilelva er det også ei grasrik elveøreng med bla. engfiol og tiriltunge. Den beitede furuskogen har arter som firblad, stor myrfiol, teiebær, gaukesyre, blåtopp og skogrørkvein.

Langs vestsida av Lutua er det en liten bjørkehage med veksling mellom skogsbunn og engvegetasjon der gulaks, engsoleie, liljekonvall og slirestarr er viktige arter.

Biologiske verdier: De beitede elveholmene med starrsumper, fuktenger og beiteskog er gitt lokal verdi i naturtypekartleggingen. Det er også mindre verdier knyttet til bjørkehagen langs Lutua. Artskart (Artsdatabanken 2008) viser et gammelt funn av den kravfulle kulturmarksarten høstmarinøkkel (VU) fra ”Lutnæs”.

Oddheim med små sivholmer ute i Lutufloen i forgrunnen. Disse er hekkeplass for hettemåke (NT). Ved Oddheim er det funnet to steinalderboplasser.

De mindre holmene i området er hekkeplass for hettemåke (NT), mens det ble registrert kvinandkull og varslende strandsnipe i kanalene på Lutuholmen. Også makrellterne (VU) ble observert i området, men det var ikke tegn til hekking. På Lutuholmen er det ei beverhytte.

Kulturhistoriske verdier: To steinalderboplasser er registrert ved Oddheim, mens det ellers er kjent fangstgroper i området. Bygningsmiljøene utmerker seg ikke spesielt. Den historiske "Vonfurustubben" er merket og gjort tilgjengelig – i tillegg går det en merket pilegrimsveg gjennom området. Det er også reist en minnestein om finnebosettingen i Trysil i området. Fylkeskommunen vurderer verdien i forhold til de fleste kulturlandskapskriteriene å være middels til store.

Den såkalte vonfurustubben som står langs Lutua ved Oddheim har stor lokalhistorisk betydning. Folk gikk hit når de var syke, og her kunne de spørre om råd for helbredelse.

Skjøtselsråd: Værbeite/sauebeite på Lutuholmen er viktig å videreføre. Det må ikke gjødsles på holmen. For øvrig er det positivt om mer av den åpne furuskogen og lauvskogen langs vassdragene i området beites. Her bør det ryddes forsiktig og gradvis for beite.

Verdisetting: De biologiske verdiene i området er middels store; hovedsakelig knyttet til elveører, fuktenger og flommarksvegetasjon på Lutuholmen. Disse er begunstiget av beite, men naturverdiene er ikke direkte avhengig av bruk. Kulturhistorisk er det områdets tidsdybde, med flere steinalderboplasser, og opprinnelsen som finnebosetting som er de viktigste kvalitetene. Også kulturverdiene er samlet sett middels store.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	M-S	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M-S
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M-S		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.8.5 Ljørdalen (Tr5)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Ljørdalen (09.05)

Type kulturlandskap: Særpregede landskap, dalbygd

Størrelse: 1700 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Bjørn Harald Larsen 08.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området omfatter de flate elveslettene på begge sider av Ljøra omkring Ljørdalen sentrum. Landskapsrommet er ikke klart definert, og det er valgt å beholde den avgrensningen som kommunen har gitt for området. Både mot sør og og mot nord fortsetter elveslettelandskapet med noenlunde uendret karakter – men flommarkspreget er mest markert innenfor det avgrensede området.

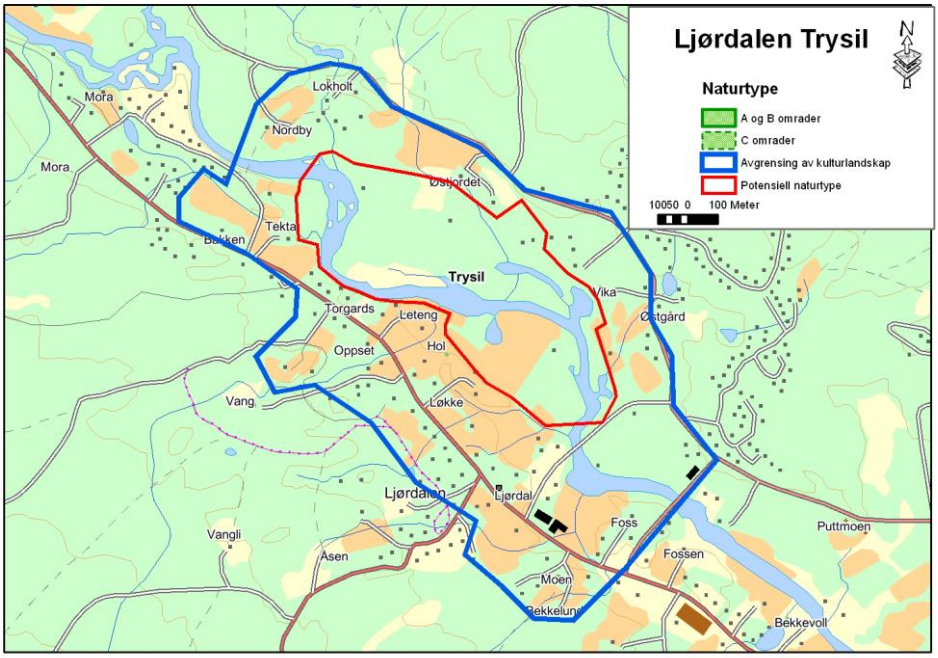

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Småskala, åpent og vidt elveslettelandskap langs Ljøra med store fuktenger, starrsumper og gammel beitemark i gjengroing ned mot elva. Åkerreiner, smås skogteiger og lavvokst flommarksskog (vierkratt) bryter opp landskapet. Store arealer er flompåvirkede, og enkelte flomdammer og avsnørte meandersvinger finnes. Jordbruket er basert på grasproduksjon, og det finnes to bruk med storfe i bygda. Gårdsbrukene er små og mellomstore. Dalen har en blanding av gårdsbebyggelse og vanlige boliger.

Kulturlandskap med stor tidsdybde, fra steinalder og fram til i dag. Fast bosetting er påvist fra 1500-tallet. Bygningsmiljøene er brokete, med blanding av eldre og nyere bebyggelse av varierende kvalitet og tilstand. Mange kulturminner knyttet til tidligere tiders utnyttelse av utmarka. Et gammelt kraftverk finnes langs Ljøra.

Bygningsmiljøene er generelt varierte men lite helhetlige. Bildet viser imidlertid et av de mer harmoniske tunene i Ljørdalen.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av sandstein, men har innslag av smale ganger med metabasalt. Dette er middels mineralrike bergarter som gir grunnlag for en intermediær vegetasjon. På elveslettene langs Ljøra er det elveavsetninger med mye finmateriale. Torvdannelse er også vanlig her, selv om det er lite myrarealer.

Ljørdalen er et flommarkslandskap med en stilleflytende, meandrerende elv som preger og har preget landskapet. Store deler av flommarkene langs elva er dyrket opp, mens stor arealer med fuktenger, starrsumper og subalpin flommark med sølvvier har blitt slått og/eller beitet tidligere. I dag beites bare gjødslede kultur-enger i området. Tidligere beitede flommarksenger er dominert av høyere urter som mjødurt, engsoleie, ballblom, myrhatt, matsyre og enghumleblom, samt graminider som sølvbunke, slåttestarr og stolpestarr (dominerer over store arealer).

Gamle elveløp, flomdammer og avsnørte kroksjøer preger landskapet langs elva. Store deler av området bør skilles ut som naturtypelokalitet (type meandrerende elveparti, kroksjøer og flomdammer). Verdien er trolig viktig (B).

Flomdam langs vestsida av elva nedenfor Hoel. Stolpestarrtuer dominerer vegetasjonen helt over store arealer i flomsona.

Gulerle var en ganske vanlig hekkefugl på flommarksengene langs Ljøra. Denne hannen viste intermediære karakterer mellom rasene såerle og sørlig gulerle, med smal hvit stripe over øyet.

Biologiske verdier: Det er ikke tidligere registrert prioriterte naturtyper i området. Elveslettene med fuktenger og flommark er imidlertid et verdifullt element i land-

skapet her og bør undersøkes bedre. Disse kvalifiserer til status som naturtypelokalitet. Smalfrøstjerne (VU) er funnet på tørrbakke i vegkant sør for Ljørdalen kirke i 1997, mens det også foreligger et gammelt funn (1937) av arten nord for kirka (Artsdatabanken 2008).

Flommarksområdene er også et ganske viktig hekkeområde for våtmarksfugl, bl.a. ble stokkand, krikkand, grønnstilk, strandsnipe, enkeltbekkasin, gulerle, buskskvett og rosenfink registrert som sannsynlige hekkefugler i området.

Kulturhistoriske verdier: Områdets store tidsdybde, med funn av steinalderboplasser og fast bosetting fra 1500-tallet, gjør området interessant. Fylkeskommunen vurderer områdets verdi mht representativitet og særpreg som høy, også i forhold til flere andre kriterier vurderes området å ha ganske høy verdi. De blandede bygningsmiljøene og gjengroingssituasjonen gjør imidlertid at verdiene som helhetlig kulturlandskap svekkes.

Høyløe på østsida av elva sør for Dalavika. Slike løer er viktige historiefortellere om tidligere bruk av elveengene i området.

Skjøtselsråd: Først og fremst er det viktig at storfebesetningen benyttes til å beite fuktengene ned mot elva, slik at disse igjen får en hevd i tråd med tidligere bruk. Noe ryddig av vierkratt og bjørk i flommarksområdene vil også være positivt. Større trær av gråor bør få stå.

Verdisetting: De biologiske verdiene i området er middels store, men i dag utelukkende knyttet til flommarksmiljøene langs Ljøra – som er uten hevd og i gjengroingsfase. Vegkantene i området kan ha viktige biologiske verdier og bør undersø-

kes bedre. Beitede arealer er uten naturverdier. De kulturhistoriske verdiene er større, og særlig knyttet til den tradisjonelle utnyttingen av ressursene i flommarksmiljøene langs elva. Stor tidsdybde og mange automatisk fredete kulturminner – både faste og løsfunn, relatert både til utmarksutnyttelse og jordbruk/fast bosetting, trekker verdien opp. Manglende helhet i bygningsmiljøene drar den andre retningen.

Den samlede verdisettingen er problematisk, med forholdsvis store kulturhistoriske verdier, men små biologiske verdier knyttet til områder som skjøttes i dag. Potensialet også for høyere biologiske verdier er imidlertid godt. Vi har vurdert området som tilhørende klasse 3, men med store muligheter for økt verdi med større bruk av flommarksmiljøene langs elva.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	L-M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.8.6 Skåret (Tr6)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Ljørdalen (09.05)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 579 daa

Undersøkt/kilder: Bjørn Harald Larsen 08.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Skåret ligger langs Ljøra helst nordøst i Trysil kommune. Gårdsbrukene ligger på rekke og rad langs Ljøra i denne delen av dalen, og avgrensningen av området er basert på at brukene på Skåret fortsatt har aktiv beiting. Området er omkranset av barskog.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei lita skogbygd med småskala elveslettelandskap inntil vassdraget Ljøra. Ljørdalen endrer karakter her og antar form som en V-dal, mens den lenger sør er en typisk U-dal. Et litt større bruk (Søgarn), eller små bruk og plasser. Området består av flere mindre åkerlapper/enger i veksling med større og mindre skogteiger. Engene slås og etterbeites av sau (besetning levert inn i 2006) og storfe. Et større område med skog og kulturenger er nylig gjerdet inn for beiting i søndre del av området. En del gjengroende kulturmark.

Området har hatt fast bosetting siden første halvdel av 1700-tallet. I dag er det allsidig bygningsmiljø fra ca 1850 og framover som preger bebyggelsen. Rester etter sagbruk og møller finnes, og det er registrert et fangstanlegg like sør for området. Det er potensial for steinalderlokaliteter langs elva.

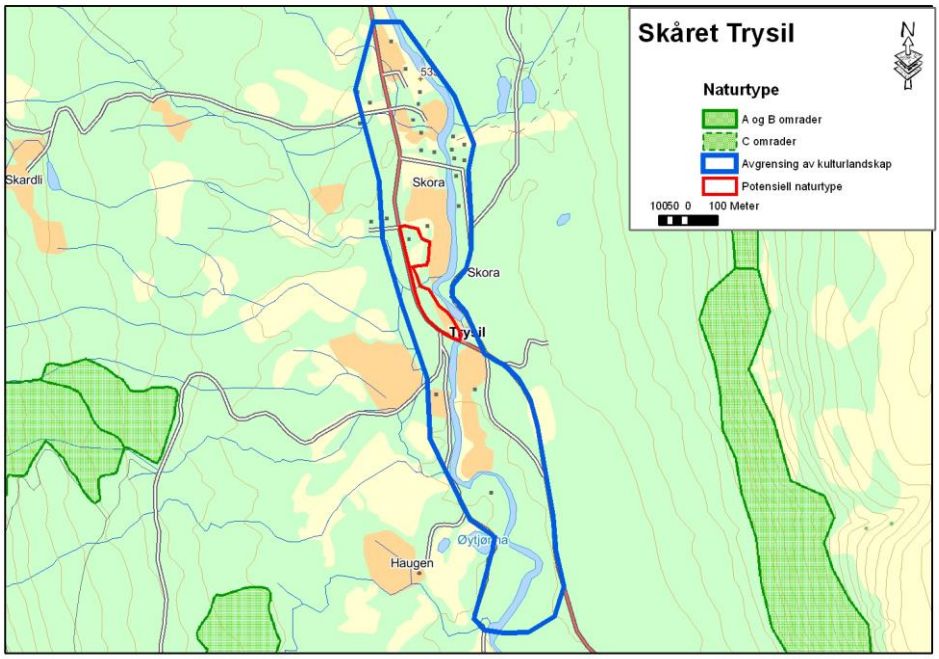

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Gjødslet kultureng på elveavsetninger på Søgarn. Dette er det største bruket i grenda og har et allsidig og godt bevart bygningsmiljø.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av sandstein, men har innslag av smale ganger med metabasalt. Dette er middels mineralrike bergarter som gir grunnlag for en intermediær vegetasjon. På elveslettene langs Ljøra er det elveavsetninger med hovedsakelig grovere materiale, mest grus og stein. Dette gjør vegetasjonen tørkeutsatt.

Vegetasjonen hadde nordboreal og dels også subalpin karakter, og det var lite innslag av sørlig og varmekjære arter. På og inntil kulturmark var bjørk, rogn og gråor de vanligste treslagene. Mindre åkerholmer og bremmer med lauvskog langs elva er viktige landskapselementer.

Ugjødslet naturbeitemark med spredte einere, gran- og bjørketrær sør for Søgarn. Sauebeite fram til i 2006 – bruk framover usikkert etter at sauebesetningen ble levert inn ved nyttår i 2006. Magre finnskjeggryer dominerer feltsjiktet.

Beitemarka i området har svakt beitetrykk, og noe naturbeitemark hadde vært uten beite i 2007 pga at den siste sauebesetningen i grenda ble avviklet i 2006. Storfe beiter for det meste på gjødslet innmarksareal. Et areal med ugjødslet naturbeitemark sør for Søgarn, som ikke hadde blitt beitet i 2007, ble undersøkt nærmere. Her var det dominans av skogbunnarter, bl.a. blåbær, røsslyng, skrubbær, hårfrytle og tyttebær, men innslag også av naturengarter som fjellmarikåpe, finnskjegg og tepperot. Fuktenger ut mot elva hadde slåttestarr, gråstarr, sølvbunke og engsoleie i feltsjiktet.

Biologiske verdier: Det er ikke registrert verken prioriterte naturtyper eller rødlistearter knyttet til kulturmark i området. Generelt er de biologiske verdiene i området små, men beiteområdene som er gjerdet inn i søndre del av området kan over utvikle seg til biologisk verdifulle arealer.

Kulturhistoriske verdier: Innenfor selve området er det ikke registrert automatisk fredete kulturminner. Bruken av vassdraget til sag og kvernbruk og kulturminnene knyttet til det er viktige kvaliteter for området.

Fylkeskommunen gir området middels verdi for de fleste kulturlandskapskriteriene, men noe høyere verdi for kontinuitet og særpreg.

Kulturminner etter tidligere utnyttelse av vassdraget er en viktig kvalitet med området – her ei gammel helvingsbru over en tilførselskanal til et kvernbruk langs østsida av Ljøra.

Skjøtselsråd: Naturbeitemarkene langs elva sør for Søgarn bør få hevd i form av beite igjen, men må ikke gjødsles. Ellers er det viktig at det blir et godt beitetrykk på hele det inngjerdede området i sør.

Verdisetting: De biologiske verdiene i området er små, mens de kulturhistoriske vurderes å være middels store – knyttet opp mot allsidig og forholdsvis godt bevarte bygningsmiljøer og kulturminner etter vassdraget.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L-M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	L-M
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L-M	Størrelse	L		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.8.7 Galåsen (Tr7)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 491 daa

Undersøkt/kilder: Bjørn Harald Larsen 07.06. og 26.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Galåsen ligger i den sørøstre delen av Trysil kommune. Grenda er godt definert, og avgrensningen er uproblematisk og forholder seg til avgrensningen gitt av kommunen i sitt innspill til fylkesmannen. Grenda er omgitt av blandingsskog og store myrarealer (mot vest, Galåsfløta).

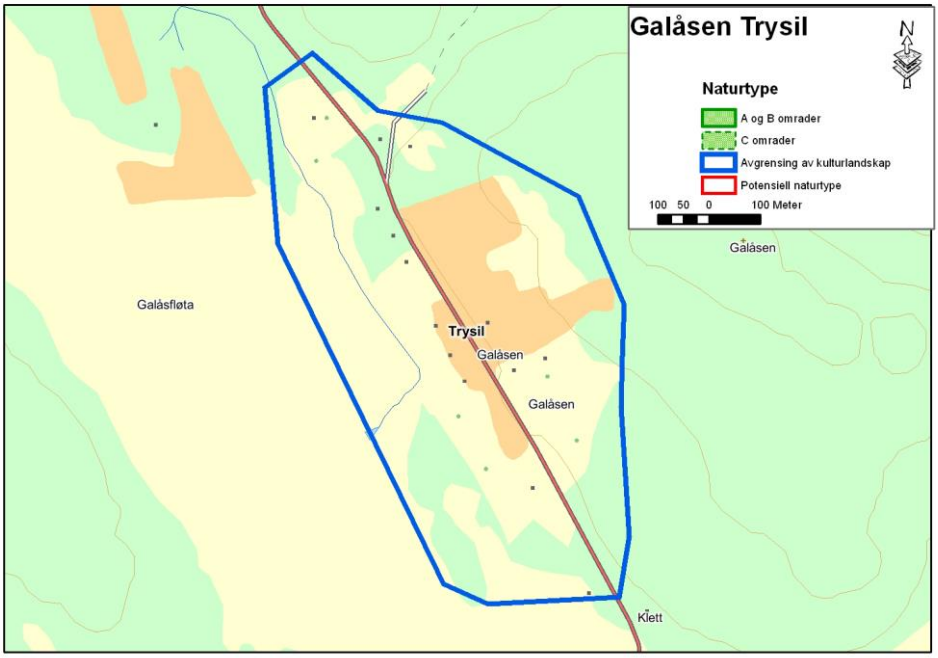

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei lita skogsgrend som ligger i den sørvestvendte lia under Galåsen. Grenda har sitt særpreg ved at alle gardstunene ligger langs grendevegen, mens den dyrkede marka ligger i belter/striper fra vegen og mot utmarka (henholdsvis mot Galåsen og mot Galåsfløta). Mye av den dyrkemarka og tidligere beitemark er i gjengroing. Noe grasproduksjon er opprettholdt, og ett sauebruk finnes.

Opprinnelig skogfinsk grend som ble opparbeidet på siste halvdel av 1600-tallet. I dag er det allsidig og til dels verdifullt bygningsmiljø fra slutten av 1700-tallet og framover som preger grenda. Sommerfjøs finnes i skillet mellom innmark og utmark. Mangfold av utmarksrelaterte kulturminner, samt rester av kvernbruk og møller.

Karakteristisk i Galåsen er tunene som ligger langs grendevegen. Steingjerder er viktige elementer i kulturlandskapet i området.

Naturforhold/vegetasjon: Gjennom denne delen av Trysil går det et bredt bånd med dyolitt, en grunnfjellsbergart. Dette er en hard og mineralfattig bergart som gir opphav til en for det meste triviell flora.

Enger og naturbeitemark i grenda er i kraftig gjengroing, men har trolig hatt viktige kvaliteter tidligere. Bl.a. ble det registrert flere ballblomenger med bl.a. knollerte-knapp og skogstorkenebb. Arealene som beites av sau og hest er gjødslet kultureng uten biologiske verdier.

For øvrig er Galåsfløta et markant og verdifullt innslag i landskapet, bl.a. med hekkende storspove (NT). Eiendomsstrukturen tyder på at dette myrområdet har blitt utnyttet som slåtteland tidligere.

Biologiske verdier: Det er ikke registrert verken prioriterte naturtyper eller rødlistearter knyttet til kulturmark i området. Generelt er de biologiske verdiene i området små i dag pga gjengroing, men enkelte beiter har et visst restaureringspotensial.

Kulturhistoriske verdier: Det er registrert et stort mangfold av utmarksrelaterte, automatisk fredete kulturminner i området. Grenda historie som finnebosetting er en viktig kvalitet; det samme kan sies om forholdsvis godt bevarte bygningsmiljøer med flere hus fra 1700-tallet.

Fylkeskommunen gir området middels verdi for nesten alle kulturlandskapskriteriene, men noe lavere verdi for tilgjengelighet og noe høyere for mangfold. Området vurderes å være et helhetlig landskap.

Gamle, gjødslede kulturenger som i dag beites av hest. Engene er dominert av nitrofile urter og innsådde grasarter.

Skjøtselsråd: Generelt bør det arbeides for å få til beiting igjen på tidligere naturbeitemark. Beiting også på Galåsfløta ville vært positivt.

Grenda preges av godt vedlikeholdte eldre bygninger i helhetlig bygningsmiljøer.

Verdisetting: Kulturverdiene er de viktigste i området, særlig tilknyttet områdets opprinnelse som skogfinsk grend, mangfoldet i kulturminner og den bevarte helheten i bygningsmiljøene. Naturverdiene er små i dag, men potensialet for å restaurere verdifulle biotoper er til stede.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	L	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	L-M	Størrelse	L-M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.8.8 Vestby (Tr8)

Landskapsregion: Skogtraktene på Østlandet (07), underregion Skogbygdene i Elverum og Trysil (07.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, skogbygd

Størrelse: 763 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 26.09.2007

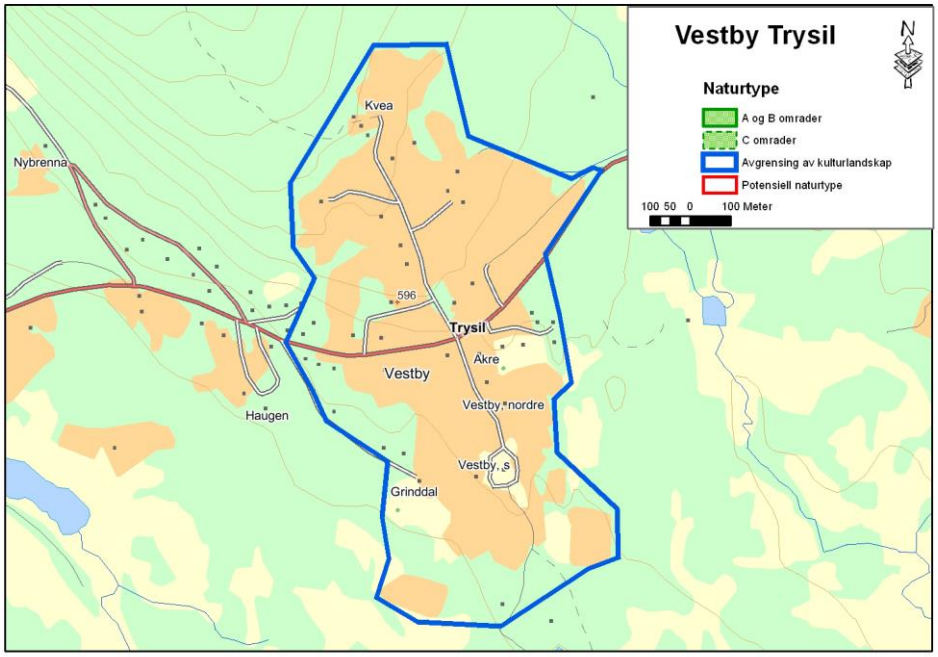

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beliggenhet/avgrensning: Vestby ligger øst for sørenden av Uvsjøen i den sørvestre delen av Trysil kommune. Grenda er ganske godt definert, men flyter noe ut mot vest. Avgrensningen følger det som er foreslått av kommunen, der bare områdene øst for det gamle sentrumet i grenda er inkludert.

Beskrivelse/hovedtrekk: Åpent, høyereliggende skogbygdlandskap med vidt utsyn i den sørøstvendte lia under Uvsjøberget. Mellomstore bruk basert på grasproduksjon og husdyrhold (storfe). Storfebesetningene beiter på gjødslet innmarksareal, mens gammel naturbeitemark og hagemark mellom innmark og utmark gror igjen.

Bygningsmasse med innslag av våningshus og stabbur fra 1700- og 1800-tallet. Gårdstunene er godt bevarte, men det også mange nyere bygninger som bryter med lokal byggeskikk. Boligfelt grenser inntil området i vest.

Lite ospeholt ved Østre Nygården. Gjødslet kultureng i forgrunnen.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av sandstein i nordre del, mens grunnfjellet (øyegneis) kommer fram i søndre del. Disse forholdsvis harde og mineralfattige bergartene gjør at området har en ganske fattig og triviell flora.

Ospeholt er viktige innslag i landskapet, men det ble funnet få gamle og grove trær med spettehull. Naturbeitemarkene er i gjengroing. Ei eng vest for Østre Nygården ble nærmere undersøkt. Her var det enkelte magre, grunnlendte partier hvor gjengroingen ikke hadde kommet så langt. Av naturengplanter ble småengkall, tepperot, legeveronika, finnskjegg, gulaks og ballblom notert. Med gjenopptatt hevd ville denne enga kvalifisere til naturtypelokalitet.

Biologiske verdier: Det er verken registrert prioriterte naturtyper eller rødlistearter i området. De biologiske verdiene knyttet til jordbrukets kulturlandskap i området er små i dag, men har trolig vært større før naturbeitemarkene begynte å gro igjen pga opphørt hevd.

Gjengroende naturbeitemark/slåtteeng i nordre del av området. På forsommeren framstår dette som urterike blomsterenger, men uten skjøtsel tar store gras og høye urter over utover i sesongen.

Kulturhistoriske verdier: Fylkesmannen vurderer verdiene i området som små eller middels store for de fleste kriterier. Det finnes dyrkingsspor fra nyere tid i området, og potensialet for å finne kulturminner knyttet til jernutvinning er stort.

Skjøtselsråd: Det viktigste skjøtselsrådet for området er å ta i bruk igjen tidligere hevdede ugjødslede eller lite gjødslede enger, naturbeitemark og hagemark.

Verdisetting: Området skiller seg lite fra andre lignende skogbygder i regionen, og deler av kulturmarka er i gjengroing – slik det også er vanlig i østre del av Hedmark. Det er ikke registrert spesielle natur- og kulturverdier.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	L-M	Helhetlig landskap	L	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	L-M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	L-M		
Mangfold	L	Hevd/tilstand	L		

Samlet vurdering: Uprioritert

3.8.9 Strandbygda / Øverbygda (Tr9)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Dalbygder i Trysil og Engerdal (9.4)

Type kulturlandskap: Mangfold-landskap, dalbygd

Størrelse: 3844 daa

Undersøkt/kilder: Haugan & Often 1992, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 08.06. og 15.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området omfatter elveslettene og flommarksområdene langs Trysilelva nord for Innbygda. Disse er best utviklet og bevart på vestsida av elva. Kommunen meldte inn 3 områder nord for Innbygda; Øverbygda, Strandbygda og engene og Strandbygda og elveholmene. Vi synes det var naturlig å se disse områdene i sammenheng, da de grenser inntil hverandre og ligger i det samme landskapsrommet. En stor og viktig naturtypelokalitet; Enga, utgjør en stor del av de to sørligste områdene. Avgrensningen mot nord er noe problematisk, men det er valgt å følge den avgrensningen kommunen har gitt på området Strandbygda og elveholmene – men i tillegg ta med også den nordligste delen av Langmyra og kanalene og elveholmene nordvest for Skogmo, da disse tilhører det samme flommarkslandskapet. På østsida av elva er avgrensningen satt lenger nord i Øverbygda for å få med alle elveholmene nord for Nesodden. Området favner da hele det sammenhengende elveslettelandskapet mellom Innbygda og Buflogrenda.

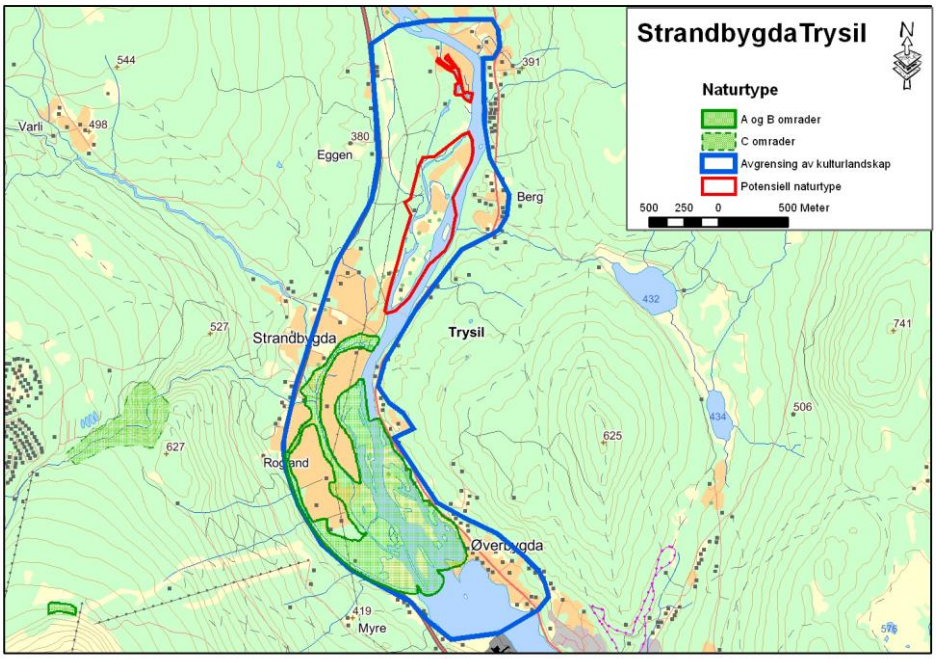

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Storskala, åpent og vidt elveslettelandskap langs Trysilelva med elveholmer, kanaler, fuktenger, starr- og snellesumper, flommarksskog og

sand- og mudderbanker. På begge sider av elva er det jordbruksområder inntil og dels også ute i våtmarksområdene. Etter lengre tid uten hevd er det nå sauebeiting på elveholmene vest for Viengevjua. Tidligere ble også de søndre delene av engene beitet (av storfe), men dette opphørte for mer enn 10 år siden. Heller ikke deltaøyene på østsida av elva beites eller slås lenger. Jordbruksdrifta i området er for det meste basert på grasproduksjon; i Øverbygda dyrkes det også poteter.

Både i Strandbygda og Øverbygda er det mest mellomstore bruk, mens det i nordre del av området er småbruk og plasser. I nordre del av Øverbygda er det ei husrekke med eneboliger langs østsida av Flendalsvegen. I Strandbygda er det bygningsmiljø fra 1800-tallet på Mora og Strandvoll, ellers nyere. I Øverbygda er det verdifulle bygningsmiljøer fra 1700-tallet på Oljonsgården og Søndre Sørby. På elveholmene står det flere høyløer. Det er stort potensial for kulturminner knyttet både til tidlig jordbruk og utnyttelse av utmarka.

Høyløene på elveholmene er viktige dokumenter fra den tradisjonelle bruken av ressursene i dette elveslettelandskapet.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av grunnfjellsbergartene øyegneis og Trysil-granitt. Dette har imidlertid liten betydning for vegetasjonen i området, da fjellgrunnen ligger under mektige elveavsetninger – vesentlig bestående av grus, sand og siltholdig sand (kvabb). Nesodden er en forholdsvis høy sand- og grusrygg som står igjen ute i Trysilelva.

Den søndre del av området har kvaliteter og utformingen som et delta. Gamle elveløp, elveører, kanaler og evjer preger områdene inntil elva. Flommarksskog dekker ganske store arealer, særlig i den søndre delen av området og på elveholmene. Sumpområdene og flommarksskogen på Enga er beskrevet inngående under. På

elveholmene er det mye av den samme vegetasjonen, men er noe mer artsfattig og mer fastmarkspreget. Her finner vi halvåpne sauebeiter med tresetting av bjørk, gråor, hegg, vierarter og gran på mer stabile fastmarksarealer. Feltsjiktet domineres av sølvbunke, mjødurt, engsoleie, engforglemmegei, ballblom, enghumleblom, myrfiol og tepperot. Vegetasjonen er preget gjødslingen fra elva.

Ved Strandvoll er det frodige vegkanter som ble beitet tidligere. I nordre del av området er det flere mindre dammer i kulturlandskapet. Disse er forholdsvis rike, med arter som bekkeblom, mjødurt, myrhatt, tjønngras, rød jonsokblom, engsoleie, slåttestarr og flaskestarr i kanten.

På østsida er det en del tørrenger, dels blir disse beitet av hest (som ovenfor Sørby), dels er de i gjengroing – som i terrassekantene ned mot elva nord for Nes. Det sistnevnte området ble nærmere undersøkt, og her var det forholdsvis rik tørrengvegetasjon med arter som gjeldkarve, markjordbær, ryllik, engsmelle og skogstorkenebb.

Stabile fastmarksarealer på elveholmene nord for Strandbygda som beites av sau.

Biologiske verdier: Naturtypelokaliteten Enga innbefatter områdene på begge sider av elva nord for sagbruket/Øverbygda. Den er gitt verdien svært viktig (A), og beskrevet slik av Haugan & Often (1992): ”*Hetrogent flommarksområde med bl.a gråorheggeskog, vierkratt, starrenger, dammer, gamle beiter, mudderbanker og elveørvegetasjon. Starrsumpene er tildels preget av kravfulle arter med bl.a. gulstarr, stolpestarr, flaskestarr, kornstarr, klubbestarr og nebbstarr. Sistnevnte er meget sjelden i Hedmark. Stedvis er det tilløp til starrsump av rik utforming. Her vokser det stolpestarr, mannasotgras, myrklegg, kongsspir, blåtopp, gulstarr og kornstarr. Ute i elveleiene er det enger med vasssoleier, tusenblad, duskelvemose og klovasshår. "Kanalen" som går langs riksveg 26 fra utløpet i hovedelveløpet, og*

nordover til begynnelsen sør for Rogland skiller seg ut pga. sin stabilitet i forhold til de andre elveløpene. Dette elveløpet er også mer eutrofiert enn de andre."

Også elveholmene nord for Strandbygda og dammene i nordre del av området kvalifiserer trolig til å ha status som naturtypelokaliteter, i det minste er disse av lokal verdi – elveholmene med aktiv sauebeiting skal trolig ha verdi viktig (B).

Ved Nordgaard i Øverbygda er det nyere funn av dundå (EN) og smalfrøstjerne (VU) på tørrbakke (Artsdatabanken 2008).

Flommarksområdene er viktige hekkeområder for våtmarksfugl, bl.a. for grasender og vadefugl. Pga de store vannstandsvariasjonene er områdene imidlertid viktigere som rasteområde under trekket vår og høst. Ved befaringen i midten av oktober 2007 ble det bl.a. registrert 60 sangsvaner (NT), 50 stokkender, 5 krikkender og 1 stjertand (NT) i mudderbankområdet sør for Enga.

Kulturhistoriske verdier: De kulturhistoriske verdiene er ikke like åpenbare i dette området. Kulturminner og bygninger knyttet til den tradisjonelle utnyttelsen av elveholmene er kanskje de viktigste verdiene, sammen med eldre, godt bevarte bygningsmiljøer på Oljonsgården og Søndre Sørby i Øverbygda. Det er potensial for steinalderfunn langs elva.

Godt bevarte og vedlikeholdte bygninger fra 1700-tallet i et tett tun på Søndre Sørby i Øverbygda.

Skjøtselsråd: Det er viktig at sauebeitingen holder fram på elveholmene, og arealet som beites kan med fordel utvides. Fortsatt bør det ryddes forsiktig i området, særlig bjørk og vier bør tas. Gjenopptaking av storfebeite på Enga bør prioriteres høyt. Også øyene på østsida av bør få hevd i form av beite igjen.

Verdisetting: De biologiske verdiene i området er store, og hovedsakelig knyttet til flommarksmiljøene på Enga og elveholmene nord for Strandbygda. Verdiene er dels kulturbetingede/beitebegunstigede, dels er de ikke skjøtselsbetingede. Trolig er det større verdier knyttet til tørrenger/tørrbakker i Øverbygda enn det som er dokumentert.

De kulturhistoriske verdiene er mindre, men ikke ubetydelige – da dette er et spesielt elveslettelandskap med lang kontinuitet i tradisjonell ressursutnyttelse, og med enkelte bevaringsverdige bygningsmiljøer.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	M
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M-S	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M-S		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.9 Åmot kommune

3.9.1 Bergslia (Åm1)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Midt-Østerdalen (9.6)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd/skogbygd

Størrelse: 663 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 15.10.2007

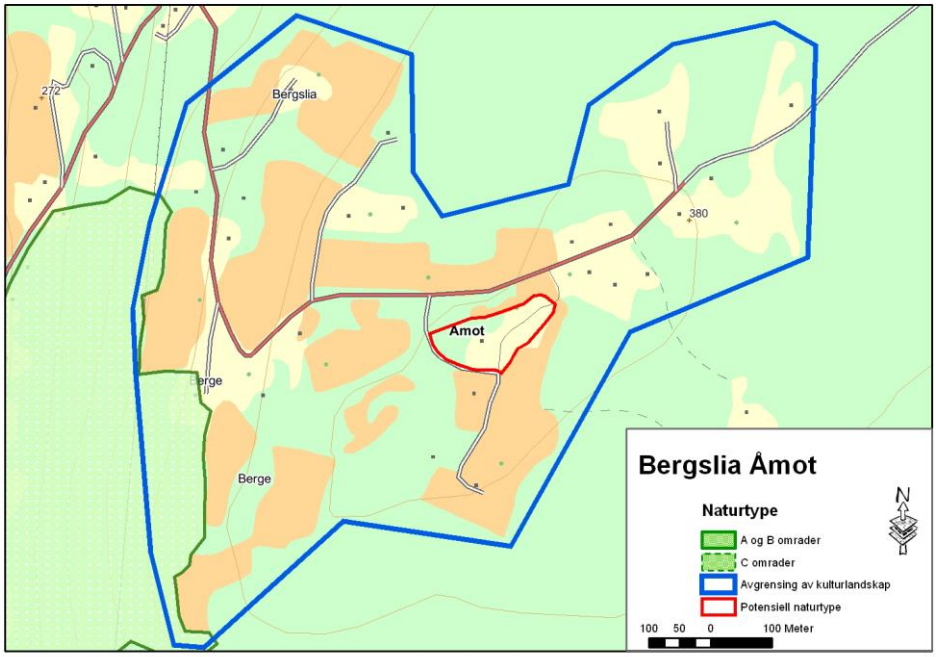

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beliggenhet/avgrensning: Bergslia ligger øst for Glomma ca 5 km sør for Rena sentrum. Grenda er et godt definert landskapsrom, omgitt av barskog mot øst og blandingsskog og lauvskog i lia ned mot Glomma i vest. Avgrensningen avviker noe fra den kommunen har foreslått, som også tar med seg gårdene innenfor elvesletta langs Glomma. Men vi oppfatter selve Bergslia, dvs grenda på platået ovenfor disse gårdene, som et naturlig avgrenset område. Landskapet endrer vesentlig karakter ned mot Glomma, hvor det er et elveslettelandskap med store gårder i kanten mot utmarka.

Beskrivelse/hovedtrekk: Ei lita jordbruksgrend som ligger høyt og fritt i den vestvendte lia øst for Glomma. Størrelsen på brukene varierer en del, men de fleste er mellomstore. Jordbruksdrifta er for det meste basert på kornproduksjon, men også minst ett bruk med husdyrhold. I randområdene er det enkelte nedlagte småbruk/husmannsplasser. Arealer med naturbeitemark og hagemark er stort sett i gjengroing, men et større område på Holsethaugen holdes i hevd med storfebeiting.

Lite, harmonisk tun på Bergslia med godt vedlikeholdte, eldre tømmerbygninger.

Eldre bebyggelse er i god stand. Det er noe tilbygg og fornyelse på våningshusene. Organisering delvis i tunform. Innslag av moderne bygninger for dagens drift. Flere tufter etter tidligere bygninger finnes. Det er registrert minst en hustuft som kan stamme fra yngre jernalder/middelalder i området.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av hovedsakelig av sandstein, men ei åre med kalkstein fra biriformasjonen (Bjørlykke 1976) går gjennom den søndre delen av området. Dette gjør at vegetasjon og flora er mest interessant i denne delen. Bl.a. er det nede i lia registrert både edellauvskog med alm og hassel, samt ei lita kalktørreng med arter som hjertegras, vill-lin og fuglestarr (Gaarder m.fl. 1994). Dette er imidlertid utenfor det avgrensede kulturlandskapsområdet.

De fleste naturbeitemarkene og hagemarkskogene er i gjengroing. Kulturmarksvegetasjonen i området er generelt middels rik. To områder ble nærmere undersøkt. En gjengroende ospehage med en del rydningsrøyer øst for Berger hadde innslag av hassel i busksjiktet og naturengarter som finnskjegg, blåklokke, knollerteknapp, småengkall, tepperot og gulaks. Området må igjen beites skal det kvalifisere til naturtypelokalitet.

Et storfebeite på det store røysfeltet ved Holsethaugen var i god hevd og med intermediær engvegetasjon. Beitet er delvis tresatt med bjørk, osp, gran og furu – og har hagemarkpreg i partier. Av naturengarter ble bare blåklokke og hvitmaure registrert, men registreringene foregikk seint på sesongen.

Fra feltet med rydningsrøyser fra jernalder/middelalder på Holsethaugen. Hagemarka var beitet av storfe, og hevden var god. Floraen var artsfattig, men som en skjøttet hagemark skal lokaliteten ha verdi viktig (B) som naturtype.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene knyttet til jordbrukets kulturlandskap i området er generelt små i dag, men har nok vært langt større før gjengroingen av naturbeitemarkene og hagemarkene begynte. Datasettet med naturtypelokaliteter fra Åmot kommune er ikke ferdig kvalitetssikret og lagt ut på Naturbase. Kommunen kan imidlertid opplyse at det ikke er gjort xx . Artskart viser ingen funn av rødlistearter innenfor området, men har bl.a. flere funn av kåltistel (NT) fra Glomstad. Dette er en lokalt vanlig art i Åmot (Gaarder m.fl. 1994), men som er sjelden på landsbasis. Potensialet for at den finnes også i Bergslia er stort.

Kulturhistoriske verdier: Det er registrert et stort mangfold av kulturminner i området, og verdien av området vurderes som høy av fylkeskommunen. I tillegg til det store røysfeltet på Holsethaugen, er det registrert gravminner, veifar og jernutvinningsanlegg. Fra nyere tid finnes spor etter kalkovn. Røysfeltet med spor etter gammelt jordbruk på Holsethaugen er ryddet og skiltet. Tilstanden for nyere tids kulturminner synes god. Uthusene har større autentisitet enn bolighusene. Uthusene er noe endret etter skiftende driftsbetingelser, men er ikke modernisert vesentlig.

Skilt med informasjon om kulturhistorien i området er satt opp ved røysfeltet på Holsethaugen.

Skjøtselsråd: Det viktigste skjøtselsrådet for området er gjenoppta hevden av tidligere beitede, ugjødslede/lite gjødslede enger, naturbeitemark og hagemark. Fortsatt beite av røysfeltet på Holsethaugen er viktig. Dette området må ikke gjødsles.

Verdisetting: Kulturverdiene er noe større enn naturverdiene i området. De største kvalitetene er knyttet til førreformatoriske kulturminner som gravrøyser, rydningsrøyser, hustufter og jernutvinningsanlegg. Løseth (1994) vurderte verdien av området til klasse 3 (registrerte kulturlandskap/lokal verdi). Vi mener at særlig de kulturhistoriske kvalitetene og potensialet for viktige naturtypelokaliteter pga rik berggrunn tilsier at området skal ha høyere verdi.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	M-S	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L-M	Størrelse	L-M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.9.2 Øvre Åsbygda (Åm2)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Midt-Østerdalen (9.6)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd/skogbygd

Størrelse: 225 daa

Undersøkt/kilder: Helge Fjeldstad 21.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Øvre Åsbygda ligger om lag 5 km vest for Rena sørøst for Skramstadsetra. Kommunen har avgrenset et areal på vestsida med tre gårdsbruk, hvorav to er i drift.

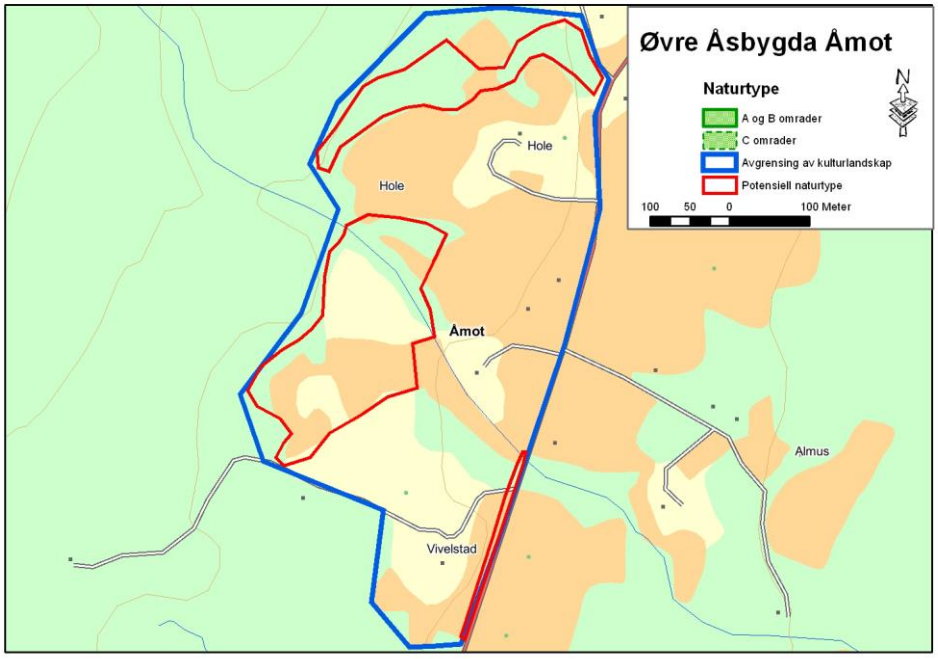

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Øvre Åsbygda ligger på vestsida av Østerdalen og omfatter et åpent og solrikt område hellende slakt mot sørøst. Området ligger i en aktiv jordbruksbygd med bl.a. stor jordbærproduksjon. På de aktuelle brukene drives det også med hest og sau og store beiter inngår. Beitetrykket på de inngjerdede arealene er godt, men eksisterende og trolig tidligere kunstgjødsling av arealene medfører at de biologiske verdiene er begrenset.

Eldre, moderniserte bygninger og få nye bolighus. Nyere tilbygg til eldre driftsbygninger. Sterke tundannelser, men disse er ikke lett synlige. Driftsbygningene er mindre endret enn bolighusene.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området er kalkstein/sandstein og skifer. Dette gir grunnlag for en rik karplanteflora. Mektige breelvavsetninger på denne berggrunnen vil imidlertid kunne moderere denne virkningen. Potensialet i området er tilstede, og dette bekreftes ved forekomst av artsrik vegkant ved hovedvegen.

Denne hadde arter som flekkgrisøre, tiriltunge, prestekrage, engnellik, teiebær, skogstorknebb, ballblom, tveskjeggveronika, rød jonsokblom, knollerteknapp, markjordbær og rødknapp.

Artsrik vegkant ved hovedvegen.

Steingjerder omkring beitemarka.

På bruket i sør var innmark og utmark gjengrodd med høgstaudevegetasjon, lauvoppslag og gran. Bare på driftsvegen som gikk innover var det rester etter tidligere beite, og her vokste bl.a. flekkgrisøre, tiriltunge og tveskjeggveronika. Hestebeitet virket oppgjødslet og biologisk lite interessant. Sauebeitet nord for dette ble i følge grunneier ikke gjødslet i dag, men fravær av kravfulle naturengarter tydet på at dette hadde vært gjort tidligere. Bare i utkanten av dette ble det sporadisk registrert arter som harerug og blåklokke. For øvrig var det et variert og godt beitet areal. I nordvest var det nylig opparbeidet et sauebeite, men dette ble ikke oppsøkt.

Biologiske verdier: Området er ikke tidligere kartlagt. Det er heller ikke registrert rødlistearter i området. Området har potensial for en rik karplanteflora og en artsrik vegkant bør vurderes til regionalt viktig (B) etter håndboka i naturtypekartlegging.

Restaurert dam i beitemarka.

Kulturhistoriske verdier: Området er rikt på jordbruksrelaterte kulturminner: murer og rydningsrøyser, kraftig eldre steingjerde, og innslag av nyere inngjerdinger. Bru og klopp i forbindelse med dam. Spor etter eldre masseuttak. Området er rikt på utmarksrelaterte kulturminner. Grunneier opplyser om at bekken som renner gjennom området var opprinnelig gravd fra Skramstadsetra tilbake på 1700-tallet. Langs denne er det rester etter tre sager.

Skjøtselsråd: Beitetrykket i området bør opprettholdes, men bruk av kunstgjødsling bør unngås.

Verdisetting: Øvre Åsbygda er et variert jordbruksområde med velskjøttede beitemarker beliggende omkring intensivt drevne åkrer. Spredt i området finnes rester

etter verdifulle engsamfunn, bl.a. langs hovedvegen i øst (artsrik vegkant). Av kulturhistoriske verdier får området middels eller høy verdi for sjeldenhet, mangfold og undervisning/forskning. Det er de jordbruksrelaterte kulturminnene som trekker verdien opp.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	M
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M	Størrelse	L		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	L-M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.9.3 Blikberget (Åm3)

Landskapsregion: Skogtraktene på østlandet (07), underregion Skogbygdene i elverum og Trysil (7.26)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd/skogbygd

Størrelse: 510 daa

Undersøkt/kilder: Stabbetorp & Often m.fl. 2004, Gaarder, Jordal & Melby 1994, Helge Fjeldstad 21.06.2007.

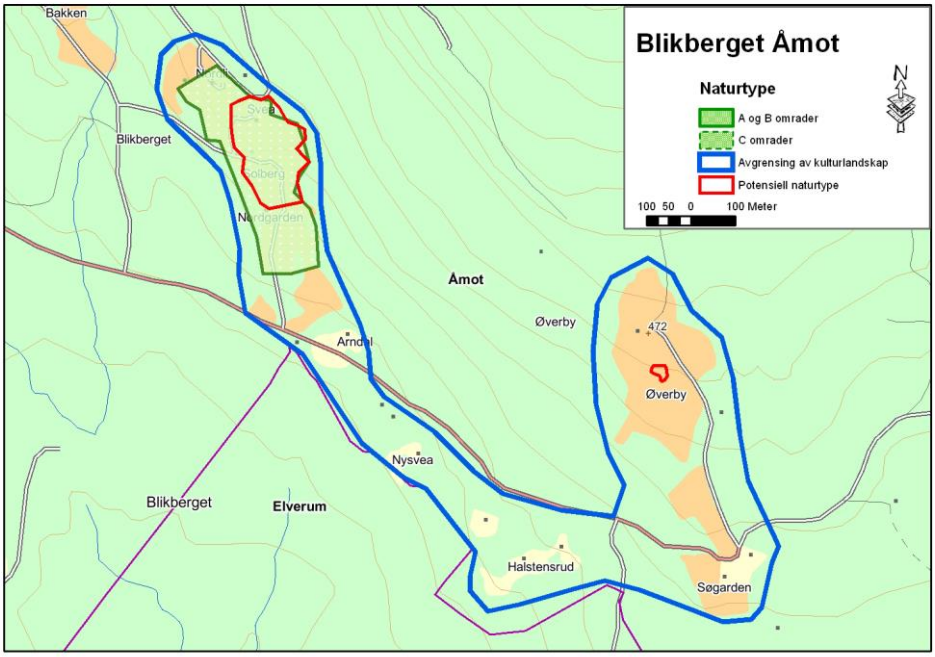

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Området Svea ved Blikberget med artsrike engsamfunn.

Beliggenhet/avgrensning: Blikberget ligger om lag 15 km øst for Rena i Julussdalen på grensen mot Elverum. Kommunen har avgrenset et større skogsområde som forbinder områdene Øverby/Søgarden og Svea/Solberg.

Beskrivelse/hovedtrekk: Blikberget er ei lita bygd som består av en håndfull gårder som ligger oppe i den sørvestvendte lisida under Godåsen. Marka er rik og sammen med gunstig eksposisjon gir dette grunnlag for en rik flora. Mange av husene er fraflyttet og på de engene som slås i noen grad gjøres dette av eksterne brukere. På østre del av området er det noe kornproduksjon, men det i vest er ekstensiv grasproduksjon.

To atskilte områder med flere bruk på hvert. Bygningstypene er de vanlige på småbruk. Lite nye hus, men moderniserte bolighus i bruk. Uthusene er bare delvis i bruk. Uthus og fjøs virker å være i god stand, men trenger vedlikehold.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnskartet for området angir fattig sandstein, men vegetasjonen tyder på innblanding av rikere bergarter. Om deler av området i vest skriver Stabbetorp & Often (2003) bl.a.: *" Det er flere små bruk med flekker med ekstensiv og artsrik natureng og naturbeite, Den mest artsrike flekken er naturbeiterundt gårdene Solberg og Sveen. Her er det ganske stor variasjon fra tørre bakker til flekker med fukteng. Området har aldri vært gjødslet (pers.medd. Oscar Heien 1996). Mange av artene er regionalt sjeldne, med solblom (*Arnica montana*), stortveblad (*Listeria ovata*), bakkesøte (*Gentianella campestris*), vanlig nattfiol (*Platanthera bifolia*) og hjertegras (*Briza media*) som de mest interessante. Det ble i alt funnet fem orkideer på naturenga. Området har aldri vært gjødslet, og har*

årvist vært slått med ljå og siden beitet. Så vidt vi kjenner til er dette det rikeste området med gammel eng i Åmot kommune".

Artsrik eng med bl.a. solblom (VU), prestekrage, harerug og ballblom.

Ved besøk i området sommer 2007 opplyste grunneier på øvre bruk om at arealene ikke lengre ble beita, men han prøvde å slå noen av arealene hvert år. På Solberg, som kanskje har de største verdiene, ble det ikke lenger slått, men gjengroingen hadde ikke kommet langt.

Biologiske verdier: Vestre del av området har svært store verdier knyttet til slåtte-eng/naturbeite**.** Av rødlistearter er det registrert solblom (NT), brudespore (NT) og bakkesøte (NT). Det er ikke registrert naturtyper i området fra før, men området Solberg-Svea skal ha verdien svært viktig (A) i henhold til metoden for naturtype-kartlegging. En mindre eng på området Øverby bør kartlegges nærmere, og denne har trolig lokal verdi (C).

Kulturhistoriske verdier: Veier og far følger landskapet fint, også noen nyere veier. Lite synlige steingjerder og røyser. Middels potensial for automatisk fredete kulturminner. Svært stort potensial for utmarksrelaterte kulturminner.

Skjøtselsråd: Det er svært viktig å få til slått eller beite i området Svea-Solberg slik at mangfoldet opprettholdes og rødlisteartene ikke går ut.

Artsrike enger ned mot gården Solberg.

Verdisetting: Blikberget er naturskjønt område, solrikt beliggende med et stort biologisk mangfold knyttet til karplantefloraen. Funn av flere rødlistede planter er med å øke verdien. Hedmark fylkeskommune vurderer de fleste kriterier å ha middels verdi for kulturminner, men potensialet for funn av flere kulturminner er stort. Samlet vurderes området å være av nasjonal verdi, med størst vekt med de biologiske verdiene.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	M-S
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M-S		

Samlet vurdering: Klasse 1

3.10 Rendalen kommune

3.10.1 Lomnessjøens østside (R1)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Rendalen (9.2)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd

Størrelse: 532 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Bjørn Harald Larsen 20.06.2007

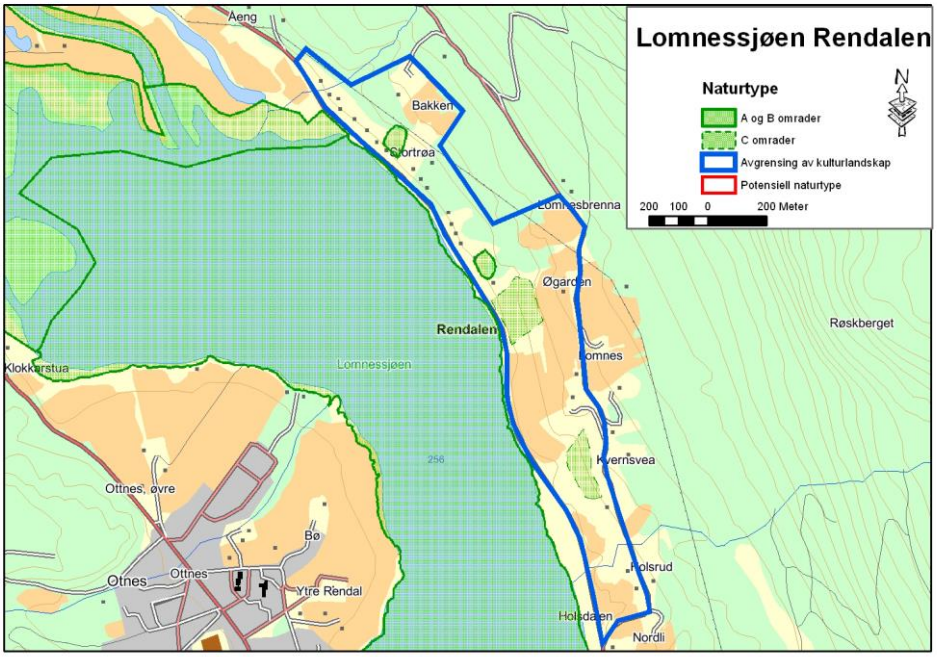

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beliggenhet/avgrensning: Lomnessjøen ligger søndre del av Rendalen kommune. Langs østsida av sjøen er det store jordbruksarealer i den vestvendte lia. Kommunen har avgrenset en del av disse, hovedsakelig på bakgrunn av naturtyperegistreringer og hvor det går beitedyr – dvs. de nordre, nedre delene av jordbruksområdene i området. Avgrensningen er problematisk, da kommunen har skilt ut to mindre arealer i nord som ligger atskilt fra resten av området. Hvis et helhetlig kulturlandskap skal avgrenses må enten arealene som ligger i mellom inkluderes, eller så må området snevres inn til det største området kommunen har avgrenset. Eventuelt kan også hele jordbruksområdet på østsida av innsjøen innlemmes, dvs også arealene med dyrket mark ovenfor grendevegen og områdene videre sørover langs vatnet. Vi har valgt å ta med husmannsplassene langs sjøen nord for hovedområdet, da disse har de største kulturhistoriske verdiene i området.

Utstu ligger høyt og fritt ovenfor beitebakkene og hagemarka på eiendommen. Dette er det typiske bildet av kulturmarka i området.

Beskrivelse/hovedtrekk: Åpne beitebakker og enger i den sørvendte lia langs østsida av Lomnessjøen. Mellomstore til store bruk i øvre del, mens det er husmannsplasser langs sjøen. Jordbruksdrifta er basert på grasproduskjon og husdyrhold. Sauebesetningene beiter hovedsakelig på overflatedyrket og noe gjødslet eng, mens gammel naturbeitemark og hagemark mellom innmark og utmark gror igjen. Et område med gjengroende hagemark har blitt ryddet for beite i det seinere.

Bygningsmiljøene på husmannsplassene langs sjøen har høy bevaringsverdi i seg selv, og i hvordan de er organisert innbyrdes. Gårdstunene på de større brukene oppe i lia er for det meste godt bevarte og vedlikeholdte. Standarden på bygningene på husmannsplassene er litt forskjellig. En del bygninger bærer preg av å ha stått ubrukt over lengre tid. Noen bygninger benyttes til fritidsboliger.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i selve området består av sandstein, mens øyegneis og granitt overtar like sør for området. Disse forholdsvis harde og mineralfattige bergartene gjør at området har en ganske fattig og triviell flora. Terrasseringen i beitebakkene kommer trolig av at det mektige laterale bresjøsedimenter med finkornet materiale her.

Hovedinntrykket av området er bratte, overflatedyrkede beitebakker som i varierende grad er preget av tidligere og nåværende gjødsling. Beitebakkene lengst nord i hovedområdet er de minst påvirkede og har den rikeste floraen (se under). Åkerreiner med lauvskog rammer inn teigene. I tilknytning til husmannsplassene enda lenger nord er det gjengroende tørrenger med enkelte varmekjære arter.

Lengst i sør har en gjengroende bjørkehage blitt ryddet for beiting de siste årene. Foreløpig bar vegetasjonen preg av at hevden hadde opphørt over en lang periode, men her kan det utvikles artsrike naturenger i de mest åpne partiene på sikt.

Sør for Utstu har det blitt ryddet i gamle hamnehager som var i ferd med å gro igjen med lauvkratt.

Biologiske verdier: Det er registrert 4 naturtypelokaliteter innenfor området; to viktige (B) og to lokalt viktige (C). Alle lokalitetene er kulturbetingede naturbeitemarker eller slåtteenger, men en lokalitet (Stortrøa) er i gjengroing. Det er ikke kjent rødlistearter fra området, men høstvasshår (NT) er vanlig i Lomnessjøen mellom Lomnes og sørenden av sjøen (Artsdatabanken 2008).

Kulturhistoriske verdier: Fylkesmannen vurderer verdiene i området som middels til store for alle kriterier. Det finnes dyrkingsspor fra nyere tid i området, og potensialet for å finne kulturminner knyttet både til jordbruk (rydningsrøyser og åkerreiner) og utmark er stort.

Skjøtselsråd: Fortsatt godt beitetrykk med sau eller storfe i beitebakkene er viktig, og på de biologisk viktigste arealene (registrert som naturtyper) må det ikke gjødsles. Fortsatt forsiktig rydding av mindre bjørk og andre boreale lauvtrær i hagemarkene sør for Utstu bør også fortsette.

Verdisetting: Naturverdiene i området er middels store, og knyttet til svakt gjødslede enger og hagemark. Potensialet for å videreutvikle verdiene er til stde gjennom økt rydding og beiting i søndre del – dels også ny bruk av arealer i gjengroing omkring husmannsplassene. De kulturhistoriske verdiene er også middels store, konsentrert rundt husmannsplassene i nordre del av området. Området er godt synlig fra rv 30.

Tun med flere gamle, små tømmerbygninger på plassen Stubbsvea.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M-S	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.10.2 Løkken-Brua og Bullbakkene (R2)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Rendalen (9.2)

Type kulturlandskap: Mangfold-landskap, dalbygd

Størrelse: 564 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Naturbase, Bjørn Harald Larsen 19.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området ligger langs rv 30 sør og øst for Øvre Rendal. Kommunen har avgrenset to områder; ett område ved Løkken og Brua, samt Bullbakkene – som går fra Bullmuseet til Bergset. Avgrensningen tar bare med seg beitebakkene og ikke gårdstunene i området. Vi har valgt å inkludere gårdstunene og sammenføye de to områdene. Dette gir en bedre avgrensning av området som et sammenhengende kulturlandskap, men det er ikke et klart definert landskapsrom – da det samme landskapet fortsetter både nordover og sørover dalen.

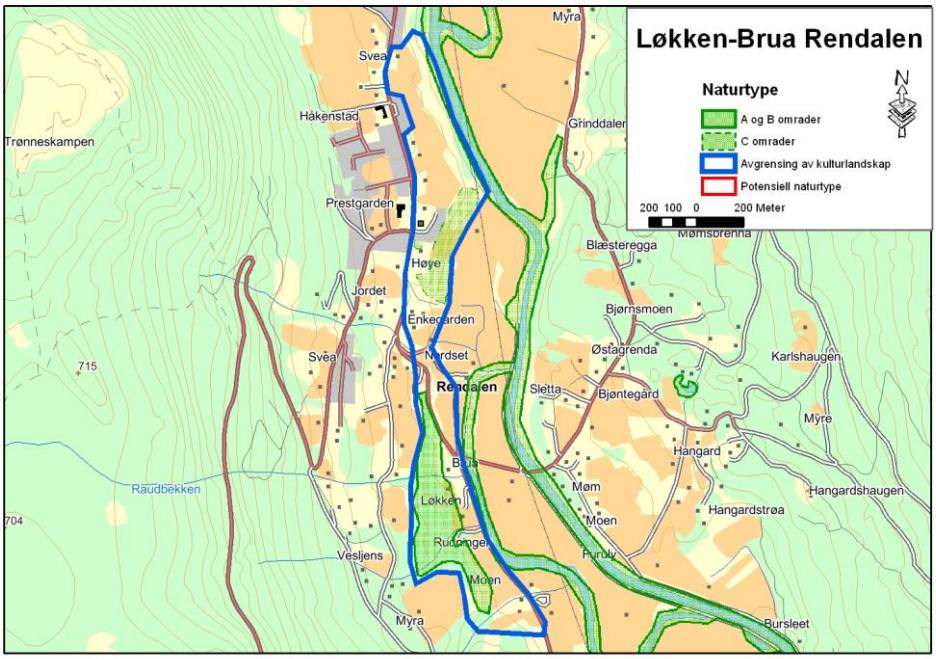

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Bratte beitebakker på terrasserte bresjøsedimenter langs Rena med gårdstun nedenfor (Løkken-Brua) og ovenfor (Bullbakkene-Høye-Bergset); godt synlige og dominerende i landskapet langs rv 30. Gårdsbrukene i området er små til mellomstore, med de største i nordre del. Jordbruksdrifta er basert på grasproduksjon og husdyrhold. Bakkene beites av sau og hest, men enkelte skifter i den nordre delen er i gjengroing.

Til dels meget verdifull bebyggelse av nasjonal interesse i den nordre delen av området, bl.a. listeført kirke fra 1759 og Rendalen gamle prestegård fra 1949. Det er for øvrig mange SEFRAK-registrerte bygninger som har regional og lokal kulturminneverdi. Bebyggelsen i området er en blanding av nyere og eldre bygninger, både bolighus, uthusbygninger og redskapsskjul. Noen eldre bygninger er modernisert. Det finnes flere kulturminner knyttet til jordbruksvirksomhet (mest rydningsrøyser), og noen nyere tids kulturminner bl.a. knyttet til bruk av bekker til klesvask, slakting og lignende.

Naturforhold/vegetasjon: Omkring Bergset og Øvre Rendalen er det et felt med kalkstein/dolomitt som dominerer geologien. I det kartlagte kulturlandskapsområdet ligger disse næringsrike bergartene et stykke under mektige lag med lakustrine avsetninger (avsatt i bredemt innsjø). Allikevel gir det tydelige utslag på vegetasjonen i området. Avsetningene består av finmateriale (silt, finsand mv), og vegetasjonen i beitebakkene i terrasseskråningene er tørkeutsatt selv om bakkene er hovedsakelig østvendte.

Ved Enkegarden og Høye ligger gårdstunene opp på terrassekanten. Her er beitebakkene tydelig preget av gjødsling, og beitetrykket er noe lavere enn i det søndre området.

Hevden er god på beitebakkene i søndre del av området, som beites av hest og sau. De nedre delene av beitebakkene her er imidlertid tydelig preget av gjødsling, mens de bratte partiene lenger opp er ugjødslede. Ved Høye og Bergset er alt beiteareal vært til dels gjødslet, men enkelte mindre flekker, i de bratteste partiene, har unngått kraftig gjødsling. Her er hevden noe svakere, og i partier manglende.

Beitebakkene har stedvis kalkkrevende engvegetasjon med dunhavreenger og lågurtenger med arter som dunkjempe, gjeldkarve, engknoppurt, flekkmure, sandarve, blåklokke, prestekrage, harerug, finnskjegg, gulaks, kattefot og hvitmaure. Best utviklet er dette ved Brua og ved Høye kirke. På disse stedene vokser også rødlistearten marinøkkel (NT). I fuktige sig kommer bl.a. hårstarr og gulstarr inn, og dette viser en tydelig kalkpåvirkning.

Biologiske verdier: Det er kartlagt tre naturtypelokaliteter i området. En stor lokalitet omfatter de sammenhengende beitebakkene fra Sersjanttrøa til Sørberget i søndre del av området. Denne lokaliteten har fått verdi svært viktig. Videre er det registrert to lokaliteter ved Høye som begge har lokal verdi; en beitebakke (svakt beitetrykk og gjødslet) og en småbiotop utenfor kirkemuren på Høye kirke. På sistnevnte lokalitet er bl.a. marinøkkel (NT) funnet. Med hevd i form av slått ville den siste lokaliteten fått høyere verdi.

Omkring Løkken og Brua er det godt potensial for funn av rødlistede, kalkkrevende beitemarkssopper. Forut for befaringen i september 2007 hadde det vært en

lengre periode med nedbør, og forholdene for denne organismegruppa var derfor dårlige.

De mest verdifulle delene av beitebakkene er de øvre partiene. Ved Brua beites bakkene av sau, og hevden er god. De nedre delene er til dels kraftig gjødslet, og her kommer nitrofile arter som stornesle og krushøymol inn.

Kulturhistoriske verdier: Det er store kulturhistoriske verdier knyttet til bebyggelsen i nordre del av området (særlig Høye kirke og Rendalen gamle prestegård), og den vurderes av være av nasjonal interesse. Automatisk fredete kulturminner er ikke registrert, og det er lite av nyere tids kulturminner. Det er potensial for steinalderfunn i området.

Skjøtselsråd: Det viktigste er at beitetrykket i bakkene mellom Sersjanttrøa og Sørberget opprettholdes på dagens nivå. For øvrig bør beiting gjenopptas på skifter uten hevd i nordre del. Lokaliteten ved Høye kirke skulle ideelt vært slått med ljå eller tohjuls slåmaskin. Ingen arealer bør gjødsles.

Verdisetting: De biologiske verdiene i området er store, knyttet til beitebakker med basekrevende vegetasjon. Verdiene er utelukkende skjøtselsbetingede, og de viktigste verdiene finnes på jordbruksarealer. De kulturhistoriske verdiene er også store, bl.a. med nasjonalt verdifulle bygningsmiljøer/bygninger (Høye kirke og Rendalen gamle prestegård). Området vurderes å være i grenseland mellom klasse 1 og klasse 2. De nasjonale verdiene som er påpekt av fylkeskommunen når det gjelder gårdsbebyggelsen, og Often m.fl. (2007) når det gjelder de beitede tørrbakkene i området, tilsier at området bør den høyeste verdien.

Langs bekken som kommer ned mellom Løkken og Brua finnes kulturminner knyttet til bruk av bekken i forbindelse med klesvask, slakting mv. Bakkene på Løkken beites av hest.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	L-M
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	L-M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M-S		

Samlet vurdering: Klasse 1

3.10.3 Østagrenda (R3)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Rendalen (9.2)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd

Størrelse: 804 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 19.09.2007

Beliggenhet/avgrensning: Østagrenda ligger på østsida av Rena i Øvre Rendalen. Avgrensningen følger i hovedsak den som kommunen har foreslått, men tar med kulturlandskapet også langs vegen til Sølen opp til Fjøshaugen – da dette henger naturlig sammen med det øvrige området. Med denne avgrensningen omkranses området av barskog mot nord og vest, mens Rena danner grense mot vest og sør.

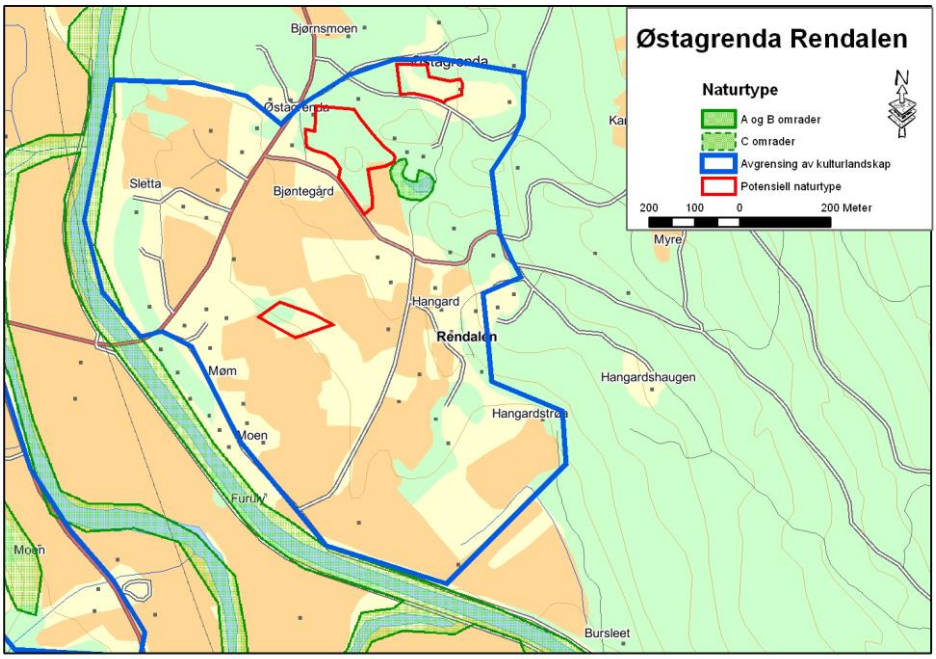

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Småskala dalbygdlandskap med dyrkede elvesletter, terrasserte beitebakker og ellers en veksling mellom forholdsvis store åkrer på gammel innsjøbunn, mindre hagemarker og små skogteiger. Området ligger lett synlig fra rv 30. Det er for det meste småbruk i grenda, men Bjøntegårdene er større bruk i solskråningene ned mot Rena. I randområdene er det husmannsplasser, mens det er store nydyrkingsarealer i søndre del. Kornproduksjon er viktig på elveslettene og flatene nedenfor Bjøntegårdene, mens mesteparten av jordbruksarealene beites ellers benyttes til grasproduksjon.

Gårdsbebyggelse med høy verneverdi, bl.a. den fredete Bjøntegårdstua som skal være fra 1500-tallet, og flere andre 1700-talls bygninger. Store eldre låvebygninger, samt noen nyere redskapshus. Hustufter ble registrert bl.a. i bjørkehagen nord for Nordre Bjøntegård. Barfrøstua på Glomdalsmuseet er herfra. Det er flere eksempler på fine, klart og stramt organiserte tundannelser i området. På de største gårdene er det frukthager og prydhager. Våningshus er ofte modernisert. Både førreformatoriske og nyere tids kulturminner tilknyttet jordbruksvirksomhet finnes.

Naturforhold/vegetasjon: Det går et skille mellom rike kalkområder (dolomitt) og fattigere sandsteinsgrunn midt i området. Dette gjør at det vest for Bjøntegård-Vesleleet er innslag av kalkkrevende vegetasjon, mens det er mer triviell vegetasjon i østre deler. Imidlertid er det også her mektige lakustrine avsetninger (avsatt i kanten av en bredemt innsjø) som kamuflerer effekten av berggrunnsgeologien. Avsetningene består av finmateriale (silt, finsand mv), og vegetasjonen i de vestvendte beitebakkene i terrasseskråningene er svært tørkeutsatt.

Med unntak av Mømbgårdene, ligger gårdsbebyggelsen oppe på terrassekanten eller inn mot skogen, mens det er beitebakker i terrasseskråningen og kornarealer på elvesletta langs Rena.

I alt ble tre enkeltlokaliteter nærmere undersøkt mht til naturtyper og flora. En bjørkehage ved Nordre Bjøntegård (32V PP 1032 6304) ble beitet av sau og hadde enkelte fine naturengpartier. Her ble det bl.a. funnet et par vanlige beitemarkssopper (vorterødskivesopp og engvokssopp), samt naturengartene hvitmaure, aurikkelsveve og legeveronika.

Hagemark beitet av sau på Nordre Bjøntegård. Her ble det registrert både hustufter og rydningsrøyser.

Vest for Fjøshaugen (32V PP 1044 6325), langs vegen mot Sølen, ble det registrert ei gjengroende tørreng med bl.a. god forekomst av den sårbare arten smalfrøstjerne. Enga må få fornyet hevd skal arten overleve på sikt. Andre registrerte naturengarter var dunhavre, hvitmaure, legeveronika og blåklokke.

Beitebakkene nedenfor Søndre Bjøntegård er svakt gjødslede, men har innslag av naturengvegetasjon i de bratteste partiene. Her var det veksling mellom tørr enghavreeng med sølvmure, engnellik (regionalt uvanlig art)og tiriltunge, og noe friskere lågurteng med arter som gjeldkarve, dunkjempe, kjerteløyentrøst og blåklokke. De beites av storfe og hest, og hevden er god.

Biologiske verdier: De biologiske i området er middels store, og for det meste knyttet til et kulturlandskap i aktiv bruk. Det er kartlagt en naturtypelokalitet innenfor området fra tidligere. Skomakertjørna er et lite skogstjern med flytetorv i kantene, hvor det er registrert forekomst av småsalamander (NT). Vegetasjonen langs kanten er forholdsvis rik med bl.a. selsnepe (nær sin nordgrense på Østlandet)og myrhatt.

Utenom funnet av smalfrøstjerne (VU) i dunhavreenga vest for Fjøshaugen er det ikke kjent forekomster av rødlistede karplanter i området.

Beitet tørreng nedenfor Søndre Bjøntegård hvor det bl.a. vokser engnellik – en regionalt uvanlig art. Dette viser at jordsmonnet er noe baserik.

Kulturhistoriske verdier: Bygningsmiljøene er spesielle og godt bevarte med flere fredete hus. På en åkerholme sør for Nordre Bjøntegård er det en eller to gravhauger som ikke er registrert. For øvrig finnes et felt med rydningsrøyser fra jernalder/middelalder og tuft/spor etter middelalderkirke/kirkegård ved Bjøntegård.

Det er steingjerder og gamle vegfar i området. Den kjente samiske runebommehammeren ble funnet i området.

Skjøtselsråd: Generelt vil det være positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger. Særlig viktig er det at tørrenga vest for Fjøshaugen får hevd igjen. Beitebakkene mellom Bjøntegård og Mømb bør ikke gjødsles, spesielt ikke de nordlige delene. Viktig at bjørkehagen ved Nordre Bjøntegård fortsatt beites.

Gårdstunet på Nordre Bjøntegård sett sørfra. Det finnes både SEFRAK-registrerte bygninger og fredete hus på tunet.

Verdisetting: Kulturverdiene i området er store, og bygningsmiljøene har høy verneverdi. Stort mangfold av kulturminner fra et ganske stort tidsspenn. De biologiske verdiene er noe mindre, men ikke ubetydelige og med flere restaureringsområder. Området er et klart Klasse 2 område, og med noe større biologiske verdier kunne det også oppnådd høyere verdi.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M-S	Undervisning/forskning	L
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	L	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	L-M
Sjeldenhet	M	Størrelse	M		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.10.4 Haugset (R4)

Landskapsregion: Østerdalene (09), underregion Rendalen (9.2)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd

Størrelse: 504 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 08.10.2007

Beliggenhet/avgrensning: Haugset ligger på østsida av Rena ca 2 km nord for Øvre Rendalen. Avgrensningen følger i all hovedsak den kommunen har foreslått. Området omkranses av barskog mot øst, og blandingsskog i de bratte bakkene ned mot elvesletta langs Rena i øst. I nord og sør er det bekkedaler med lauv- og blandingsskog som er naturlige skiller i landskapet.

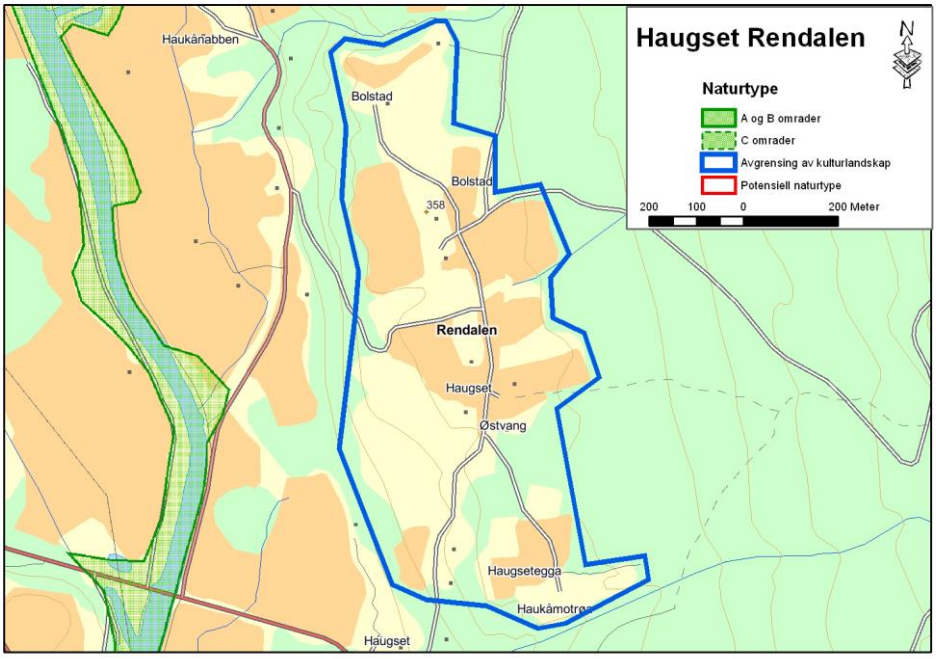

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Småskala dalbygdlandskap på et platå av mektige bresjøsedimenter et stykke opp i lia på østsida av dalen. De bratteste terrasseskråningene er ikke dyrket opp, men i de litt slakere områdene ved Nordistu Haugset og Gammelstu Haugset blir det dyrket gras, og etterbeitet med storfe og sau. Mange åkerholmer og åkerreiner med små lauvskogslunder. Også noen mindre arealer med naturbeitemark finnes, men disse er gjødslet.

Gårdstunene har innslag av både nye og gamle hus og ligger karakteristisk på høydepunktene i landskapet. Gamle driftsbygninger bærer preg av å være tilpasset skiftende behov gjennom tidene. Stabburene er velholdte. Våningshusene er i god stand, men er ofte ombygd. Uthusene er i dårligere stand, men har beholdt mer av sin autensitet. Tunorganisering med klart skille mellom tun, hage og mark. Det er både nye og gamle steingjerder i området, samt veger og vegfar.

Tun med gamle, velholdte tømmerbygninger plassert på høydedrag er typisk for området, og representativt for gårdbebyggelsen i dalbygdene i regionen.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen består av sandstein, som gir opphav til et forholdsvis fattig jordsmonn. Også i dette området er det mektige lakustrine avsetninger (avsatt i kanten av en bredemt innsjø) over berggrunnen, og dermed får den mindre å si for vegetasjonen. Avsetningene består for det meste av finmateriale, og vegetasjonen i de vestvendte beitebakkene i terrasseskråningene er tørkeutsatt.

Vegetasjonen i området er forholdsvis fattige, men har innslag av enkelte noe mer varmekjære og krevende arter. I den bratte vestvendte lia ned mot elvesletta langs Rena er det flere holt med store, grove osper og bjørker, dels også gråor. Dette er viktige habitater for spetter og andre hullrugere.

Det ble gjort stikkprøvemessige undersøkelser av flere lokaliteter i området. Et lite, svakt gjødslet hestebeite nord for vegen på Nordre Bolstad var sølvbunkedominerte i partier og hadde innslag av enkelte vanlige naturengarter (tepperot og finnskjegg). Like nord for dette beitet var det et steinete, noe kraftigere gjødslet storfebeite på Kvernmoen. Her var det lignende vegetasjon, men her kom det inn hårsveveenger, ryllik og legeveronika på tørre steder i skogkanten. På dette beitet var det flere mindre inngrep i marka. Noen småflekker med tørreng i bakkene nedenfor Nordre Bolstad ble også befart. Av registrerte arter på denne lokaliteten kan nevnes blåklokke, kvastsveve, ryllik og tveskjeggveronika. Sølvbunke dominerte på flatere partier og i forsenkninger.

Biologiske verdier: De biologiske i området er små. Naturbeitemarkene er enten gjødslet eller i gjengroing. Hagemark i hevd ble ikke registrert. Det er ikke kartlagt

prioriterte naturtyper i området, og det er ikke kjent registreringer av rødlistearter her.

Steinrikt storfebeite på Kvernmoen. Beitet var gjødslet, men hadde små naturengflekker på knauser i kantene.

Kulturhistoriske verdier: Tunorganisering på markerte høydedrag er en viktig kvalitet i området, og det finnes også noen gamle, velholdte tømmerbygninger. Det skal være gjort gravfunn fra jernalder i området, og flere nyere tids kulturminner er registrert.

Skjøtselsråd: Primært er det ønskelig at arealene med naturbeitemark ikke lenger gjødsles, samtidig som de tørrengarealene som ikke lenger er i bruk får fornyet hevd i form av beite.

Verdisetting: Verken natur- eller kulturverdiene i området er spesielt store, og området utmerker seg ikke spesielt når det gjelder bygningsmiljøer, kulturminner eller naturtyper. Kvalitetene er knyttet til karakteristiske tun med en del eldre bebyggelse på markerte høydedrag, samt tørrengvegetasjon og ospeholt. Dette gir ikke grunnlag for høyere verdi enn Klasse 3.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	L-M	Inngrep/påvirkning	L	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	L	Størrelse	L-M		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 3

3.11 Tolga kommune

3.11.1 Hodalen (To1)

Landskapsregion: Østerdalene (9), Nord-Østerdalen(710)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, fjellbygd

Størrelse: 2783 daa

Undersøkt/kilder: Helge Fjeldstad 20.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Hodalen ligger i om lag 14 km øst for Tolga . Kommunen har figurert ut aktuelle beiteområder spredt i området. Vi har innlemmet dette i et storområde som foruten kulturmark også inneholder en god del utmark.

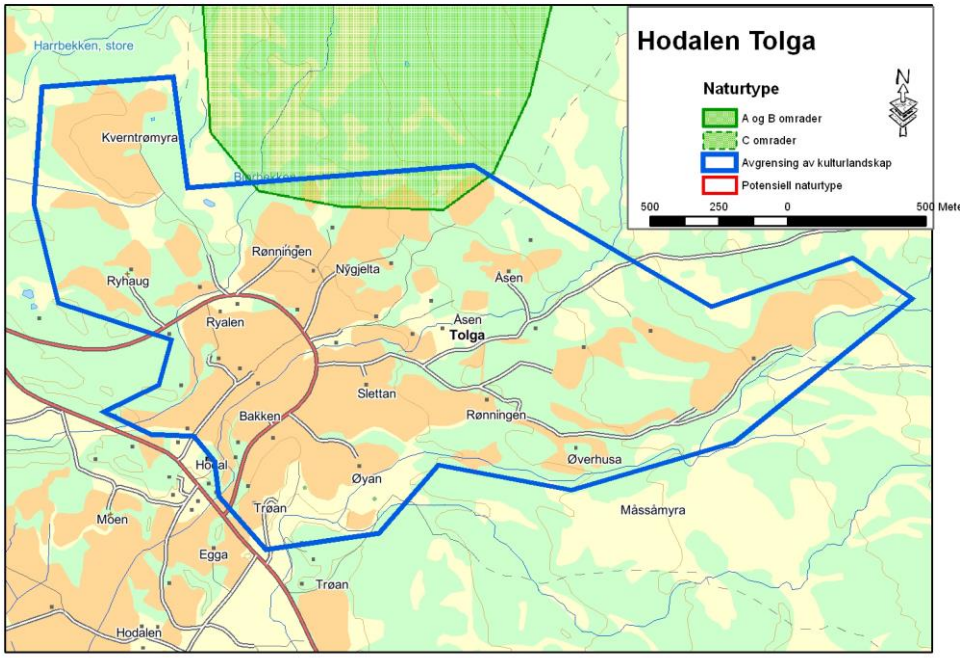

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Hodalen er en fjellbygd som ligger vendt mot sør på nordsida av dalføret. Hovedtrekkene i landskapet er at det er åpent med vidt utsyn, men marka er småkupert og sammen med en frodig vegetasjon gir dette mange rom over små avstander. Hodalen er en aktiv fjellbygd med husdyrbruk og grasproduksjon. Beitemarka i området er i hovedsak oppgjødslet og intensivt drevne, mens perifere beitemarker i utkanten er i ferd med å gro igjen.

Rikt gardsmiljø med bygninger fra 1600-, 1700- og 1800-tallet, mange SEFRAK-registrerte og med høy verneverdi. Også setrer finnes innenfor området. Kapellkirke fra 1934, og gammel skolestue med verneverdi. Steingjerder er et markant trekk i kulturlandskapet.

Gjengroende enger og gamle bygningsmiljøer med steingjerder.

Nyere, oppgjødsla beite i kombinasjon med skogsbeiter fra Åsen.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen er rik og består av fyllitt og glimmerskifer. Dette gir grunnlag for en frodig vegetasjon. Det er avsatt mektige breelvsedimenter i området og på slike rygger har vegetasjonen et langt fattigere preg. Det ble foretatt befaring opp mot Åsen sentralt i området. Inntrykket var at de mindre

beitene samt utmarka mellom gårdene var gjengrodd, mens et større, nyanlagt beite ved Åsen var oppgjødslet og biologisk lite interessant. Det ble også sjekket et beite nede i bygda ved gården Ryalen. Her var beitene i god hevd, men var artsfattige og hadde trolig vært utsatt for gjødsling tidligere. Alle aktuelle beiter ble ikke sjekket ut, og det kan derfor være interessante områder selv om dette ikke ble registrert ved befaringen.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene i området er begrensede. I Naturbase er det ingen registrerte lokaliteter. I Artskart finnes det ca 100 år gamle registreringer av rødlistearter som fjellnøkleblom (NT), småsøte (NT), brudespore og blodmarihand (NE) (Artsdatabanken 2008). Dette viser at området har potensial og bør sjekkes nærmer.

Naturskjønne, men biologisk lite interessante beitemarker ved Ryalen.

Kulturhistoriske verdier: Det er flere gamle vegfar i området. Funn av spydspiss i innmark, under Haug jernvinneanlegg fra jernalder/middelalder nær innmarka under Ryhaug vest i området. Også løsfunn (spyd og sverd) er registrert. Disse bør ses i sammenheng med navnet Blestermyra. Spor etter objekter langs bekken, potensial for kverner og kjølehus. Bygningsmasse stort sett tatt godt vare på. Tilstand for automatisk fredete kulturminner er ukjent.

Skjøtselsråd: Det er positivt å utvide arealet som beites, men dette bør konsentreres om ugjødslede beiter/enger.

Verdisetting: Området har potensial for rikt mangfold, men intensiv jordbruksdrift på enkelte arealer og gjengroingsproblematikk begrenser dette. Hedmark fylkes-

kommune gir kulturminner/kulturmiljøene stor verdi på de fleste kriterier. Spesielt er det mange gamle bygninger samt kulturlandskapet som trekker opp.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	M
Representativitet	M-S	Helhetlig landskap	S	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	M-S	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	M
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	M		
Mangfold	M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.12 Tynset kommune

3.12.1 Bjørgan (Ty1)

Landskapsregion: Dal- og fjellbygder i Trøndelag (27), underregion Kvikne (27.02)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap/mangfold-landskap, fjellbygd

Størrelse: 4602 daa

Undersøkt/kilder: Often m.fl. 2007, Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 18.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Bjørgan ligger på østsiden av dalen like sør for Kvikne kirke. Området omfatter dalsida fra kirka og sørover til Storvangen innetter Yadalen. Kommunen har gitt en vid avgrensning, særlig mot øst – som tar med store utmarksarealer pga at disse blir beitet. Vi mener det er riktig å ta med en del av den best hevdede utmarka inntil innmark i dette området, men har snevret inn området noe.

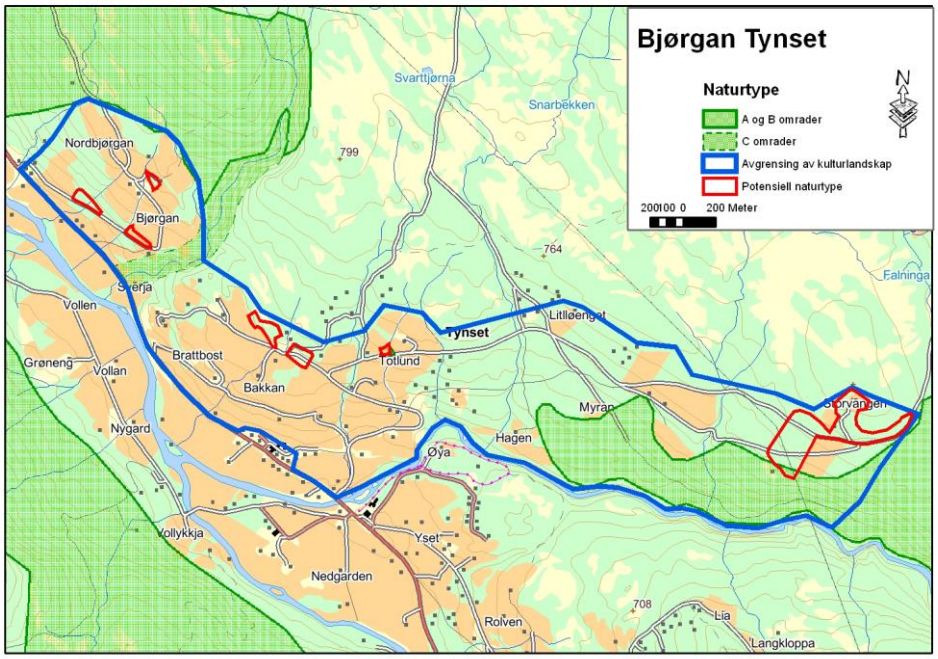

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Sørvendt fjellbygd med veksling mellom større og mindre jorder med grasproduksjon, beitebakker og beitet utmark/skogsbeiter. Gjødslede kulturenger som høstes og etterbeites av sau og storfe er arealmessig dominerende. Innetter Yadalen får området mer og preg av et seterlandskap. Beitebakkene har varierende hevd, men i hovedsak er beitetrykk godt. Dette gjelder også på mindre

utmarksarealer omkring Stavløenget og Storvangen. Små skogsbeiter og hagemark finnes spredt. Mange tidligere slåtteenger blir nå beitet.

Gardstunet på Brattebolstad søndre sett fra rv 3. Også på dette tunet er mange gamle og velholdte tømmerbygninger.

Gårdsbebyggelse i tunform med vedtaksfredet og bevaringsverdige bygninger. Bjørgan prestegård, som er Bjørnstjerne Bjørnsons fødested, ligger innenfor området. Stuebygningen på prestegården trenger istandsetting, øvrige bygninger synes å ha tilfredsstillende tilstand. Gammel utmarksbebyggelse er i ferd med å forsvinne helt, bl.a. pga dårlige tak.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger i Trondheimsfeltet og er dominert av rike bergarter som glimmergneis, glimmerskifer og amfibolitt. Dalsidene har morenejord. Dette gir grunnlag for et baserikt jordsmonn, og det gjenspeiles i en rik og variert flora. I dalsidene er det mindre skogteiger, åkerkanter og åkerholmer med bjørk, gråor og gran som dominerende treslag. Innetter Yadalen overtar fjellbjørkeskogen gradvis, men også her er det en del gran og furu.

Den kulturbetingede engvegetasjonen i området er generelt rik og har flere kalkindikatorer. Hårstarrbeiter med innslag av gulstarr er vanlig i fuktige områder, mens de tørre beitebakkene har innslag av noe kalkkrevende arter som marinøkkel, flekkmure og fjellrapp. Omkring Storvangen kommer det inn en del sterplanter, slik som aksfrytle, fjellfrøstjerne og stivstarr.

Flere potensielle naturtypelokaliteter ble undersøkt nærmere. Nedenfor Bjørgan ble tørre beitebakker, delvis tresatt med bjørk og med mye einer, kartlagt. Her var det forholdsvis fattig finnskjeggmark og gulaks-engkveineng. Andre registrerte arter var engfiol, engfrytle, tepperot, legeveronika og kvastsveve. Lokaliteten ble beitet

av sau og hevden var god. Det hadde foregått en del rydding av bjørk nylig. Den vurderes å ha lokal verdi.

Langs veien nedenfor Bjørgan var det to små arealer med rik, overflatedyrket eng som beites av storfe. De var dominert av harerug og prestekrage, mens andre viktige arter var gulstarr (i sig), gulaks, engfrytle og legeveronika. Også disse engene har lokal verdi.

På Brattebolstad søndre ble et lite utmarksbeite undersøkt. Området var kalkrikt og hadde hårstarrbeite i partier, hvor arter som gulstarr, bjønnbrodd, kornstarr, harerug, gulaks, tepperot, engfrytle, aksfrytle, dvergjamne, aurikkelsveve, sauesvingel, kattefot og fjellfiol gikk inn. Også rødlistearten marinøkkel (NT) ble funnet sparsomt. Flere rike sig i området, som var ugjødslet. Også partier med finnskjeggmark, samt ei lita ombrotrof tuemyr. Storspove (NT) hekket på jordet nedenfor. Området ble beitet av sau og beitetrykket var godt. Denne lokaliteten bør trolig gis verdien viktig (B). På Langmyra like øst for denne lokaliteten var det lignende vegetasjon, men hevden var dårligere og det ble registrert en del gjengroing med bjørk og einer. Arealet bør allikevel undersøkes bedre.

Gullmyrklegg i beitet bakkemyr ved Stavløenget.

Videre ble et svakt gjødslet storfebeite på Totlund kort befart. Her var det et fint preg i partier med gulaks, rødsvingel, fjellrapp, legeveronika, tepperot og hagerug som dominerende arter. Bedre registreringer vil kunne føre til at lokaliteten får naturtypelokalitetsstatus. På Totlund ble det også kartlagt litt på ei tidligere slåtteeng som nå beites av storfe. Området hadde baserik lågurteng med dunkjempe som dominerende art sammen med bl.a. flekkmure, rødsvingel, ryllik, harerug, aurikkelsveve, fjellrapp, prestekrage, gulaks (dominerende i partier), engfrytle, engfiol og fjelltimotei. Denne enga skal minst ha lokal verdi.

I Yadalen ble et større utmarksbeite mellom Stavløenget og Storvangen kartlagt ganske godt. Området hadde svakt beitetrykk av sau, og det stod en del einer og bjørk spredt på beitet. Det vekslet mellom tørre finnskjegg-fjellmarikåpe-enger og

rike sig med fjellfrøstjerne, gulstarr, gullmyrklegg, bjønnbrodd, slirestarr, blåtopp og fjellfiol. Innimellom var det også bakkemyrer som trolig ble slått tidligere. Størrelse, hevd og den rike vegetasjonen tilsier at lokaliteten skal ha verdi viktig (B) som naturtype.

Beitevoller på Storvangen med rike hårstarrbeiter og flere andre basekrevende arter. Området beites av sau på utmarksbeite.

Ved Storvangen var det rike beitevoller med fuktige partier. Viktige arter var fjellfrøstjerne, hårstarr, aksfrytle, kattefot (tørre deler), fjelltimotei og fjellfiol. Området beites av sau på utmarksbeite, og beitetrykket var godt. Lokaliteten bør undersøkes bedre før den verdisettes.

Often m.fl. (2007) kartla ei hagemark av lokal verdi ovenfor Bjørgan. Her var det kortvokst tørrbakkevegetasjon med bl.a. marinøkkel (NT).

Biologiske verdier: Generelt er de biologiske verdiene i området store, og knyttet til rike naturbeitemarker, hagemarker og skogsbeiter med kalkkrevende vegetasjon. Området inneholder mange potensielle naturtypelokaliteter med kulturbetinget vegetasjon. Kvikne er et av kjerneområdene for den sterkt truete orkideen svartkurle, som er knyttet til rike enger og beitemark i høyereliggende områder. Det registrerte kulturlandskapsområdet har flere gunstige habitater for arten.

I tillegg er det registrert flere dårlig dokumenterte naturtypelokaliteter i området. Et stort område mellom Hesthågån bekken vest for Plassætran er registrert som svært viktig slåttemark. Dette er både feil naturtype og trolig også feil verdi. Innenfor området finnes det mindre arealer som har blitt slått – utslåtter og myrslåtter, men i dag er hevden utmarksbeite. Imidlertid er det meste av området ekstensivt beitet og har skogbunnsarter i feltsjiktet. Bare mindre deler av området (slik som ved Stavløenget og Storvangen) har godt beitet engvegetasjon som kvalifiserer til na-

turtypestatus. Lokaliteten bør tas ut fra Naturbase og erstattes av flere mindre dell-lokaliteter etter en grundigere kartlegging.

Bjørkehage ovenfor tunet på Bjørgan prestegård som ble kartlagt av Often m.fl. (2007). Bl.a. ble det funnet marinøkkel (NT) her.

I den vestre delen av området er det en stor lokalitet med høgstaudebjørkeskog. Den går delvis inn i det avgrensede området ved Nordbjørgan, men i dette området er det beitede tørrbakker tresatt med bjørk (jf. lokaliteten som ble kartlagt nedenfor Bjørgan). Også denne lokaliteten bør fjernes fra Naturbase inntil bedre kartlegging er utført. Det viktige bekkedraget som er kartlagt langs Sverja ved Bjørgan er også feil bruk av naturtype. Dette kan være en bekkekløftlokalitet, men den må i så tilfelle kartlegges bedre.

Den store furua på dyrket mark ved Totlund er bedre dokumentert. En tilsvarende furu står også i kanten av et jorde nedenfor vegen øst for Totlund.

Det er også en rekke eldre funn av rødlistearter knyttet til kulturmark fra området. Ved Litleløengsætra ble det funnet fjellnøkleblom (NT) og brudespore (NT) i 1949, samme år ble brudespore og marinøkkel (NT) funnet ved Granan (nær Valfossen). Disse samme 4 artene ble også funnet ved Bjørgan-Sverjan dette året, men hvitkurle (VU) er belagt fra ”Gilet ved Sverjdammen” også i 1949. Bittersøte (NT) ble funnet ved Sverja på 1930-tallet. Det eneste nyere rødlistefunnet fra området – utenom de tidligere nevnte, er handmarinøkkel (EN) fra tørrbakke på Hesthågån i 2005.

Mektig furu i åkerkant øst for Totlund.

Kulturhistoriske verdier: Bjørgan prestegård er vedtaksfredet. Bygningsmassen på prestegården er av varierende kvalitet. Bygningene på tunet synes velholdte, mens bygninger utenfor tunet trenger vedlikehold. Også ellers i området er det en del bevaringsverdige bygninger på stramt organiserte tun. Det er flere felt med rydningsrøyser i hagemarkene og på beitene i nærheten av gårdstun. På Bjørgan er det reist en bauta av Bjørnstjerne Bjørnson.

Skjøtselsråd: Skjøtselen av området er stort sett god med tanke på biologisk mangfold. Enkelte områder kan trenge et noe hardere beitepress, som for eksempel utmarksområdene omkring Stavløenget og Storvangen. Her kan det også med fordel ryddes en del lauvkratt. Videre er det viktig at det ikke gjødsles på beiter med naturenger, jf. punktet Naturforhold/vegetasjon.

Verdisetting: De kulturhistoriske verdiene i området er store, og først og fremst knyttet til Bjørnstjerne Bjørnsons fødested; Bjørgan prestegård som er vedtaksfredet. Også de biologiske verdiene er store, med mange større og mindre beitemarker (dels tidligere slåtteenger) med rike naturenger og sig/bakkemyrer. Området er et klart klasse 2 område og ligger etter vår vurdering nær et nasjonalt verdifullt område (klasse 1). Potensialet for å spesielle naturverdier, i tillegg til de dokumenterte, samt de nasjonale verdiene knyttet til Bjørgan prestegård gjør at området plasseres i klasse 1.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	S	Undervisning/forskning	M
Representativitet	S	Helhetlig landskap	M-S	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	S		
Mangfold	S	Hevd/tilstand	M-S		

Samlet vurdering: Klasse 1

3.12.2 Fåset / Fådalen (Ty2)

Landskapsregion: Østerdalene (9), dalbygder i Trysil og Engerdal (9.4)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd

Størrelse: 8156 daa

Undersøkt/kilder: Artskart, Helge Fjeldstad 20.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Området Fåset/Fådalen ligger om lag 6 km øst for Tynset sentrum og strekker seg fra hoveddalføret og opp til Haugen i Fådalen. Kommunen har avgrenset et vidt område nede i hoveddalføret som smalner av oppover dalen.

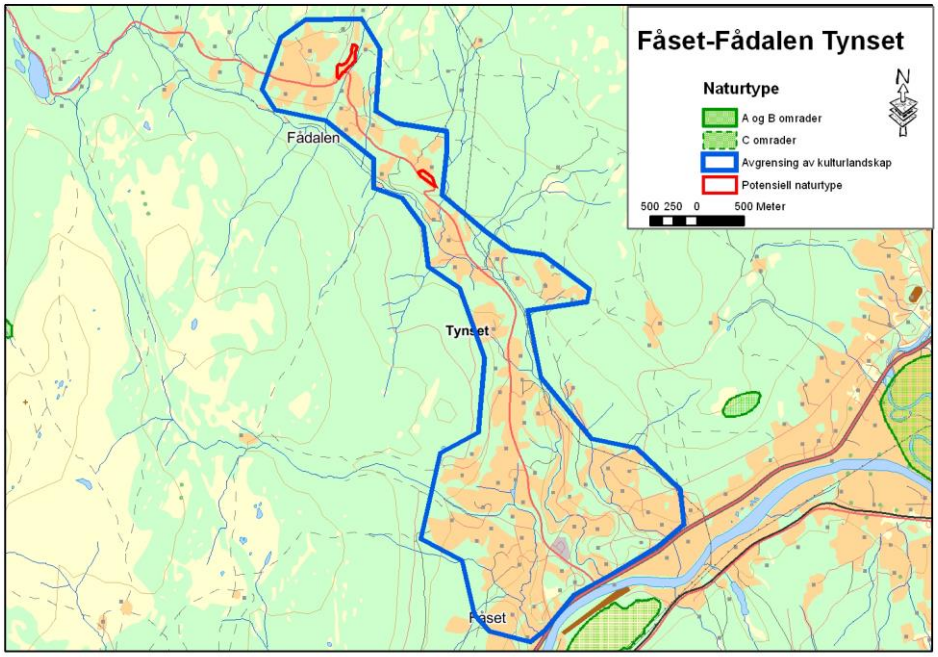

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Beskrivelse/hovedtrekk: Fåset/Fådalen er et område som kan beskrives som to delområder. Det vide landskapsrommet omkring Fåset i hoveddalføret, og den smale V-formede Fådalen som er formet av elva Tunna. Fåset/Fådalen-området er ei aktiv jordbruksbygd der hovedproduksjon er husdyrhold og grasproduksjon.

Området har gamle og nye bygninger. gardsbruk av varierende størrelse, men også bolighus som ikke har jordveg. De gamle husene bærer alderspreget godt, og medvirker sterkt til karakteren i området. Det er også oppført noen bygninger i området i eldre stil, med tradisjonelt håndverk. Driftsbygninger er modernisert på en enkel måte, dvs ut fra behov, og er i mindre grad påvirket av moderne forbilder, slik som bolighusene.

Det åpne intensivt drevne jordbrukslandskapet i området Fåset.

Naturforhold/vegetasjon: Området ligger i Trondheimsfeltet. Berggrunnen er svært rik med glimmergneis/skifer, fyllitt, grønnstein og amfibolitt i ulik lagdeling parallelt med hoveddalføret. Dette gir opphav til et næringsrikt jordmonn. Mektige breelvavsetninger i hele området modererer denne virkningen. Hovedinntrykket fra befaringen er at jordbruksarealene i nedre deler omkring Fåset er intensivt drevet og at det er små naturfaglige verdier her. I øvre deler i Fådalen ble det registrert flere aktuelle eng- og beitebakker med stort potensial for biologisk mangfold. Et av områdene ble nærmere undersøkt ved Veslhaug. Dette var en ugjødslet beitemark med arter som marinøkkel (NT), gulaks, rødkløver, aksfrytle, prestekrage, rødkløver, hårfrytle, rød jonsokblom, forgemmeiei, tveskjeggveronika og engnellik. Andre områder med potensielle lokaliteter er ved Rønningen, Brennbakken og Dalvangen.

Fra tunet ved Lian.

Marinøkkel fra beite ved Veslhaug.

Biologiske verdier: Ingen naturtyper er kartlagt fra før i området. Den registrerte beitemarka ved Veslhaug bør ha minimum verdi viktig (B) i henhold til metoden for kartlegging av naturtyper. Ei beitemark ved Brennbakken er også avgrenset med potensiell lokal til regional verdi (B/C). I tillegg er det en gammel registrering

av smånesle (NT) ved Lykkjebakken, en nyere registrering av finnmarksstarr langs Storbekken (ikke kulturbetinget), samt en nyere registrering av engmarihand (NT) vest av Setermyrmoen (Artsdatabanken 2008). Generelt er potensialet stort i øvre deler, men lite i de intensivt drevne, nedre områdene.

Artsrik beitemark ved Veslhaug.

Potensielt verdifull beitemark ved Brennbakken.

Kulturhistoriske verdier: Det er ikke registrert automatisk fredete kulturminner i området. Synlige rydningsrøyser og ryddige åkerkanter. Tydelige spor etter mange aktiviteter. Pryd- og nyttehager nær husene. Både større veger med fast dekke og mindre grusveger ligger godt i landskapet.

Skjøtselsråd: Det er viktig at beite på de eksisterende beitemarkene i øvre deler av Fåsetdalen fortsetter, og at det ikke benyttes kunstgjødsling av arealene.

Verdisetting: Øvre deler av området har trolig stor verdi fro naturmiljø, mens nedre deler er hardere utnyttet og potensialet er mindre. Verdiene er knyttet til ugjødslet beitemark. Ut fra kulturhistoriske kriterier får området stor verdi bortsett fra sjeldenhet og undervisning/forskning.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M-S	Inngrep/påvirkning	M	Undervisning/forskning	M-S
Representativitet	S	Helhetlig landskap	S	Skjønnhet/estetisk verdi	S
Særpreg	M	Verdi for friluftsliv mv.	S	Symbol- og identitetsverdi	S
Sjeldenhet	M-S	Størrelse	S		
Mangfold	M-S	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

3.13 Alvdal kommune

3.13.1 Vestatil / Baugslia (A1)

Landskapsregion: Østerdalene (9), underregion Nord-Østerdalen (9.10)

Type kulturlandskap: Representative/typiske landskap, dalbygd

Størrelse: 5412 daa

Undersøkt/kilder: Naturbase, Artskart, Bjørn Harald Larsen 18.06.2007

Beliggenhet/avgrensning: Vestatil og Baugslia ligger like sør for Alvdal sentrum, langs vestsida av Glomma. Avgrensningen gitt av kommunen favner landskapsrommet langs elva med tilknyttede gårder og kulturmark i lisida inntil, og det foreslås derfor ikke endringer i denne. Glomma danner avgrensningen mot øst og nord, mens området for øvrig er omkranset av furuskog og blandingsskog.

Beskrivelse/hovedtrekk: Storskala elveslettelandskap der Folla munner ut i Glomma, med gårdene konsentrert i den østvendte lia ovenfor elvesletta. Rester etter flommarkslandskap finnes fortsatt langs Glomma, med avsnørte meandersvinger, små flomdammer, evjer og elveører. Jordbruksdrifta er basert på grasproduksjon og noe husdyrehold (vesentlig sau, samt en strutsefarm). I selve Vestatil og Baugslia er det tørre hagemarker og beitebakker – de fleste kraftig gjødslet. Hevden er god.

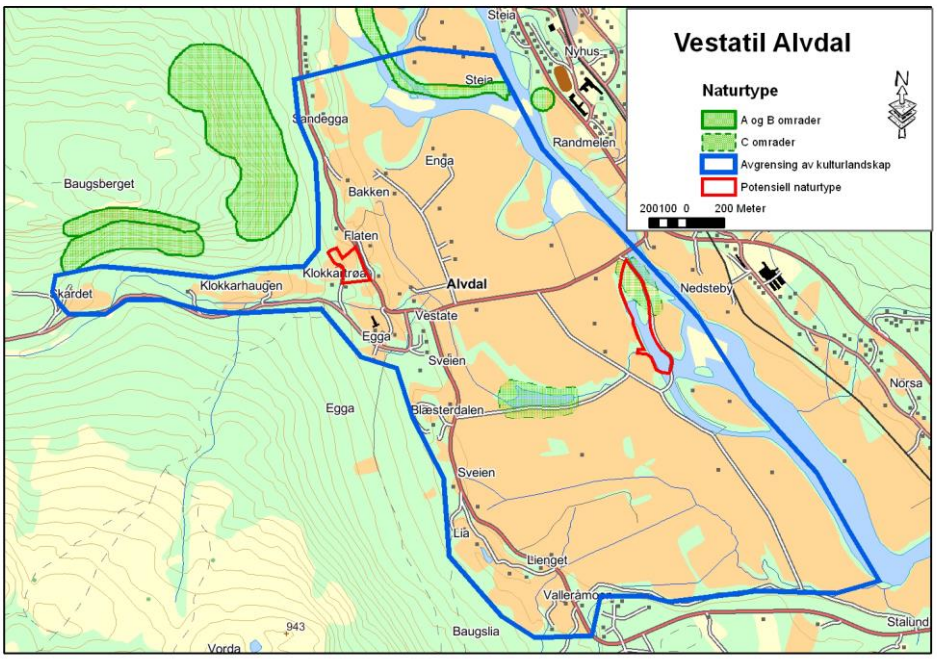

Avgrensning av kulturlandskapsområdet, registrerte naturtypelokaliteter og potensielle naturtypelokaliteter.

Gjødslede tørrbakker beitet av sau ved Bakken, med utsyn over elveslettelandskapet langs Glomma. Enkelte bruk ligger ute på elvesletta, men de fleste er konsentrert i lia mellom Vestatil og Baugslia.

Et sammensatt kulturlandskap med spenn fra eiendommer ryddet fra 1600-tallet til bureisingsbruk fra mellomkrigstida. Flere helhetlige gardstun med 1700-talls bebyggelse og framover, bl.a. Blæsterdalen, Lieng og Kjølhaugen. På Kjølhaugen er en loftsbygning fredet. Tidligere lå mye av gårdsbebyggelsen ute på elvesletta, men etter Storofsen i 1789 ble de fleste brukene flyttet opp i Vestatil og Baugslia. Fortsatt finnes enkelte bruk ute på elvesletta.

Naturforhold/vegetasjon: Berggrunnen i området består av metasandstein og skifer, og dette er middels næringsrike bergarter som gir opphav til intermediær vegetasjon. Området ligger like sør for Trondheimsfeltet, der rikere berggrunn dominerer. Ved Baugsmoen like nord for selve området går det ei smal marmoråre på tvers av dalen. Elveslettene har mektige fluviale avsetninger med sand og grus.

Noen tørrbakker og hagemarker ble overflatisk undersøkt under befaringen. Et tørt, noe oppgjødslet beite nordvest for Flaten var dominert av sølvbunke, mens naturengartene gulaks, finnskjegg og småsyre kom inn på knauser. På Klokkertrøa ble en ospehage registrert. Denne gikk over i en bjørkehage på naboeiendommen i øst (18/30). Vegetasjonen i feltsjiktet var dominert av skogsarter, men i åpne partier ble tørrengartene hvitmaure og gulaks funnet. Området beites av sau, og hevden er god. Oppe på flata går det over i beiteskog med furu. Hagemarka bør undersøkes bedre, trolig vil den få verdi viktig (B) som naturtype.

Hagemark med hengebjørk og osp som vekselvis dominerende treslag på Flaten/ Klokkertrøa.

Ved Skardet er det registrert en naturbeitemark med sørbergflora nord for gården. Trolig stammer funnet av hengepiggfrø (NT) fra Baugsberget fra denne lokaliteten (Artsdatabanken 2008). Lokaliteten ble ikke nærmere undersøkt, men ut fra inntrykket på avstand er trolig feil naturtype blitt brukt. Det skal eventuelt være hagemark, men den bør undersøkes bedre og revurdere naturtype og verdi.

På elvesletta finnes flere avsnørte evjer og flomdammer. Noen av disse er registrert som naturtypelokaliteter og har eldre funn av både doggpil (VU) og emandelpil (VU). Evja innenfor Holmen ble sjekket raskt, og her ble det funnet doggpil. Strandkanten hadde belter med kvass-starr, flaskestarr, sennegras og elvesnelle.

Biologiske verdier: De biologiske verdiene i området er middels store, og vesentlig knyttet til beitede tørrbakker og hagemarker – samt mer naturgitte naturtyper i flommarkslandskapet langs Glomma (evjer, flomdammer og elveører). Flere områder bør undersøkes bedre, slik som enga ved Blæsterdalen der det ble funnet høstmarinøkkel (VU) i 2005 (Artsdatabanken 2008).

Kulturhistoriske verdier: Det er registrert ei tjæremile, kullgroper og fangstgroper, som er automatisk fredete kulturminner, i eller like utenfor området. Potensialet for funn av både jordbruksrelaterte og vassdragsrelaterte kulturminner fra nyere tid er stort. Generelt vurderes området å ha middels stor kulturverdier.

Tunet på Blæsterdalen har flere eldre tømmerbygninger. I bakgrunn tørrbakker som beites av sau. Disse bør undersøkes bedre som naturtype.

Skjøtselsråd: Beitebakkene og hagemarkene i lisida har behov for økt bruk, særlig omkring Skardet/Klokkarhaugen og i Baugslia er dette tydelig.

Verdisetting: Både natur- og kulturverdiene er middels store. Dette er et noe særpreget område, med intensivt drevne jordbruksområder ute på elvesletta til Glomma og mer ekstensivt brukte områder i de tørre lisidene i Vestatil og Baugslia. Landskapsrommet, med elvemøtet mellom Folla og Glomma i et åpent kulturlandskap hvor flommarkssystemer fortsatt er delvis intakte, har stor visuell verdi. Samlet vurderer vi området å ha regional verdi som kulturlandskap.

Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi	Kriterium	Verdi
Kontinuitet	M	Inngrep/påvirkning	L-M	Undervisning/forskning	L
Representativitet	M	Helhetlig landskap	M	Skjønnhet/estetisk verdi	M-S
Særpreg	L-M	Verdi for friluftsliv mv.	M	Symbol- og identitetsverdi	L
Sjeldenhet	M	Størrelse	M-S		
Mangfold	L-M	Hevd/tilstand	M		

Samlet vurdering: Klasse 2

4 Diskusjon/erfaringer

4.1 Valg av områder

Generelt kunne det umiddelbart se ut til at mange kommuner i hovedsak hadde valgt ut områdene på basis av kriterier som kulturhistorie, estetikk og tilgjengelighet/synlighet – og i mindre grad ut fra områdenes biologiske kvaliteter og hevdsituasjon. Særlig var det mange områder i sørlige deler av fylket som hadde manglende hevd, og av den grunn hadde små eller minkende biologiske verdier. På den annen side er dette det typiske bildet i denne delen av Hedmark, og det er trolig vanskelig å finne større, enhetlige områder med god hevd av biologisk viktige naturtyper.

I nordre del av fylket var de biologiske verdiene større, og hevden gjennomgående bedre. Også de kulturhistoriske verdiene var som regel større i de nordligste kommunene.

4.2 Evaluering av metode

Metodikken som er brukt for å verdsette kulturlandskapsområdene, og som altså er den samme som ble benyttet ved den nasjonale registreringen av verdifulle kulturlandskap på første halvdel av 1990-tallet, baserer seg på gi områdene en verdi i forhold til 7 hovedkriterier og 6 støttekriterier – som til sammen skal gi en helhetlig vurdering av områdets ulike kvaliteter mht både biologiske og kulturhistoriske verdier. Forståelsen av kriteriene blir derfor svært viktig for hva som kommer ut i den andre enden. Mange aktører har vært inne i bildet for å gjøre sine vurderinger av områdene, både antikvarer og arkeologer i Hedmark fylkeskommune – samtidig som vi har vært to kartleggere på biologisk side.

Den enkeltes faglige og til dels også øvrige/generelle skjønn (når det gjelder kriterier som verdi for friluftsliv, størrelse, estetikk mv) må nødvendigvis farge det endelige resultatet. I den forbindelse er erfaring med lignende registreringer viktig, både regionalt og nasjonalt. Generelt er det slik at fylkeskommunen i det vesentlige har vurdert områdene i en regional sammenheng, mens vi fra biologisk side i større grad også har hatt et nasjonalt perspektiv på kartleggingen – noe som er regelen i lignende kartleggingsarbeid, for eksempel naturtypekartlegging og kartlegging i forbindelse med konsekvensutredninger. Dette har i mange tilfeller ført til at vi har vurdert de samlede verdiene i et område lavere enn det fylkeskommunen har gjort for de kulturhistoriske verdiene.

I utgangspunktet hadde vi ressurser til ca 2 timer feltarbeid pr område. Dette var tilstrekkelig til å få en oversikt over området mht hevd, tilstand, bruk, viktige elementer, jordbruksdrift og naturtyper/vegetasjonstyper, og samtidig foreta korte befaringer av antatt biologisk viktige områder – dersom det ikke var for mange

slike. I store områder med store kvaliteter ble det kun tid til stikkprøver av lokaliteter som på bakgrunn av avstandsvurderinger ble antatt å være de mest verdifulle. Stort sett har vi derfor bare vist til at det trolig er viktige naturtypelokaliteter innenfor området, uten at vi har kunnet verdsette dem.

Vi fant tidlig ut at registreringsskjemaene brukt under den nasjonale registreringen var lite egnet i felt. Når det gjelder biologiske verdier er skjemaene i stor grad lagt opp til å gjelde for én enkelt eiendom, og ikke et større, enhetlig område – som var kartleggingsenheten i dette prosjektet. Det ble derfor valgt å føre utførlige notater som grunnlag for å verdsette områdene i henhold til de 13 kriteriene i metodikken i ettertid.

Sett under ett vurderes metoden som godt egnet til å foreta en samlet biologisk og kulturistorisk verdisetting av større, enhetlige kulturlandskap. Den er ikke like godt egnet til å gjøre det samme med enkeltbruk eller lite homogene områder, eller til å fange opp mindre områder/lokaliteter med ekstraordinære verdier. Ut fra målsettingen med dette prosjektet, jf kap. 1, var derfor metoden godt egnet.

5 Kilder

5.1 Skriftlige kilder

Artsdatabanken 2008. Artskart. Internett: http://artskart.artsdatabanken.no/

Direktoratet for naturforvaltning 2008. Naturbase dokumentasjon. Biologisk mangfold. Arealis-prosjektet. Internett: http://dnweb5.dirnat.no/nbinnsyn/

Direktoratet for naturforvaltning 2006. Kartlegging av naturtyper. Verdisetting av biologisk mangfold. *DN-håndbok 13*, 2. utgave 2006: 1-258 + vedlegg.

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper for Norge. *NINA Temahefte* 12: 1-279.

Fremstad, E. 1999. *Elvekanter ved Trysilelva og Ljøra, Hedmark.* Fylkesmannen i Hedmark, miljøvernavd. Rapp. 4/99. 27 s.

Fremstad, E. & Moen, A. (red.) 2001. Truete vegetasjonstyper i Norge. *NTNU Vitenskapsmuseet Rapp. Bot. Ser.* 2001-4: 1-231.

Gaarder, G., Jordal, J. B. & Melby, M. W. 1994. Bruk og vern av naturressurser – med vekt på biologisk mangfold. Seminarrapport. *Miljøfaglig Utredning Rapport* 1994-6: 1-50.

Haugan, R. & Often, A. 1992. *Botaniske registreringer ved Trysilelva nord for Innbygda, Trysil kommune.* Botanisk museum, Oslo. Upubl. rapport. 36 s.

Kålås, J. A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) 2006. *Norsk Rødliste 2006 – 2006 Norwegian Red List*. Artsdatabanken, Norway.

Lid, J. & Lid, D. T. 2005. *Norsk flora. 7. utgåve ved Reidar Elven (red.).* Det Norske Samlaget, Oslo. 1230 s.

Moen, A. 1998. *Nasjonalatlas for Norge. Vegetasjon.* Statens kartverk.

Norges geologiske undersøkelse 2008. *N250 Berggrunn.* http://www.ngu.no/kart/bg250/

Often, A., Bratli, H., Galten, L., Bruserud, A. & Reiso, S. 2007. *Kulturlandskap i Hedmark: Botaniske registreringer. Foreløpig rapport.* NINA. 172 s.

Skoglund, J. 2001. *Prosjekt kulturlandskap/omrpdetiltak på Åsnes Finnskog.* Åsnes kommune, næringsseksjonen. Rapport, 26 s. + vedlegg.

Stabbetorp, O. E. & Often, A. 2003. Kulturbetinget botanisk mangfold i grensetraktene i Sørøst-Norge. *NINA Oppdragsmelding* 808: 1-148.

Puschmann O. 2005. *Nasjonalt referansesystem for landskap. Beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner.* Norsk institutt for jord- og skogkartlegging, Ås.

Timmermann, V. & Gulden, G. 2002. *Mykologiske undersøkelser i Østerdalen. Fagkurs for kartleggingsprosjektets regionsansvarlige 2002. Elverum, Hedmark 2002*. Rapport.

Miljøfaglig Utredning AS ble etablert i 1988. Firmaets hovedformål er å tilby miljøfaglig rådgivning. Virksomhetsområdet omfatter blant annet:

- Kartlegging av biologisk mangfold
- Konsekvensanalyser for ulike tema, blant annet: Naturmiljø, landskap, friluftsliv, reiseliv og landbruk
- Utarbeiding av forvaltningsplaner for verneområder
- Utarbeiding av kart (illustrasjonskart og GIS)
- FoU-virksomhet
- Foredragsvirksomhet

Hovedadresse:
Bekkjen, 6630 Tingvoll

Telefon: 979 78 420

Org.nr.:
984 494 068 MVA

Hjemmeside:
www.mfu.no